

საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო

საქართველოს მეხუთე ეროვნული
ანგარიში ბიომრავალფეროვნების
კონვენციისადმი

სარჩევი

მოკლე რეზიუმე.....	3
1. ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობა, ტენდეციები და საფრთხეები და ზეგავლენა მოსახლეობის კეთილდღეობაზე.....	9
1.1 ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობა ქვეყნის კეთილდღეობისთვის.....	9
1.2 ცვლილებები ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობასა და ტენდეციებში.....	13
1.3 ბიომრავალფეროვნების ძირითადი საფრთხეები.....	26
1.4 ბიომრავალფეროვნების ცვლილებების ზეგავლენა ეკოსისტემურ სერვისებზე და მისი სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული შედეგები.....	33
2. ბიომრავალფეროვნების ეროვნული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა, განხორციელების მდგომარეობა და ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება.....	38
2.1 ბიომრავალფეროვნების დაცვის ეროვნული მიზნები 2011-2020.....	38
2.2 საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის ეროვნული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა 2014-2020.....	42
2.3 ბიომრავალფეროვნების კონვენციის განხორციელება ეროვნულ დონეზე.....	47
2.4 ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება შესაბამის სექტორებსა და სექტორთაშორის სტრატეგიებში, გეგმებსა და პროგრამებში.....	61
2.5 ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის განხორციელება.....	67
3. ბიომრავალფეროვნების აიტის 2015 და 2020 წლების მიზნების განხორციელების პროგრესი და წვლილი ათასწლეულის განვითარების 2015 წლის შესაბამისი მიზნების მიღწევაში.....	70
3.1 პროგრესი ბიომრავალფეროვნების 2011-2020 წლების სტრატეგიული გეგმისა და აიტის ბიომრავალფეროვნების მიზნების მიღწევაში.....	70
3.2 წვლილი ათასწლეულის განვითარების 2015 წლის მიზნების მიღწევაში.....	83
3.3 ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის განხორციელების ეროვნული გამოცდილება.....	84

მოკლე რეზიუმე

საქართველოს ბიომრავალფეროვნება უზრუნველყოფს მოსახლეობისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის ეკოსისტემური სერვისებისა და ბუნებრივი მასალების მიწოდებას, რომლებზეც დამოკიდებულია საქართველოს ეკონომიკის ისეთი მნიშვნელოვანი დარგების მდგრადი განვითარება, როგორცაა სატყეო სექტორი, სოფლის მეურნეობა, ჰიდროენერგეტიკა, ტურიზმი.

საქართველოს, როგორც ბიოლოგიური და ლანდშაფტური მრავალფეროვნებით გამორჩეულ ქვეყანას აქვს ბუნებაზე დაფუძნებული ტურიზმის განვითარების მნიშვნელოვანი პოტენციალი. დაცული ტერიტორიების ხელს უწყობენ ბუნებაზე დაფუძნებული ტურიზმის განვითარებასა და ტურიზმის ეკონომიკური და სოციალური ზეგავლენის გაძლიერებას. ეკოტურიზმი ერთერთი სწრაფად განვითარებადი ქვესექტორია. 2007 წლიდან 2014 წლამდე დაცული ტერიტორიების ვიზიტორების რაოდენობა 54-ჯერ გაიზარდა. ისეთი ეკოსისტემური სერვისების ხელმისაწვდომობას, როგორცაა სუფთა წყალი, ნაყოფიერი ნიადაგი, ხელსაყრელი კლიმატი და სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მავნებლების ბიოლოგიური კონტროლი, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს საქართველოს მოსახლეობის იმ 53%-სათვის, რომელიც დასაქმებულია სოფლის მეურნეობაში.

ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის (TEEB) საპილოტე კვლევამ, რომელიც განხორციელდა საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს, გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამის (UNEP), WWF-კავკასიის პროგრამ ოფისის თანამშრომლობით, გამოავლინა ეკონომიკის ხუთი ძირითადი სექტორი (ენერგეტიკა, ტურიზმი, სოფლის მეურნეობა, წიაღისეული რესურსების მოპოვება და სატყეო მეურნეობა), რომლებიც მნიშვნელოვნად არიან დამოკიდებული ბუნებრივ კაპიტალსა და ეკოსისტემურ სერვისებზე. წინასწარი კვლევის ფარგლებში შემუშავდა გზამკვლევი ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის სრულყოფილი კვლევისათვის, რამაც უნდა უზრუნველყოს ეკონომიკურ განვითარებასა და ბიომრავალფეროვნებას შორის მჭიდრო კავშირის დემონსტრირება და ბუნებრივი კაპიტალის ღირებულების ინტეგრირება ეკონომიკურ პოლიტიკაში.

საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ კავკასია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების მხრივ ერთ-ერთ ყველაზე გამორჩეულ რეგიონადაა აღიარებული. ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) 35 პრიორიტეტული ადგილიდან ერთ-ერთი („შავი ზღვის დიდი აუზი“) მოიცავს კავკასიის რეგიონს; Conservation International-ის მიერ განსაზღვრული “ბიომრავალფეროვნების 34 ცხელი წერტილიდან” (ტერიტორიები, რომლებიც გამოირჩევიან უმდიდრესი, მაგრამ სერიოზული საფრთხის ქვეშ მყოფი ბიომრავალფეროვნებით) საქართველოს ტერიტორია ორი „ცხელი წერტილის“ - კავკასიისა და ირან-ანატოლიის შემადგენლობაში შედის.

საქართველოში გადაშენების საფრთხის წინაშეა ფაუნის 139 და მერქნიანი ფლორის 56 სახეობა; ჭურჭლოვან მცენარეთა 275 სახეობა/ქვესახეობა მიჩნეულია საქართველოს ენდემად, მათგან 152 სახეობა (ენდემურ სახეობათა დაახლოებით 60%) შეფასებულია, როგორც საფრთხის წინაშე მყოფი. რეგულარული მონიტორინგის არარსებობის გამო, მწირია ინფორმაცია გადაშენების პირას მყოფი სახეობების პოპულაციების მდგომარეობისა და დინამიკის შესახებ. უკანასკნელ წლებში აღინიშნება ირმის პოპულაციის ზრდა ბორჯომ-ხარაგაულისა და ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებში. გასული საუკუნის 90-იან წლებში ბრაკონიერობის გამო ირმის რიცხოვნობა უკიდურესად შემცირდა. 2007 წლიდან, გატარებული ღონისძიებების შედეგად ფიქსირდება ირმის რიცხოვნების ზრდა. 2014 წლის მდგომარეობით ამ სახეობის საერთო რიცხოვნება 800 ინდივიდს აღემატება.

საარსებო გარემოსა და სატოფე ადგილების განადგურების, ასევე, გადაჭარბებული თევზჭერის გამო გადაშენების საფრთხის წინაშეა ზუთხისებრთა ექვსივე სახეობა, ასევე კალმახი. უკანასკნელი ათწლეულის მანძილზე მნიშვნელოვნად შემცირდა ენდემური ამფიბიას – კავკასიური სალამანდრასა (*Mertensiella caucasica*) და ენდემური ქვეწარმავლის – კავკასიური გველგესლას (*Vipera kaznakovi*) რიცხოვნობა ჰაბიტატების ფრაგმენტაციისა და შემცირების გამო. მტაცებელ ფრინველთა შორის გადაშენების ყველაზე სერიოზული საფრთხე ემუქრება ბეჭობის არწივს (*Aquila heliaca*). საქართველოში ამ ფრინველის მხოლოდ 15 საბუდარი ადგილია შემორჩენილი. ასევე, გადაშენების საფრთხის წინაშეა სვაკი, შავი ყარყატი. აღინიშნება ხელფრთიანთა რიცხოვნების კლება, რაც დაკავშირებულია მათი საარსებო გარემოს დეგრადაციასა და თავშესაფრების გახშირებულ შეწყუბასთან. ჰაბიტატების შემცირება და არალეგალური ნადირობა არის ჩლიქოსნების რიცხოვნობის შემცირების მთავარი მიზეზები. მათ შორის ყველაზე მცირერიცხოვანი სახეობაა ნიამორი (*Capra aegagrus*). ბოლო მონაცემების მიხედვით, ნიამორის რიცხოვნება 300 ინდივიდს ითვლის. კრიტიკულ დონეზე რჩება დასავლეთკავკასიური ჯიხვის (*Capra caucasica*) რიცხოვნობა და მხოლოდ 100-150 ინდივიდს ითვლის. აღინიშნება აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვის რიცხოვნების შემცირებაც. საქართველოს ტერიტორიალურ წყლებში ზამთრის პერიოდში თავს იყრის დაახლოებით 18 000 ზღვის ღორი და 16 000 თეთრგვერდა დელფინი. აღნიშნული კონცენტრაცია იმის მაჩვენებელია, რომ საქართველოს შავი ზღვის აკვატორია შავი ზღვის ვეშაპისნაირების გამოსაზამთრებელ და ე.ი. სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან უბანს წარმოადგენს. 1999 წლიდან 5 მილი სიგანის საზღვაო აკვატორია მდ. ჭურის შესართავისა და მდ. რიონის შესართავს შორის (ფართობი 15 276 ჰა) შეტანილია კოლხეთის ეროვნული პარკში.

მცენარეთა 20 ოჯახი, 76 გვარი და 479 სახეობა წარმოადგენს საქართველოს უძველესი კულტურების ველურ ნათესავებს, რომელთაგან ენდემურია 114 (23.8%). მცენარეთა ამ სახეობების უმრავლესობა გენეტიკურად მჭიდროდ ენათესავება ადგილობრივ ჯიშებს (ლენდრასებს) და შესაძლოა მათი წინაპარი სახეობებიც არიან. კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების ბუნებრივი პოპულაციები საფრთხის ქვეშაა, ძირითადად ჰაბიტატების განადგურებისა და ფრაგმენტაციის, ასევე ჭარბი მოვებისა და გაუდაბნოების გამო. საფრთხე ემუქრება შინაურ ცხოველთა აბორიგენულ ჯიშებსა და პოპულაციებს არადგილობრივ ჯიშებთან ჰიბრიდიზაციის გამო.

ტყეები საქართველოსა და ზოგადად, კავკასიის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანი ეკოსისტემებია. კავკასიის სახეობების

დაახლოებით 65% თავისი არსებობისათვის დამოკიდებულია ტყის ეკოსისტემებზე. ტყის საფარი ქვეყნის 28,382 კმ² ფართობზე ვრცელდება და საერთო ტერიტორიის დაახლოებით 41%-ს შეადგენს. ეს მაჩვენებელი ბოლო 10 წლის განმავლობაში შედარებით სტაბილურად ნარჩუნდება.

საქართველოში გამოვლენილია მტკნარი წყლების 18 კრიტიკული ჰაბიტატი საერთო ფართობით 2 422 241 ჰა, მათგან სხვადასხვა კატეგორიის დაცული ტერიტორიებში მოქცეულია მხოლოდ 625 081 ჰა (25.81%)

ბიომრავალფეროვნების შემცირებას იწვევს რამდენიმე ძირეული და დამატებითი მიზეზი, მათ შორის:

- მოსახლეობის სიღარიბე, რაც ადამიანებს ბუნებრივი რესურსების არამდგრადი გამოყენებისკენ უბიძგებს ენერჯის, საკვებისა თუ ფინანსური სარგებლის მისაღებად;
- საზოგადოების მიერ ბიომრავალფეროვნების ფასეულობებისა და მისი შენარჩუნების მნიშვნელობის გაუცნობიერებლობა;
- პოლიტიკის დოკუმენტებში, სტრატეგიებსა და პროგრამებში ბიომრავალფეროვნების ფასეულობის არასაკმარისი ხარისხით ასახვა;
- საკანონმდებლო ხარვეზები ბიოლოგიური რესურსების გამოყენების რეგულირების სფეროში;
- არასაკმარისი რესურსები ბიომრავალფეროვნების დაცვის კანონმდებლობის და პროცედურების განხორციელებისთვის.

აღნიშნულ მიზეზებს მიყვავართ ბიომრავალფეროვნებაზე პირდაპირ მოქმედ ფაქტორებამდე, როგორებიცაა: ბუნებრივი ჰაბიტატების შემცირება და ფრაგმენტაცია, ბუნებრივი რესურსების ჭარბი გამოყენება, გარემოს დაბინძურება, უცხო ინვაზიური სახეობების გავრცელება და კლიმატის ცვლილება.

2014 წლის 8 მაისს საქართველოს მთავრობამ დაამტკიცა ბიომრავალფეროვნების განახლებული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა 2014-2020 წლებისათვის. დოკუმენტი აყალიბებს თანმიმდევრულ პოლიტიკას და განსაზღვრავს ეროვნულ პრიორიტეტებს, რათა 2030 წლისათვის საქართველო გახდეს ქვეყანა, „სადაც მოქალაქეები ცხოვრობენ ბუნებასთან ჰარმონიაში, საყოველთაოდ აღიარებულია ბიომრავალფეროვნების ფასეულობები; ბიოლოგიური რესურსების კონსერვაცია და გონივრული მოხმარება უზრუნველყოფს ეკოსისტემური პროცესების უწყვეტობას, ჯანსაღ გარემოსა და სასიცოცხლო მნიშვნელობის სარგებელს მთელი საზოგადოებისათვის“.

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების განახლებული სტრატეგიითა და მოქმედებათა გეგმით განსაზღვრულია ბიომრავალფეროვნების დაცვის 21 ეროვნული მიზანი, რომლებიც მიმართულია ბიომრავალფეროვნების ფასეულობების შენარჩუნებაზე, ფართო საზოგადოების მიერ ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობისა და მისგან მიღებული სარგებლის გაცნობიერებაზე, ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირებაზე,

ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის გაუმჯობესებასა და მასზე მოქმედი საფრთხეების შემცირებაზე.

ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის ერთ-ერთი ამოცანაა შექმნას ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებით განსაზღვრული ვალდებულებების შესრულების საფუძველი და ხელი შეუწყოს ევროპის ბუნების დაცვის პოლიტიკასა და სტრატეგიებთან ჰარმონიზებას. საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების ხელშეკრულება, რომელსაც ხელი მოეწერა 2014 წლის ივნისში, მოიცავს მნიშვნელოვან ვალდებულებებს სახეობებისა და ჰაბიტატების დაცვისა და ბიოლოგიური რესურსებით მდგრადი სარგებლობის უზრუნველსაყოფად. საქართველომ უკვე გადადგა ნაბიჯები აღნიშნული ვალდებულების შესრულების მიზნით: გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების (GIZ) ტექნიკური მხარდაჭერით მიმდინარეობს „ბიომრავალფეროვნების შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტის შემუშავება ბუნების დაცვის სფეროში ევროკავშირის დირექტივებთან ეროვნული კანონმდებლობის ჰარმონიზების მიზნით. საქართველო მონაწილეობას იღებს ერთობლივ პროგრამაში „ბუნების დაცვის ტერიტორიების ზურმუხტის ქსელის შექმნა სამხრეთ კავკასიაში და ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში“, რომელიც მიმდინარეობს აღმოსავლეთ და ცენტრალური ევროპისა და სამხრეთ კავკასიის შვიდ ქვეყანაში ევროპის საბჭოს მხარდაჭერით. პროგრამის ფარგლებში უკვე გამოვლენილია ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი 21 ადგილი, მომზადებულია მათ შესახებ სამეცნიერო მონაცემები და რუკები. პროექტის შედეგად მოსალოდნელია, რომ საქართველო 2018 წელს მოახდენს პირველი ტერიტორიების ჩართვას „ზურმუხტის ქსელში“.

2010-2014 წლებში საქართველოს მიერ მიღწეული იქნა გარკვეული პროგრესი ბიომრავალფეროვნების 2011-2020 წლების სტრატეგიული გეგმისა და აიტის ბიომრავალფეროვნების მიზნების მიღწევაში.

2010-2014 წლებში საქართველოში დაარსდა სამი ახალი ეროვნული პარკი (მაჭახელას, ჯავახეთისა და ფშავ-ხევსურეთის), 7 ადგილობრივი (კარწახის, სულდის, ხანჩალის, ბულდაშენის, მადატაფას, სათაფლის და ასას) და 27 ბუნების ძეგლი. შედეგად, 2010 წელთან შედარებით, დაცული ტერიტორიების ფართობი გაიზარდა 104 643 ჰა-ით და 2014 წლის მდგომარეობით დაცული ტერიტორიების წილი ქვეყნის ფართობის 9%-ს მიუახლოვდა. მიმდინარეობს მცირე კავკასიონზე ეკოკორიდორების ჩამოყალიბება, ასევე ახლად დაარსებული და არსებული დაცული ტერიტორიების განვითარება და გაფართოება. კავკასიისა და კერძოდ, საქართველოს დაცული ტერიტორიების ოპერირებისათვის დამხმარე მდგრადი დაფინანსების საკმაოდ ეფექტური მექანიზმია კავკასიის ბუნების ფონდი (CNF), რომელიც ოპერირებს 2008 წლიდან.

ახალი ნიმუშებით შეივსო აგრარული უნივერსიტეტის ლომოურის მიწათმოქმედების ინსტიტუტის გენბანკის, თბილისის ბოტანიკური ბაღის გენბანკის კოლექციები. დაარსდა „აგრო - ვაზისა და ხეხილის სარგავი მასალის წარმოების ეროვნული ცენტრი“, რომელიც ფლობს ქართული ვაზისა და ხეხილის ჯიშების მდიდარ კოლექციას. სარგავი მასალა 2011

წლიდან უფასოდ გადაეცემათ ფერმერებს. ფერმაზე ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშების კონსერვაციის მიზნით კახეთის რეგიონში დაარსდა საცდელ-სადემონსტრაციო მეურნეობა. გამოიცა საქართველოს აგრობიომრავალფეროვნების ელექტრონული კატალოგი, რომელშიც შეტანილია კულტურული მცენარეებისა და შინაური ცხოველების 824 აბორიგენული და ასევე ადგილობრივი სელექციური ჯიშის მიმდინარეობს 4000 ჰა-მდე დეგრადირებული საძოვრის აღდგენა.

2013 წელს დაინტერესებული მხარეების აქტიური მონაწილეობით მომზადდა „საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფცია“, რომლის მიზანია ტყის მდგრადი მართვის სისტემის ჩამოყალიბება, რომელიც უზრუნველყოფს საქართველოში ტყეების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების გაუმჯობესებას, ბიომრავალფეროვნების დაცვას, ტყეების ეკოლოგიური ფასეულობების გათვალისწინებით მათი ეკონომიკური პოტენციალის ეფექტიან გამოყენებას. მიმდინარეობს სატყეო კოდექსის შემუშავება, რომლის დასრულებაც 2015 წლის ბოლოსთვისაა დაგეგმილი.

ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის, მასზე მოქმედი საფრთხეების ინტესივობისა და განხორციელებული ღონისძიებების ეფექტიანობის შეფასების მიზნით 2008 წლიდან მიმდინარეობს ბიომრავალფეროვნების ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბება. შემუშავდა ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის კონცეფცია, შეირჩა სამი სხვადასხვა ტიპის (მდგომარეობის, ზეწოლისა და რეაგირების) 25 ინდიკატორი, შემუშავდა ინდიკატორების მიხედვით მონაცემთა შეგროვებისა და ანალიზის მეთოდოლოგია. უკვე ხელმისაწვდომია შედეგები რვა ინდიკატორის მიხედვით. 2012 წლიდან დაიწყო საქართველოს ეროვნულ წითელ ნუსხაში შეტანილი 14 სახეობის მონიტორინგი.

ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება სხვა სექტორებისა და ეროვნულ განვითარების გეგმებში საქართველოსთვის არის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევა. თუმცა ამ მიმართებით უკვე აღინიშნება გარკვეული პოზიტიური ძვრები. ბიომრავალფეროვნების კონსერვაცია არის გარემოს დაცვის მოქმედებათა პროგრამის (2012) ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულება. ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური და რეგიონული განვითარების სტრატეგიები მიუთითებენ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების მნიშვნელობაზე. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ტყის რესურსების დაცვისა და მდგრადი სატყეო პრაქტიკის დანერგვას. ეროვნული სატყეო პოლიტიკის მიზანია ტყის მდგრადი მართვის სისტემის ჩამოყალიბება, რომელიც უზრუნველყოფს ტყეების ბიომრავალფეროვნების დაცვას და ტყეების ეკოლოგიური ფასეულობების გათვალისწინებით მათი ეკონომიკური პოტენციალის ეფექტიან გამოყენებას, ხოლო სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ბუნებრივი სათიბ-საძოვრების მდგრად მართვაზე, აგრობიომრავალფეროვნების და ენდემური სახეობების შენარჩუნებაზე. ბიომრავალფეროვნების საკითხები ინტეგრირებულია გაუდაბნობასთან ბრძოლის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამასა და კლიმატის ცვლილების სტრატეგიებში.

ბიომრავალფეროვნების დაცვის სფეროში საქართველო აქტიურად თანამშრომლობს კავკასიის ეკორეგიონის ქვეყნებთან. 2011-2012 წლებში ექსპერტებისა და დაინტერესებული მხარეების

ფართო მონაწილეობით, აიტიის ბიომრავალფეროვნების მიზნების შესაბამისად განახლდა კავკასიის ეკორეგიონის კონსერვაციის გეგმა, რომელიც თავდაპირველად მიღებული იქნა 2006 წელს. ბიომრავალფეროვნების დაცვის რეგიონული საბჭო ხელს უწყობს ქმედებების კოორდინირებას ეკორეგიონის დონეზე.

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვასა და შენარჩუნებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ საერთაშორისო და ეროვნული არასამთავრობო ორგანიზაციები. საქართველომ არაერთხელ აჩვენა სამთავრობო და არასამთავრობო სექტორს შორის წარმატებულია თანამშრომლობის მაგალითი ბიომრავალფეროვნების დაცვის სფეროში. NBSAP-ის განახლების პროცესში ჩართული იყო ექსპერტებისა და დაინტერესებული მხარეების ფართო სპექტრი, რომლებიც წარმოადგენდნენ სხვადასხვა სამინისტროებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, უნივერსიტეტებს, კერძო სექტორს, საერთაშორისო ორგანიზაციებს.

ეროვნულ დონეზე კონვენციის განხორციელების გაძლიერებას მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს შემდეგი ღონისძიებების განხორციელება:

- NBSAP-ის განხორციელებისათვის რესურსების მობილიზაციის სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც გაითვალისწინებს დაფინანსების ყველა არსებულ წყაროს, მათ შორის სახელმწიფო ბიუჯეტს, დონორ ქვეყნებსა და ორგანიზაციებს, ასევე დაფინანსების ახალ, ინოვაციურ ხერხებს, მაგალითად პარტნიორობას კერძო სექტორთან;
- ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემური სერვისების ეკონომიკური ღირებულებების შეფასება და მათი შედეგების ინტეგრირება საქართველოს ეკონომიკის 5 მნიშვნელოვანი სექტორის განვითარების სტრატეგიაში;
- დაცული ტერიტორიების სისტემის შემდგომი განვითარება, დაცული ტერიტორიების ქსელის ჩამოყალიბება, მართვის ეფექტურობის გაძლიერება და ფინანსური მდგრადობის უზრუნველყოფა;
- სატყეო სექტორის რეფორმის განხორციელება, ტყის მდგრადი მართვის სისტემის ჩამოყალიბება;
- ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემი შემდგომი განვითარება და სრულყოფა, რაც ხელს შეუწყობს ბიომრავალფეროვნების დაცვის ეფექტიან დაგეგმვას;
- ფართო საზოგადოების ინფორმირებულობის, ცნობიერების დონისა და განათლების ამაღლება ბიომრავალფეროვნების, არსებული საფრთხეებისა და მათი გადაჭრის გზების ასევე, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემური სერვისების ეკონომიკური ღირებულებების შესახებ.

1. ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობა, ტენდეციები და საფრთხეები და ზეგავლენა მოსახლეობის კეთილდღეობაზე

1.1 ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობა ქვეყნის კეთილდღეობისთვის

საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ კავკასია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების მხრივ ერთ-ერთ ყველაზე გამორჩეულ რეგიონადაა აღიარებული. ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) 35 პრიორიტეტული ადგილიდან ერთ-ერთი („შავი ზღვის დიდი აუზი“) მოიცავს კავკასიის რეგიონს; Conservation International-ის მიერ განსაზღვრული “ბიომრავალფეროვნების 34 ცხელი წერტილიდან” (ტერიტორიები, რომლებიც გამოირჩევიან უმდიდრესი, მაგრამ სერიოზული საფრთხის ქვეშ მყოფი ბიომრავალფეროვნებით) საქართველოს ტერიტორია ორი „ცხელი წერტილის“ - კავკასიისა და ირან-ანატოლიის შემადგენლობაში შედის.

საქართველოს ბიომრავალფეროვნება უზრუნველყოფს მოსახლეობისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის ეკოსისტემური სერვისებისა და ბუნებრივი მასალების მიწოდებას. ტყის ეკოსისტემები არის მერქნული და არამერქნული რესურსების წყარო, ტყე იცავს ნიადაგს ეროზიისაგან, ამცირებს ბუნებრივი სტიქიური მოვლენების შედეგებს და წვლილი შეაქვს კლიმატის რეგულირებაში. ბუნებრივი საძოვრები მნიშვნელოვანია მეცხოველეობის განვითარებისათვის. ტბები და ჭაობები მტკნარი წყლის ბუნებრივი რეზერვუარებია. თევზჭერას შავ ზღვასა და შიდა წყალსატევებში აქვს დიდი მნიშვნელობა მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფაში. ბუნებრივი ეკოსისტემები მნიშვნელოვანია ტურიზმის განვითარებისათვის. ეკონომიკის მრავალი სექტორი დამოკიდებულია ეკოსისტემურ სერვისებსა და ბუნებრივ რესურსებზე. მტკნარი წყლის რესურსებზე, რომელთა ფორმირება ხდება დიდი და მცირე კავკასიონის ქედებზე, დამოკიდებულია ჰიდროენერგეტიკის განვითარება, სოფლის მეურნეობის სარწყავი წყლით უზრუნველყოფა, მოსახლეობისათვის სასმელი წყლის მიწოდება, მინერალური წყლების წარმოება, თევზჭერა.

საქართველოში სოფლად მცხოვრები მოსახლეობა (მოსახლეობის 46,3%) მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია ბიოლოგიურ რესურსებსა და ეკოსისტემურ სერვისებზე. ყოველწლიურად სოფლად მცხოვრები მოსახლეობა საშუა და სამასალე მერქნის სახით იღებს 300-500 ათას მ³ მერქნულ რესურსს. ტყის ეს ფუნქცია განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დღევანდელ საქართველოში, რადგან ადგილობრივი მოსახლეობისათვის შემა წარმოადგენს გათბობის ძირითად საშუალებას. ადგილობრივი მოსახლეობა ასევე ფართოდ იყენებს ველურ მცენარეებს საკვებად, მათ შორის ველურ ხილს, კაკლოვნებს, სოკოს, ფხალეულს (ჭინჭარი, ნაცარქათამა, დანდური, ეკალა და სხვა). ბუნებრივ ჰაბიტატებში მოიპოვება მრავალი მცენარე, რომლებიც გამოიყენება სანელებლებად ან მცენარეული ჩაის დასამზადებლად.

მცენარეთა 1200 სახეობა გამოიყენება სამკურნალო მიზნებისათვის. საქართველოში ადგილობრივ მოსახლეობას ხალხურ მედიცინაში სამკურნალო მცენარეების ტრადიციული გამოყენების დიდი გამოცდილება აქვს.

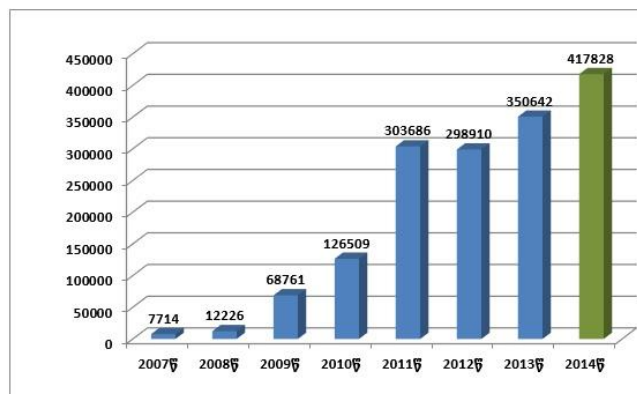
საქართველოში ეკონომიკის მრავალი დარგის განვითარება უშუალოდაა დაკავშირებული ბუნებრივი ეკოსისტემების შენარჩუნებასთან, მათ შორის სატყეო სექტორის, სოფლის მეურნეობის, ჰიდროენერგეტიკისა და ტურიზმის.

საქართველოს, როგორც ბიოლოგიური და ლანდშაფტური მრავალფეროვნებით გამორჩეულ ქვეყანას აქვს ბუნებაზე დაფუძნებული ტურიზმის განვითარების მნიშვნელოვანი პოტენციალი. საქართველოს ბუნების სილამაზე, ზღვისპირეთი და მთები მიმზიდველია ტურისტებისთვის და შეიცავს მრავალ საინვესტიციო შესაძლებლობებს, რომლებსაც უმეტეს შემთხვევებში პირდაპირ ეკოსისტემების სერვისები უწყობენ ხელს. მაგალითად:

- გამაჯანსაღებელი სპა და სანატორიუმები
- ტრადიციული სპა და ზღვის კურორტები
- ზამთრის მთის კურორტები
- ღვინის და ვენახის ტურები
- სასტუმროების განვითარება
- რესტორნები, კაფეები და კლუბები
- კულტურული ტურიზმი
- ეკოტურიზმი
- სათავგადასავლო ტურიზმი
- ისტორიული ტურები

დაცული ტერიტორიების ხელს უწყობენ ბუნებაზე დაფუძნებული ტურიზმის განვითარებასა და ტურიზმის ეკონომიკური და სოციალური ზეგავლენის გაძლიერებას. ეკოტურიზმი ერთერთი სწრაფად განვითარებადი ქვესექტორია. დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მონაცემების თანახმად 2007 წლიდან 2014 წლამდე დაცული ტერიტორიების ვიზიტორების რაოდენობა 54-ჯერ გაიზარდა.

დიაგრამა 1.1 დაცული ტერიტორიების ვიზიტორთა რაოდენობა, წყარო: დაცული ტერიტორიების სააგენტო, www.apa.gov.ge

დაცული ტერიტორიის დაარსების შემდგომ მნიშვნელოვნად გაიზარდა ვიზიტორთა რაოდენობა საქართველოს მაღალმთიან რეგიონში - თუშეთში. 2006 წელს, დაცული ტერიტორიის ფუნქციონირების დაწყებამდე, თუშეთში იყო 7 საოჯახო სასტუმრო და ომალოში ტურისტულ მომსახურებაში 12 ადამიანი იყო დასაქმებული. დღეისათვის საოჯახო

სასტუმროების რაოდენობა თუშეთში გაზრდილია 40-მდე. ადგილობრივი მოსახლეობა აქტიურად ჩაება ტურიზმთან დაკავშირებულ სერვისებში (მათ შორის ტურების მეგზურობა, ცხენების გაქირავება, მატყლის ტრადიციული ხელით ნამუშევრების გაყიდვა, მოგზაურობა დაცულ ტერიტორიამდე და დაცული ტერიტორიების ფარგლებში). ადგილობრივი მოსახლეობა აწვითარებს საოჯახო სასტუმროების ქსელს იმის მოლოდინში, რომ ტურისტების რიცხვი მომავალშიც გაიზრდება. შეფასებული იქნა, რომ ტურიზმთან დაკავშირებულ საქმიანობას ადგილობრივი მოსახლეობისათვის მოაქვს სულ ცოტა 1 მილიონი აშშ \$ ყოველწლიურად¹.

დაცულ ტერიტორიების ეკოსისტემური სერვისებიდან მნიშვნელოვან სარგებელს ღებულობს სხვა დარგებიც, როგორცაა სოფლის მეურნეობა, მინერალური და სასმელი წყლით მომარაგება, ჰიდროენერგეტიკა, თევზჭერა.

ბორჯომ-ხარაგულისა და მტირალას ეროვნული პარკების დაარსებამ დადებითი ზეგავლენა იქონია თავლის წარმოებასა და ხარისხზე. ბორჯომ-ხარაგულის ეროვნული პარკის დამხმარე ზონაში მცხოვრები დაახლოებით 160 ოჯახი მეფუტკრეობითაა დაკავებული. მეფუტკრეობიდან თითოეული ოჯახის წლიური შემოსავლი დაახლოებით 5 500 ლარია².

საქართველოს დაცული ტერიტორიების სამოვრები მესაქონლეობისა და რძის პროდუქტების წარმოების მდგრადობის აუცილებელი პირობაა. ბორჯომ-ხარაგულის ეროვნული პარკი და მტირალას ეროვნული პარკი ამის კარგ მაგალითებს წარმოადგენენ. ზაფხულში დაახლოებით 143 ოჯახი იყენებს სამოვრებს ბორჯომ-ხარაგულის ეროვნული პარკის ალპურ ნაწილში, ტრადიციული გამოყენების ზონაში. ამ ოჯახების საშუალო შემოსავალი, მათ შორის ხორცისა და რძის რძის პროდუქტების გაყიდვიდან მიღებული თანხები, რომლებიც წელიწადში 3,000 ლარს შეადგენს.

მნიშვნელოვანია მტირალას ეროვნული პარკისა და მისი დამხმარე ზონის ბუნებრივი რესურსების გამოყენებაზე დამოკიდებული ოჯახების რაოდენობა. ცხრილში 1.1 წარმოდგენილია მონაცემები ამ ადამიანების რაოდენობასა და მათ ეკონომიკურ სარგებელზე, რომელიც წელიწადში 15,7 მილიონ ლარს შეადგენს. ამის გარდა ადგილობრივი მოსახლეობა ბუნებაზე დაფუძნებულ ტურიზმთან დაკავშირებულ საქმიანობებშია ჩართული.

¹ Flores M., Adeishvili, M., 2012. Economic Valuation of the Contribution of Ecosystems in Protected Areas to Economic Growth and Human Well-Being in Georgia. Prepared by ECFDC/GCCW/AMECO, UNDP/GEF project Catalyzing Financial Sustainability of Georgia's Protected Areas System.

² Flores, M., Adeishvili, M., 2011. Valuation of the Contribution of Borjomi-Kharagauli and Mtirala National Parks Ecosystem Services to Economic Growth and Human Well-being. Prepared for WWF Caucasus.

ცხრილი 1.1 მტირალას ეროვნული პარკისა და მისი დამხმარე ზონის ბუნებრივი რესურსების გამოყენებაზე დამოკიდებული ოჯახების რაოდენობა, წყარო: Flores,M., Adeishvili, M., 2011. Valuation of the Contribution of Borjomi-Kharagauli and Mtirala National Parks Ecosystem Services to Economic Growth and Human Well-being. Prepared for WWF Caucasus.

რესურსები და სექტორი	ოჯახების რაოდენობა	ადამიანების რაოდენობა	შეფასებული ეკონომიკური სარგებელი (ლარი)
მარცვლეულის წარმოება	3.019		6,552,520
მესაქონლეობა	2400	3.600	4,615,700
მეფუტკრეობა	116	116	1,169,000
ხელოსნობა	85		45,400
არა-მერქნული პროდუქტები (კენკრა/ხილი)	964	2.000	985,000
დეკორატიული მცენარეები		286	39,553
სამედიცინო მცენარეები		37	11,500
შეშა	4.468	16.620	1,207,920
თევზის მრეწველობა	44	78	1,050,000
მეთევზეობა	56	56	4,000
სულ			15,680,593

ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი სასმელი წყლით ამარაგებს ქალაქ ბორჯომს, სადაც დაახლოებით 10 ათასი ადამიანი ცხოვრობს. ასევე მნიშვნელოვანია მტირალას ეროვნული პარკის ეკოსისტემის როლი აჭარის მოსახლეობის სასმელი წყლით მომარაგებაში. ქალაქი ბათუმი, რომლის მოსახლეობა 137 000 ადამიანია, სასმელ წყალს მტირალას ეროვნული პარკის დამხმარე ზონაში განთავსებული რეზერვუარიდან იღებს, რომელიც მტირალას ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე არსებული მდინარე ჩაქვისწყლიდან მარაგდება.

ზემოთ მოყვანილი მაგალითები ცხადყოფენ დაცული ტერიტორიების წვლილს სიღარიბის დაძლევაში და რესურსების სამართლიან განაწილებაში და მათ აუცილებლობას ეკოტურიზმის ეკონომიკური სარგებლის ათვისებაში.

მოსახლეობის კეთილდღეობის გაუმჯობესებასა და ქვეყნის მდგრადი განვითარებისათვის ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების მნიშვნელობის გააზრების ფონზე საქართველო გახდა ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის (TEEB) წინასწარი კვლევის საპილოტე ქვეყანა³. წინასწარი კვლევის შედეგად გამოვლინდა საქართველოს ეკონომიკის 5

³ <http://www.teebweb.org/countryprofile/georgia/>

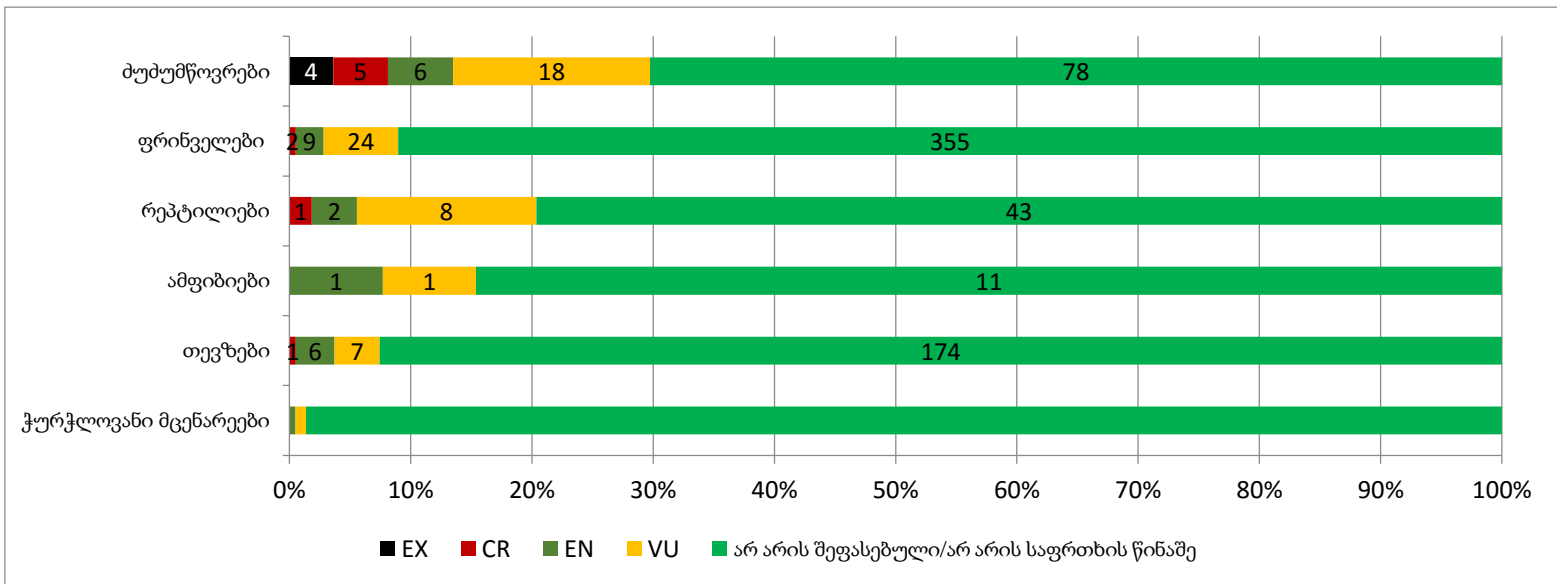
წამყვანი სექტორისათვის (ენერგეტიკა, ტურიზმი, სოფლის მეურნეობა, წიაღისეული რესურსების მოპოვება და სატყეო მეურნეობა) ბუნებრივი კაპიტალისა და მის მიერ მოწოდებული სერვისების მნიშვნელობა, რისი მაგალითიც მოყვანილია თავში 1.4. თავში 2.3 მოცემულია ინფორმაცია ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკურ შეფასებასთან დაკავშირებული კვლევების შესახებ.

1.2 ცვლილებები ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობასა და ტენდეციებში

მცენარეთა და ცხოველთა სახეობები

დღეისათვის საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანილია ფაუნის 139 და მერქნიანი ფლორის 56 სახეობა; მათგან ცხოველთა 43 და მცენარეთ 20 სახეობა არის გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი (EN) ან გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფი (CR). საქართველოში გავრცელებული ხერხემლიანების 44 სახეობა საფრთხეშია გლობალური მასშტაბითაც და შეტანილია IUCN-ის წითელ ნუსხაში, როგორც მოწყვლადი (VU) ან უფრო მაღალი საფრთხის წინაშე მყოფი ტაქსონი.

დიაგრამა 1.2 მცენარეთა და ცხოველთა სახეობების სტატუსი საქართველოში

დღეისათვის, რეგულარული მონიტორინგის არარსებობის გამო, მწირია ინფორმაცია წითელ ნუსხაში შეტანილი სახეობების პოპულაციების დინამიკის შესახებ. სხვადასხვა პროექტის ფარგლებში ჩატარებული კვლევების მიხედვით იკვეთება შემდეგი სურათი:

ჭურჭლოვან მცენარეთა 275 სახეობა/ქვეახეობა მიჩნეულია საქართველოს ენდემად. საქართველოს ენდემური ფლორის 152 სახეობა (ენდემურ სახეობათა დაახლოებით 60%) შეფასებულია, როგორც საფრთხის წინაშე მყოფი. ენდემური ფლორის 20% კალციფილური ლითოფიტებია, რომლებიც გვხვდება კოლხეთის კირქვიან ქედებზე. ამ ეკოლოგიური ჯგუფის სახეობები გვხვდება ასევე მცირე კავკასიონზე და ლაქების სახით აღმოსავლეთ დიდ კავკასიონზეც. კირქვიან ჰაბიტატებთან ასოცირებული ენდემების 80% ასევე საფრთხის წინაშეა (ჭარბი ძოვების, ინფრასტრუქტურის განვითარების, ტურიზმისა და რეკრეაციის, კლიმატის გლობალური ცვლილების გამო). ენდემური კალციფიტების გავრცელების GIS ანალიზმა შესაძლებელი გახადა მცენარეთათვის მნიშვნელოვანი ტერიტორიების გამოყოფა საქართველოს კირქვიანი ქედების არეალში, რაც საფუძვლად შესაძლოა დაედოს *in situ* საკონსერვაციო ღონისძიებების დაგეგმვას.

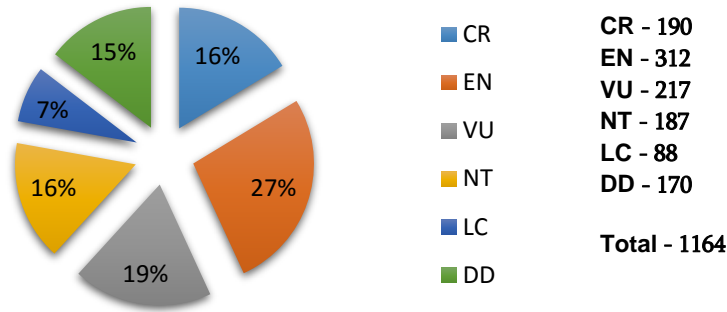
საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი მერქვიანი მცენარეებისთვის, როგორცაა წაბლი, კოლხური ბუხა, იმერული მუხა და თელადუმა, მნიშვნელოვანი საფრთხეა ინვაზიური სოკოვანი დაავადებები. განსაკუთრებით დაზიანებულია წაბლნარები იმერეთში (16 960 ჰა-ზე). 2010-2013 წლებში განსაკუთრებული საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა კოლხური ბუხა, რომლის კორომების მნიშვნელოვანი ნაწილი განადგურდა სოკოვანი დაავადების გამო. კოლხური ბუხის დაავადებამ ბოლო 2-3 წლის განმავლობაში მოიცვა კონტრიშის დაცული ლანდშაფტის 55-65%, ხოლო მტირალას ეროვნულ პარკში - ბუხის პოპულაციის 60%-მდე.

გასულ წლებში ჩატარებული კვლევების⁴ საფუძველზე, რომლის ფარგლებშიც მომზადდა კავკასიის ენდემურ მცენარეთა ნუსხა (2950 ტაქსონი) და შეფასდა 1200-მდე სახეობის მდგომარეობა, შემუშავდა კავკასიის მცენარეთა კონსერვაციის რეგიონული სტრატეგია (2012-2020)⁵, ასევე გამოქვეყნდა კავკასიის ენდემურ მცენარეთა წითელი ნუსხა (მისურის ბოტანიკური ბაღი, 2013), რომელშიც მოცემულია ეკორეგიონის მცენარეთა ფლორისტული და კონსერვაციული ანალიზი, შეფასებულია კავკასიის ენდემურ მცენარეთა 60%-ზე მეტის სტატუსი და შერჩეულია კონსერვაციისათვის პრიორიტეტული სახეობები. შეფასებული სახეობებიდან 190 სახეობა არის კრიტიკული გადაშენების საფრთხის წინაშე, ხოლო 312 სახეობა - გადაშენების საფრთხის წინაშე.

⁴ მცენარეთა კონსერვაციის რეგიონული სტრატეგია და კავკასიის ენდემურ მცენარეთა წითელი ნუსხა მომზადდა პროექტის „მცენარეთა წითელი ნუსხის შეფასებების კოორდინაცია და განვითარება კავკასიის ბიომრავალფეროვნების ცხელი წერტილისათვის“ ('Coordination and Development of Plant Red List Assessments for the Caucasus Biodiversity Hotspot') ფარგლებში ჩატარებული კვლევების საფუძველზე, რომელიც განხორციელდა IUCN-ის, მუსური ბოტანიკური ბაღის (აშშ), WWF კავკასიის პროგრამის ოფისის და ეკორეგიონის ექვსი ქვეყნის ბოტანიკოსების მიერ CEPF-ის მხარდაჭერით 2006-2010 წლებში.

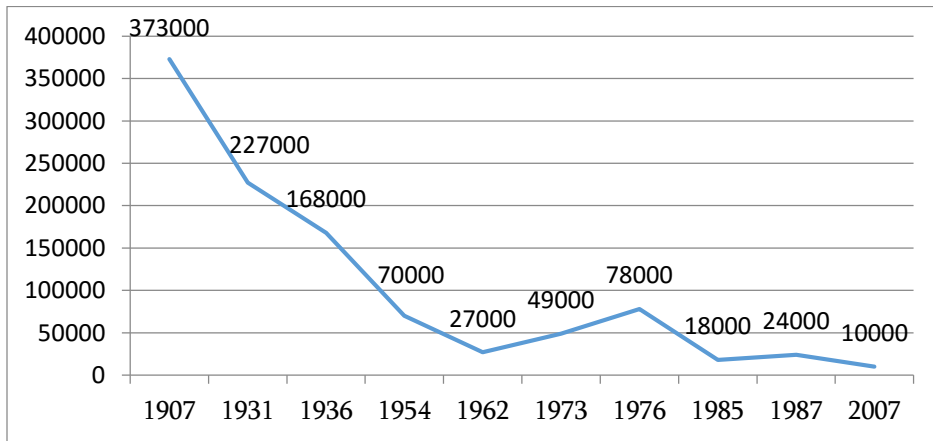
⁵ <https://www.mobot.org/MOBOT/Research/pdf/RedBook69mobot.pdf>

დიაგრამა 1.3. კავკასიის ენდემურ მცენარეთა სტატუსი, წყარო: Coordination and Development of Plant Red List Assessments for the Caucasus Biodiversity Hotspot, IUCN, CEPF Final Project Completion Report

გადაშენების საფრთხის წინაშე და საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ არის შეტანილი შავი ზღვის საქართველოს სანაპირო წყლებში გავრცელებული ზუთხის ექვსივე სახეობა (*Acipenser sturio*, *A. stellatus*, *A. gueldenstaedti*, *A. nudiventris*, *A. persicus*, *Huso huso*). მათ შორის *Acipenser sturio* შეტანილია IUCN-ის წითელ ნუსხაში გადაშენების კრიტიკული საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობის სტატუსით.

დიაგრამა 1.4. ზუთხისებრთა თევზების რიცხოვნება 1907-2007 წლებში
წყარო: Archil Guchmanidze, *Current and Historical Status of Sturgeon (Acipenseridae, Osteichthyes) in Georgia, Status and Protection of Globally Threatened Species in The Caucasus, 2009*

ზუთხისებრი თევზები გადაშენების საფრთხის წინაშე აღმოჩნდნენ საარსებო გარემოსა და სატოფე ადგილების განადგურების, ასევე გადაჭარბებული თევზჭერის გამო.

სხვადასხვა აკრძალული მეთოდებით თევზჭერამ განსაკუთრებით უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინა კალმახზეც (*Salmo spp.*), რომელიც შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში

კატეგორიით VU (მოწყვლადი). 1995-2005 წლებში კალმახის პოპულაციების რიცხოვნობა საქართველოში შემცირდა სულ მცირე 30%-ით. 2014 წელს ჩატარებული კვლევით დადგინდა საქართველოში გავრცელებული კალმახისა და ორაგულის ტაქსონომიური კუთვნილება, ასევე შეფასდა კალმახის მდგომარეობა საქართველოს რეგიონებში. საქართველოში გავრცელებულია კალმახის სამი სახეობა: *Salmo coruhensis*, *Salmo ciscaucasicus* და *Salmo ciscaucasicus*. კალმახის პოპულაციის მდგომარეობა შედარებით კარგია მდინარე ქციაში, ასევე მდინარეების კინტრიშის, აკავერთას, საკრაულას, სნოს მცირე შენაკადებში, მაგრამ, თევზების ცალკეული ინდივიდების ზომა მცირეა, რაც მიუთითებს, რომ სამივე სახეობის კალმახს უნდა შეუნარჩუნდეს დაცული სახეობის სტატუსი.

მტაცებელ ფრინველთა შორის გადაშენების ყველაზე სერიოზული საფრთხე ემუქრება ბეჭობის არწივს (*Aquila heliaca*). საქართველოში ამ ფრინველის მხოლოდ 15 საბუდარი ადგილია შემორჩენილი. სვავი (*Aegipius monachus*) ერთ-ერთი ყველაზე იშვიათი ლემიჭამია ფრინველია, როგორც საქართველოში, ასევე მსოფლიო არეალის მთელ ტერიტორიაზე. ამ სახეობაზე მოქმედი საფრთხეებიდან ყველაზე მნიშვნელოვანია საბუდარი ჰაბიტატის დეგრადაცია საქართველოს არიდულ ეკოსისტემებში, შეწუხება და პირდაპირი დევნა ადამიანის მხრიდან და მწყემსების მიერ გამოწვეული ხანძრები. მცირერიცხოვან სახეობებს შორის აღსანიშნავია შავი ყარყატი (*Ciconia nigra*). იგი ძირითადად ჭალის ტყეებში ბუდობს, შესაბამისად მისი საბუდარი ადგილები მეტად შეზღუდულია.

საქართველოში აღრიცხულია ხელფრთიანების 30 სახეობა, რომელთაგან 4 სახეობა სამხრეთული ცხვირნალა (*Rhinolophus Euryale*), მეჰელის ცხვირნალა (*Rhinolophus mehelyi*), გრძელყურა მლამიობი (*Myotis bechsteinii*) და ევროპული მაჩქათელა (*Barbastella barbastellus*) შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში. ხელფრთიანთა სახეობრივი მრავალფეროვნებით განსაკუთრებით გამოირჩევა თრიალეთის ქედი და ივრის ზეგანი. ბოლო წლებში შეინიშნება ხელფრთიანთა რიცხოვნობის კლება, რაც დაკავშირებულია მათი საარსებო გარემოს დეგრადაციასა და თავშესაფრების გახშირებულ შეწუხებასთან. ადგილი აქვს ტყის სახეობების კლების ტენდენციას: უფრო იშვიათად გვხვდება ტყის მლამიობი (*Myotis natereri*), მცირე მეღამურა (*Nyctalus leisleri*), ევროპული მაჩქათელა (*Barbastella barbastellus*), ტყის ღამორი (*Pipistrellus nathusii*) და რუხი ყურა (*Plecotus auritus*). კიულის ღამორი (*Pipistrellus kuhlii*), რომელიც არის საქართველოში შემოსული სახეობა, მე-20 საუკუნის 40-50-იან წლებში აღნიშნებოდა მხოლოდ თბილისში, ზესტაფონსა და სამტრედიაში (ძირითადად ვრცელდებოდა საავტომობილო და სარკინიგზო მაგისტრალების გასწვრივ), დღეს გვხვდება მთელი საქართველოს დაბლობსა და მთისწინეთში.

ბუნებრივ და ხელოვნურ გამოქვაბულებში ხელფრთიანების კლება აღინიშნებოდა ჯერ კიდევ მე-20 საუკუნის 70-იან წლებში და ეს ტენდენცია დღემდე გრძელდება, განსაკუთრებით ივრის ზეგანზე, სადაც თეთრ სენაკებში არსებული 1000-1200 ინდივიდიანი შერეული სამშობიარო კოლონია (სამფერი მლამიობი (*Myotis emarginatus*) და დიდი ცხვირნალა (*Rhinolophus ferrumequinum*), რომელიც 2001-2004 წლებში წარმოადგენდა უდიდეს ცნობილ კოლონიას აღმოსავლეთ საქართველოში, 2005 წელს შემცირდა 600-700 ინდივიდამდე, ხოლო 2014 წელს - 450 ინდივიდამდე. 600-650 ინდივიდან 300 ინდივიდამდე შემცირდა ნათლისმცემლის მონასტრის ერთ-ერთ გამოქვაბულში მობინადრე აღმოსავლეთ საქართველოში წვეტყურა მლამიობების (*Myotis blythii*) ცნობილი უდიდესი სამშობიარო კოლონია. იმერეთში, ღლიანის

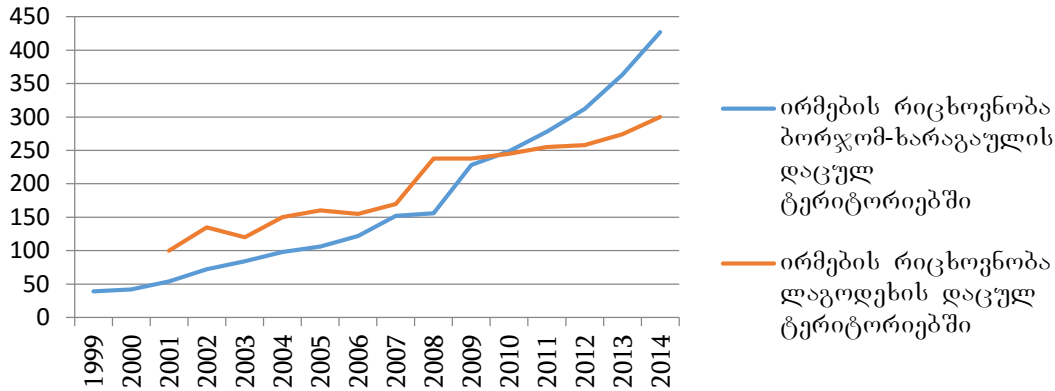
მღვიმეში 2004 წელს ბინადრობდა საქართველოში უდიდესი ცნობილი კოლონია 7000-მდე ინდივიდით, შემდგარი 5 სახეობიდან (დიდი და სამხრეთული ცხვირნალები, წვეტყურა და სამფერი მლამიობები და ჩვეულებრივი ფრთაგრძელი). 2013-2014 წლებში, მღვიმეში ტურისტული ინფრასტრუქტურის მოწყობის შემდგომ, ხელფრთიანთა რიცხოვნება შემცირდა 3500 ინდივიდამდე და აღარ დაფიქსირებულა ცხვირნალები, რომლებიც წარმოადგენდა მღვიმის ძირითად ბინადარს. სამერცხლე კლდის მღვიმეში (იმერეთი, ჭიათურა) ნაპოვნი იქნა ახალი, დაახლოებით 5000 ინდივიდიანი სამშობიარო კოლონია. ასევე, აღსანიშნავია თაროკლდის მღვიმე (იმერეთი, ჭიათურა), სადაც ბინადრობს სამხრეთული ცხვირნალასა და ბლასის ცხირნალას მამრების კოლონია. მნიშვნელოვანია ხელფრთიანებისათვის ზემოთ აღნიშნული კრიტიკული ჰაბიტატების დაცვის უზრუნველყოფა.

ჰაბიტატების შემცირება და არალეგალური ნადირობა არის ჩლიქოსნების რიცხოვნობის შემცირების მთავარი მიზეზები. მათ შორის ყველაზე მცირერიცხოვანი სახეობაა ნიამორი (*Capra aegagrus*), რომელიც გვხვდება მხოლოდ თუშეთში და მცირე რაოდენობით, პირიქითა ხევსურეთში. ბოლო მონაცემების მიხედვით, ნიამორის რიცხოვნება 300 ინდივიდს ითვლის. ნიამორი შეტანილია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“, როგორც გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობა, ხოლო ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (IUCN) მიერ მიჩნეულია მოწყვლად სახეობად გლობალურ დონეზე. ნიამორის მცირე კავკასიონის საქართველოს ნაწილში გავრცელებული პოპულაცია გასული საუკუნის დასაწყისისთვის ამოწყდა. ამჟამად მიმდინარეობს მისი რეინტროდუქციის პროგრამა ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკში.

ასევე იშვიათი სახეობაა ირემი (*Cervus elaphus*), რომელიც შემორჩენილია მხოლოდ ორი პოპულაციის – ლაგოდეხისა და ბორჯომ-ხარაგაულის პოპულაციების სახით. მცირე რაოდენობით გვხვდება გარდაბნის ალკვეთილში. ირმის ერთეული შემოსვლები დაფიქსირებულია თუშეთსა და ხევსურეთში. ირემი შეტანილია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“, როგორც გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობა. მე-20 საუკუნის დასაწყისში ირემი გავრცელებული იყო საქართველოს თითქმის მთელ ტერიტორიაზე, მაგრამ უკვე 50-იანი წლებიდან აღარ გვხვდებოდა გომბორის ქედზე, ივრის ზეგანზე, ალაზნის ველზე, ხოლო 80-იან წლებში ირემი შემორჩენილი იყო უკვე ცალკეული, ერთმანეთისაგან იზოლირებული პოპულაციების სახით.

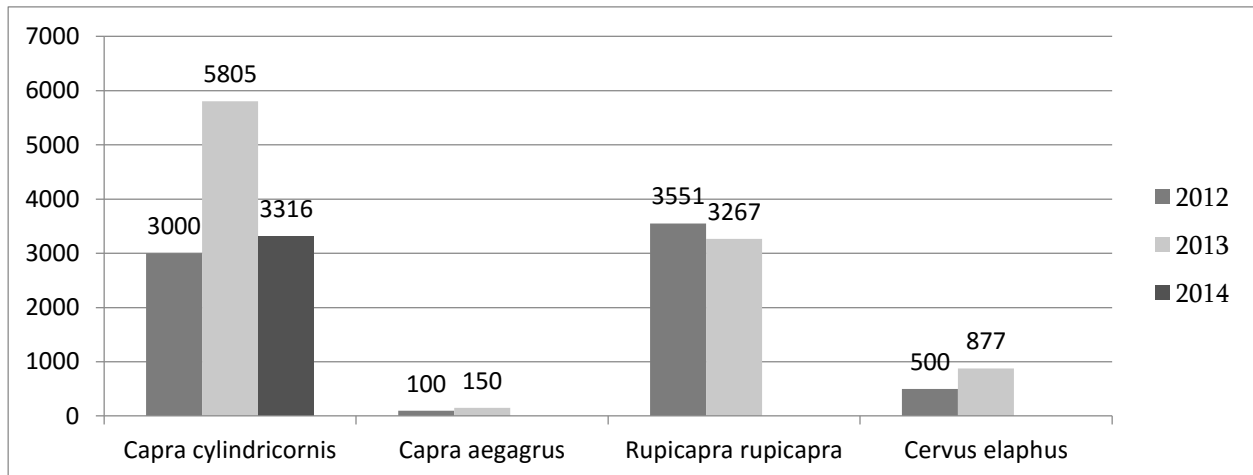
ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებზე გასული საუკუნის 80-იან წლებში ირმის პოპულაციის რიცხოვნობა 1500 ინდივიდს აღწევდა. 90-იან წლებში ბრაკონიერობის გამო ირმის რიცხოვნობა უკიდურესად შემცირდა. 1999 წელს მთელ ტერიტორიაზე მხოლოდ 70 ირემი აღირიცხა. 2007 წლიდან, გატარებული ღონისძიებების შედეგად, ფიქსირდება ირმის პოპულაციის ზრდა. 2014 წელს ირმის რიცხოვნობამ დაცული ტერიტორიის ფარგლებში 300 ინდივიდს მიაღწია. ასევე აღინიშნება ირმის რიცხოვნების ზრდა ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში. ამ სახეობის ბუნებრივი აღდგენის ხელშეწყობის გარდა, სასურველია ამოქმედდეს ტყვეობაში გამრავლების პროგრამაც რეინტროდუქციის მიზნით.

დიაგრამა 1.5. ირმის რიცხოვნობა ლაგოდეხისა და ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში, წყარო: დაცული ტერიტორიების სააგენტო

საქართველოში გავრცელებული ჯიხვის ორივე სახეობა კავკასიის ენდემია. ბოლო აღრიცხვების მიხედვით აღინიშნება აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვის (*Capra cylindricornis*) რიცხოვნობის შემცირება. , ჯიხვის ეს სახეობა გავრცელებულია კავკასიონის მთავარი ქედის აღმოსავლეთ ნაწილში, დასავლეთით კი გვხვდება მთა შხარამდე. კრიტიკულ დონეზე რჩება დასავლეთკავკასიური ჯიხვის (*Capra caucasica*) რიცხოვნობა და მხოლოდ 100-150 ინდივიდს ითვლის. ჯიხვის ორივე სახეობა შეტანილია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“.

დიაგრამა 1.6. ცვლილებები ზოგიერთი სახეობის რიცხოვნობაში, წყარო: ბიომრავალფეროვნების დაცვის სამსახური, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო

არჩვი (*Rupicapra rupicapra*) გავრცელებულია დიდი კავკასიონის მთავარ ქედზე და მის სამხრეთ განშტოებებზე. მცირე კავკასიონზე გვხვდება აჭარის მთიანეთსა და მესხეთის

ქედზე. შეტანილია საქართველოს „წითელ ნუსხაში“, როგორც გადაშენების პირას მყოფი სახეობა. 2013 წელს ჩატარებული აღრიცხვების მიხედვით, არჩვის დიდი კავკასიონის პოპულაციის რიცხოვნობა 3267 ინდივიდს შეადგენდა, ხოლო 2014 წელს აღმოსავლეთ კავკასიონზე მხოლოდ 507 ინდივიდი აღირიცხა.

ივარაუდება, რომ ჯიქი, რომლის ერთადერთი ინდივიდი რამდენიმე წლის წინ დაფიქსირდა ვაშლოვანის ეროვნულ პარკში, შემორჩენილი უნდა იყოს მაღალმთიან რეგიონებში.

2012 წლის მონაცემების მიხედვით, მურა დათვის რიცხოვნობა დაახლოებით 1600 ინდივიდია. მურა დათვი საკმაოდ ფართოდ გავრცელებული სახეობაა, მაგრამ მისი განაწილება არაერთგვაროვანია. მურა დათვის ყველაზე მაღალი სიმჭიდროვე დაფიქსირდა აჭარაში.

აღმოსავლეთ საქართველოში ევრაზიული წავის მდგომარეობის შეფასების შედეგად გამოიკვეთა, რომ პოპულაციის რიცხოვნობა 400 ინდივიდს შეადგენს. პოპულაცია განიცდის კლებას, რისი მიზეზიცაა მდინარეებში თევზის მარაგის შემცირება და საარსებო გარემოს განადგურება.

ფოცხვერი საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილია, როგორც კრიტიკული საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობა, თუმცა 2011 წელს საქართველოს სემიარიდულ ეკოსისტემაში ფოტოხაფანგით ჩატარებული კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ ფოცხვერის რიცხოვნობა, შესაძლოა, უფრო მაღალი იყოს, ვიდრე აქამდე იყო მიჩნეული.

შავი ზღვის საქართველოს ტერიტორიულ წყლებში გვხვდება დელფინის სამი სახეობა: თეთრგვერდა დელფინი, აფალინა და ზღვის ღორი. შავ ზღვაში მოზინადრე დელფინები გამოყოფილნი არიან ცალკე ქვესახეობებად: *Tursiops truncatus ponticus*, *Delphinus delphis ponticus*, *Phocoena phocoena relicta*⁶. სამივე ქვესახეობა შეტანილია ბუნების დაცვის მსოფლიო კავშირის (IUCN) წითელ ნუსხაში: თეთრგვერდა დელფინი (*Delphinus delphis ponticus*) როგორც მოწყვლადი (VU; A2cde); აფალინა (*Tursiops truncatus ponticus*) როგორც გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი (EN; A2cde); ზღვის ღორი (*Phocoena phocoena relicta*) - გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი (EN; A1d+4cde) (Birkun & Birkun 2008; Birkun, 2012; Birkun & Frantzis, 2008). შავი ზღვის ვეშაპისნაირების პოპულაციების მდგომარეობა მათი გენეტიკური უნიკალურობის, შავ ზღვაში არსებული განსაკუთრებული პირობებისადმი ადაპტაციის და მოქმედი საფრთხეების გამო, ზრუნვის საგანს წარმოადგენს როგორც ეროვნულ, რეგიონალურ და ევროპულ დონეზე, ისე გლობალურადაც.

2014 წელს ჩატარებულმა აღრიცხვებმა⁷ აჩვენა, რომ საქართველოს ტერიტორიალურ წყლებში ზამთრის პერიოდში თავს იყრის დაახლოებით 18 000 ზღვის ღორი და 16 000 თეთრგვერდა

⁶ Natoli, 2003; Natoli, 2005; Rosel et al. 2006; Natoli et al. 2006; Fontaine et al., 2010; Tonay et al., 2012; Viaud-Martinez et al., 2007; Viaud-Martinez et al., 2008

⁷ გურიელიძე ზ, კოპალიანი ნ, დევიძე ნ, დევანოიძე დ, ნინუა ლ, ჯავახიშვილი ზ, ქერდიყოშვილი ნ, პაპოშვილი ნ. 2014. შავი ზღვის ვეშაპისნაირების მონიტორინგის პროგრამა. მომზადებულია კოლხეთის დაცული ტერიტორიების განვითარების ფონდის მხარდაჭერით

დელფინი. აღნიშნული კონცენტრაცია იმის მაჩვენებელია, რომ საქართველოს შავი ზღვის აკვატორია შავი ზღვის ვეშაპისნაირების გამოსაზამთრებელ და ე.ი. სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან უბანს წარმოადგენს. აფალინას პოპულაცია ძალზედ მცირერიცხოვანია და მხოლოდ 100-150 ინდივიდს ითვლის. შავი ზღვის დელფინებისათვის მნიშვნელოვანი საფრთხეებია თანჭერა (განსაკუთრებით ზღვის ღორებისთვის, რომლებიც იხლართებიან ფსკერულ ბადეებში), ქიმიური დაბინძურება (ნავთობპროდუქტებით, მძიმე მეტალებით, მყარი ნარჩენებით), ასევე, ბგერითი დაბინძურება და ევტროფიკაცია. „კოლხეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონის (1999 წელი) თანახმად 5 მილი სიგანის საზღვაო აკვატორია მდ. ჭურის შესართავისა (ზღვისპირა დასახლება თიკორი) და მდ. რიონის შესართავს შორის (ფართობი 15 276 ჰა) შეტანილია კოლხეთის ეროვნული პარკში. ეროვნული პარკის საზღვაო აკვატორიის ფართობია 15 276 ჰა, სადაც აკრძალულია თევზჭერა, საზღვაო ტრანსპორტის გადაადგილება (დაშვებულია მხოლოდ სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების წარმოება).

სურსათისა და სოფლის მეურნეობისათვის მნიშვნელოვანი გენეტიკური რესურსები

კონსერვაციული თვალსაზრისით განსაკუთრებით აღსანიშნავია საქართველოში უძველესი დროიდან გაკულტურებული მცენარეები (ენდემური სახეობები და ადგილობრივი ჯიშები/ლენდრასები) და მათი ველური მონათესავე სახეობები (როგორც ადგილობრივი ჯიშების გაკულტურების შესაძლო წყარო). ესენია: (ა) ყურძენი და მისი ველური მონათესავე სახეობები (*Vitis vinifera subsp. sylvestris*), აგრეთვე ხილი და კაკლოვნები (*Malus*, *Pyrus*, *Prunus Corylus*); (ბ) მინდვრის კულტურები - ხორბალი (მათ შორის ხუთი ენდემური კულტურული სახეობა, მრავალი ადგილობრივი ჯიშები და შვიდი ველური მონათესავე სახეობა), ქერი და სხვა მარცვლოვანი და პარკოსანი კულტურები, ასევე სელი; (გ) კულტურული ბალახოვანი მცენარეები. მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოში გავრცელებული ვაზის ველური მონათესავე სახეობა მსგავსებას ამჟღავნებს ადგილობრივ ჯიშებთან გენეტიკური და მორფოლოგიური თვალსაზრისით, რაც ადასტურებს ვაზის გაკულტურებას საქართველოში (Ekhvaia et al., 2010). ამჟამად მინდვრის კულტურების, ბოსტნულის, ხეხილისა და ვაზის მრავალი ადგილობრივი ჯიშები მხოლოდ სამეცნიერო ინსტიტუტების კოლექციებშია შემორჩენილი. მარცვლოვნების 6 (*Triticum carthlicum* Nevsky, *Triticum aestivum* L., *Hordeum vulgare* var. *nudum*, *Secale cereale* (L.) M. Bieb, *Panicum miliaceum* L., *Setaria italica* (L.) Beauv), პარკოსნების – 5 (*Cicer arietinum* L., *Vicia faba* L., *Lens culinaris* Medic., *Vigna unguiculata* L. Walp., და *Lathyrus sativus* L.) და ზეთოვანი კულტურის ერთი (*Linum usitatissimum* L.) ადგილობრივი ჯიშის აღდგენას ფერმერულ მეურნეობაში ხელი შეუწყო UNDP/GEF-ის მხარდაჭერით განხორციელებულმა პროექტმა. საქართველოს მცენარეული აგრობიომრავალფეროვნების კოლექციები ინახება როგორც მსოფლიოს უდიდეს გენბანკებში, ასევე ადგილობრივ სამეცნიერო ინსტიტუტებში, მათგან ყველაზე მნიშვნელოვანია აგრარული უნივერსიტეტის მიწათმოქმედების ინსტიტუტის გენბანკი (მინდვრისა და ბოსტნულის კულტურების კოლექცია - 3 057 ნიმუში) და მებალეობის, მევენახეობისა და მეღვინეობის ინსტიტუტის კოლექცია - ვაზის, თესლოვანი და კურკოვანი ხეხილის, კაკლოვნებისა და კენკროვნების კოლექცია - 1519 ნიმუში.

მცენარეთა 20 ოჯახი, 76 გვარი და 479 სახეობა წარმოადგენს საქართველოს უძველესი კულტურების ველურ ნათესავებს, რომელთაგან ენდემურია 114 (23.8%). მცენარეთა ამ სახეობების უმრავლესობა გენეტიკურად მჭიდროდ ენათესავება ადგილობრივ ჯიშებს (ლენდრასებს) და შესაძლოა მათი წინაპარი სახეობებიც არიან (Akhalkatsi et al., 2012). კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების ბუნებრივი პოპულაციები საფრთხის ქვეშაა, ძირითადად ჰაბიტატების განადგურებისა და ფრაგმენტაციის, ასევე ჭარბი მოვებისა და გაუდაზნოების გამო.

საქართველოში გავრცელებულ მცენარეთა 1200 სახეობა (MedGeoNet, 2011) სამკურნალო მიზნებით გამოიყენება. მხოლოდ სამცხე-ჯავახეთში ნაპოვნია სამკურნალო მცენარეების 418 სახეობა (ახალკაცი და თანაავტ. 2009). მათ შორისაა გაქრობის საფრთხის ქვეშ მყოფი, იშვიათი და ენდემური სახეობები, რომლებიც საჭიროებენ *in situ* და *ex situ* კონსერვაციას. სამკურნალო მცენარეებს ლოკალური პოპულაციების სრული გაქრობის საფრთხეს უქმნის სამრეწველო მიზნებით ჭარბი შეგროვება, ძირითადად, ფარმაცევტული ინდუსტრიის დაკვეთით. მრავალი სამკურნალო მცენარე ამჟამად საფრთხის ქვეშაა, მაგ: *Origanum vulgare*, *Helichrysum plicatum*, *Hypericum spp.* და სხვ.

საფრთხე ემუქრება შინაურ ცხოველთა აბორიგენულ ჯიშებსა და პოპულაციებს არადგილობრივ ჯიშებთან ჰიბრიდიზაციის გამო. გადაშენების პირასაა ცხვრის თუშური და იმერული ჯიშები, თუშური ცხენი, ღორის კახური, სვანური და რაჭული პოპულაციები და მეგრული ცხენი. მნიშვნელოვნადაა შემცირებული ქართული მთის ძორიხის, მეგრული წითელი ძროხის და კავკასიური წაბლას რიცხოვნება, ხოლო ამ ადგილობრივი ჯიშების ზოგიერთი ჯილაგი საერთოდ გამქრალია. გენეტიკური ეროზიის საფრთხის წინაშეა ქართული ფუტკარი. საქართველოში ფუტკრის ჯიშის სიწმინდის შენარჩუნების მიზნით სხვა ჯიშის ფუტკრების შემოყვანა აკრძალულია, რის გამოც საქართველოში გავრცელებულია მხოლოდ ადგილობრივი ქართული (კავკასიური მთის რუხი) ფუტკარი (*Apis mellifera caucasica*). ვინაიდან საქართველო ამ ჯიშის წარმოშობის კერაა, მისი გენოფონდის დაცვა ძალზე მნიშვნელოვანია. ბოლო პერიოდში სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს ფუტკრის ახალი დაავადების გავრცელება, რომლის გამომწვევ მიზეზებად მიჩნეულია პესტიციდებით გარემოს დაბინძურება, დიდ ფართობებზე მონოკულტურების კულტივაცია (ფუტკრების საკვები რაციონის გაერთფეროვნება). თუთის აბრეშუმხვევიას ძველი კავკასიური ჯიშები ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში გადაშენდა. მოგვიანებით ინტროდუცირებული ჯიშებიც გადაშენების პირასაა. აბრეშუმის სახელმწიფო მუზეუმში დაცულია აბრეშუმხვევია ჭიის სამუზეუმო ნიმუშები სხვადასხვა ქვეყნიდან. ეს არის უნიკალური კოლექცია, რომელიც მოიცავს 5000-ზე მეტი ჯიშსა და ვარიაციას, მათ შორის XIX საუკუნის ნიმუშებსაც.

ეკოსისტემები და ჰაბიტატები

პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს, რომ ბოლო პერიოდამდე საქართველოში არ იყო გამოყენებული ჰაბიტატების კლასიფიკაციის თანამედროვე სისტემები. ეს საერთაშორისო და კერძოდ, ევროპის კონსერვაციულ პოლიტიკასა და სტრატეგიებთან ჰარმონიზების პრობლემას ქმნის, ხელს უშლის პრიორიტეტების განსაზღვრას, ჰაბიტატების ცალკეული ტიპების თანამედროვე მდგომარეობის შეფასებასა და ქმედითი კონსერვაციული ღონისძიებების დაგეგმვას.

2010 წელს პროექტის „ბიომრავალფეროვნების მდგრადი მართვა სამხრეთ კავკასიაში“ (GIZ) მხარდაჭერით შემუშავდა ჰაბიტატების კლასიფიკაციის ეროვნული სისტემა, რომელიც განახლდა 2012 წელს. მნიშვნელოვანია ამ მიმართულებით სამუშაოების გაგრძელება და ჰაბიტატების კლასიფიკაცია EUNIS⁸-ის სისტემაზე დაყრდნობით. „ზურმუხტის ქსელის“ განვითარების პროგრამის ფარგლებში მოხდა ბერნის კონვენციის მე-4 დანართში შეტანილი ჰაბიტატებიდან საქართველოში არსებული 15 ჰაბიტატის შერჩევა. ასევე შერჩეული იქნა 27 პრიორიტეტული ჰაბიტატი მათზე მოქმედი საფრთხეების და თვით ამ ჰაბიტატების სენსიტიურობის მიხედვით. თუმცა, ამ მნიშვნელოვანი ჰაბიტატების თანამედროვე მდგომარეობის შესახებ ინფორმაცია მეტად მწირია და აუცილებელია დეტალური კვლევების ჩატარება.

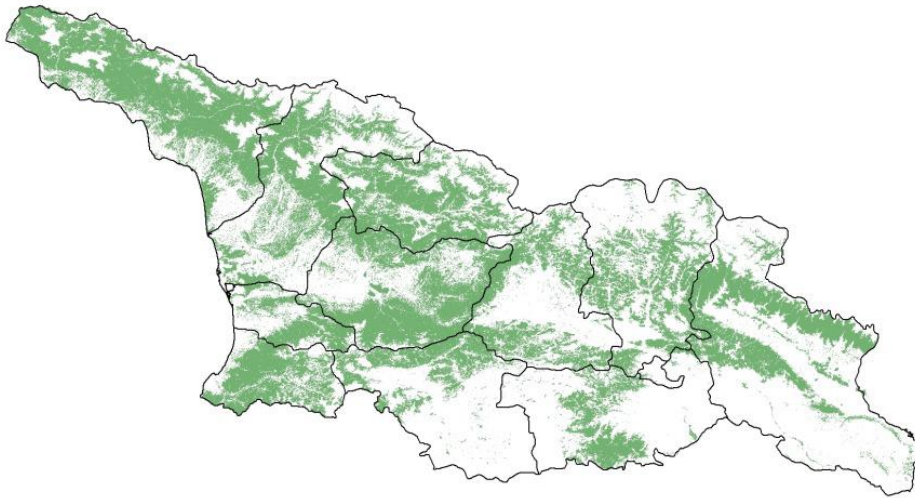
კონსერვაციისათვის პრიორიტეტული ჰაბიტატები საქართველოში

1. სანაპირო ლაგუნა
2. გამაგრებული ქვიშიანი სანაპირო დიუნები ბალახოვანი მცენარეულობით, "ნაცრისფერი დიუნები"
3. მეზო-ოლიგოტროფული სფაგნუმიანი ჭაობები (*Sphagneta palustrae*)
4. დიდ-ბალახიანი ჭაობები
5. დაბალ-ბალახიანი ჭაობები
6. კოლხოზოვანი ისლიანი ჭაობები
7. მოკლევსურიანი ბალახნარიანი ჭაობები
8. გრძელევსურიანი ბალახნარიანი ჭაობები
9. მღვიმეები და გამოქვაბულები
10. მუდმივი მყინვარები
11. სუბალპური წიფლნარი ტყე ნეკეჩხლის სახეობებით (*Acer spp.*)
12. კირქვიანების წიფლნარი ტყე (*Cephalanthero-Fagenion*)
13. წიფლნარი კოლხური ქვეტყით (*Fageta fruticosa colchica*)
14. ფერდობის, ნაშალის და ნაპრაღის შერეული ტყეები (*Tilio-Acerion*)
15. ჭაობიანი ტყე
16. მდინარის სანაპირო ტყე
17. ქსერო-თერმოფილური მუხნარი
18. ბიჭვინთის ფიჭვის ტყე (*Pinus pithyusa*)
19. უთხოვრის ტყე (*Taxus baccata*)
20. წაბლის ტყე (*Castanea sativa*)
21. ძელქვის ტყე (*Zelkova carpinifolia*)
22. ბუჩიანი ტყე (*Buxus colchica*)
23. კოლხეთის რელიქტური ფართოფოთლოვანი შერეული ტყე
24. არიდული ნათელი ტყე
25. სუბალპური არყნარი (*Betula litwinowii*)
26. სუბალპური ბალახეულობა
27. დეკიანები

⁸ European Natural Information System; <http://eunis.eea.europa.eu/habitats.jsp>

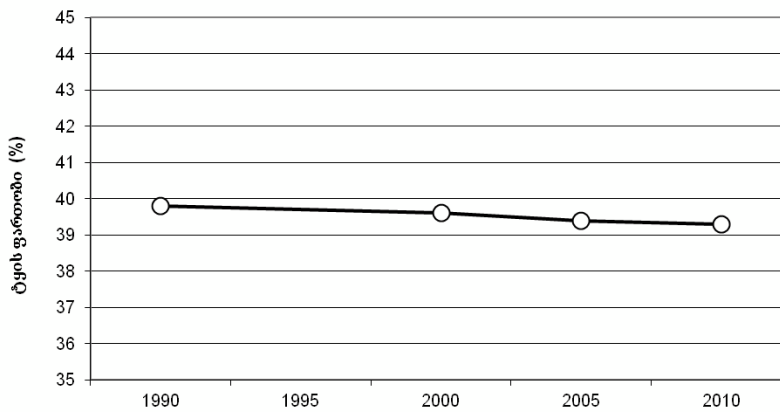
ტყეები საქართველოსა და ზოგადად, კავკასიის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანი ეკოსისტემებია. ტყის საფარი ქვეყნის 28,382 კმ² ფართობზე ვრცელდება და საერთო ტერიტორიის დაახლოებით 41%-ს შეადგენს.

რუკა 1.1 ტყით დაფარული ფართობის განაწილება საქართველოში (სატელიტურ გამოსახულებებზე დაფუძნებით, 2001-2008), წყარო: ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ერთიანი სისტემის შედეგები, ინდიკატორი S 1 - ტყის ფონდის საერთო ფართობი, 2013

დიაგრამა 1.7 გვიჩვენებს ტყის საფარის ცვლილების დინამიკას საქართველოში 1990-2010 წლებში. შედეგები ეფუძნება ინვენტარიზაციის სატყეო დეპარტამენტის მიერ მოწოდებულ მონაცემებს, რომლებიც გამოქვეყნდა FAO-ს (FAO, ტყის რესურსების გლობალური შეფასება, 2010) მიერ. დიაგრამა გვიჩვენებს, რომ 1990 წლიდან 2010 წლამდე ტყის საფარის მცირე, მაგრამ სტაბილური კლება შეინიშნება.

დიაგრამა 1.7: ტყის საერთო ფართობის ცვლილების დინამიკა საქართველოში, 1990-2010, წყარო: ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ერთიანი სისტემის შედეგები, ინდიკატორი S 1 - ტყის ფონდის საერთო ფართობი, 2013

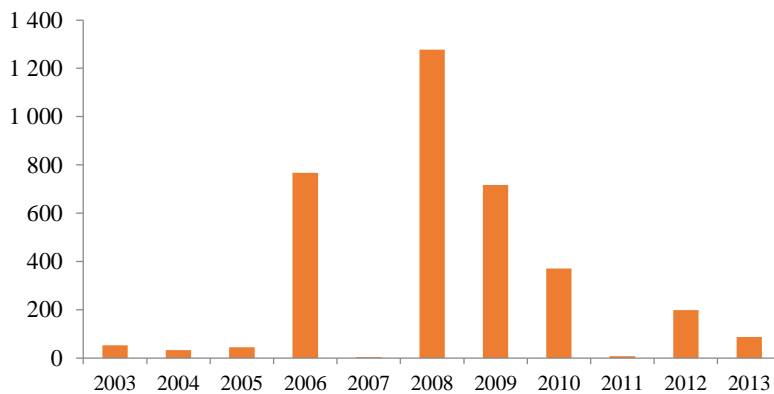

საქართველოს ტყეები მეტად მრავალფეროვანია და მოიცავს ფოთლოვან, წიწვოვან, არიდულ მეჩხერ და დაბლობის (მათ შორის ჭალის) ტყეებს, რომელთა ფორმირება ხდება ზღვის დონიდან სიმაღლის, ნიადაგისა და კლიმატის შესაბამისად. კავკასიის სახეობების დაახლოებით 65% თავისი არსებობისათვის დამოკიდებულია ტყეზე. ტყის ეკოსისტემები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ნიადაგის დაცვასა და წყლის რეგულირებაში.

საქართველოს ტყის ეკოსისტემებისათვის ძირითადი საფრთხეებია: ტყის რესურსებით არამდგრადი სარგებლობა, რისი გამომწვევი ერთ-ერთი მიზეზია ადგილობრივი მოსახლეობისათვის ხელმისაწვდომი ალტერნატიული ენერგორესურსების ნაკლებობა; პირუტყვის ჭარბი მოვება, რაც იწვევს ტყის ბუნებრივი განახლების უნარის დაკნინებას; ტყის მავნებლები და დაავადებები; არაადგილობრივი ინვაზიური სახეობები; ტყის გახშირებული ხანძრები; და ასევე, საფრთხეების გამომწვევ მიზეზებს შორის უნდა აღინიშნოს ხარვეზები კანონმდებლობასა და მართვაში. ტყის რესურსებით არამდგრადმა სარგებლობამ დიდი ზიანი მიაყენა წიფლნარებს საქართველოს მთიანეთში და წაბლის ტყეებს კოლხეთის მთისწინეთში, მუხის ტყეები მხოლოდ შორეულ ხეობებში და შედარებით მწირ ნიადაგებზეა შემორჩენილი.

ტყის ეკოსისტემებზე ლოკალურ გავლენას ახდენს ტყის ხანძრები. ბოლო 3-4 წლის განმავლობაში ხანძრების შედეგად 2500 ჰა-მდე ტყე განადგურდა ან სერიოზულად დაზიანდა. ყველაზე მნიშვნელოვანი ზიანი ტყის ეკოსისტემებს მიადგა 2008 წელს, როცა განადგურდა 1272 ჰა ტყე, რაც იმ დორის მიმდინარე საომარ მოქმედებებს უკავშირდებოდა.

დიაგრამა 1.8. ნახანძრალი ტყის ფართობები (ჰა) წლების მიხედვით, წყარო: ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ერთიანი სისტემის შედეგები, ინდიკატორი P11 – ტყის დაავადებები და ტყის ხანძრები, 2014

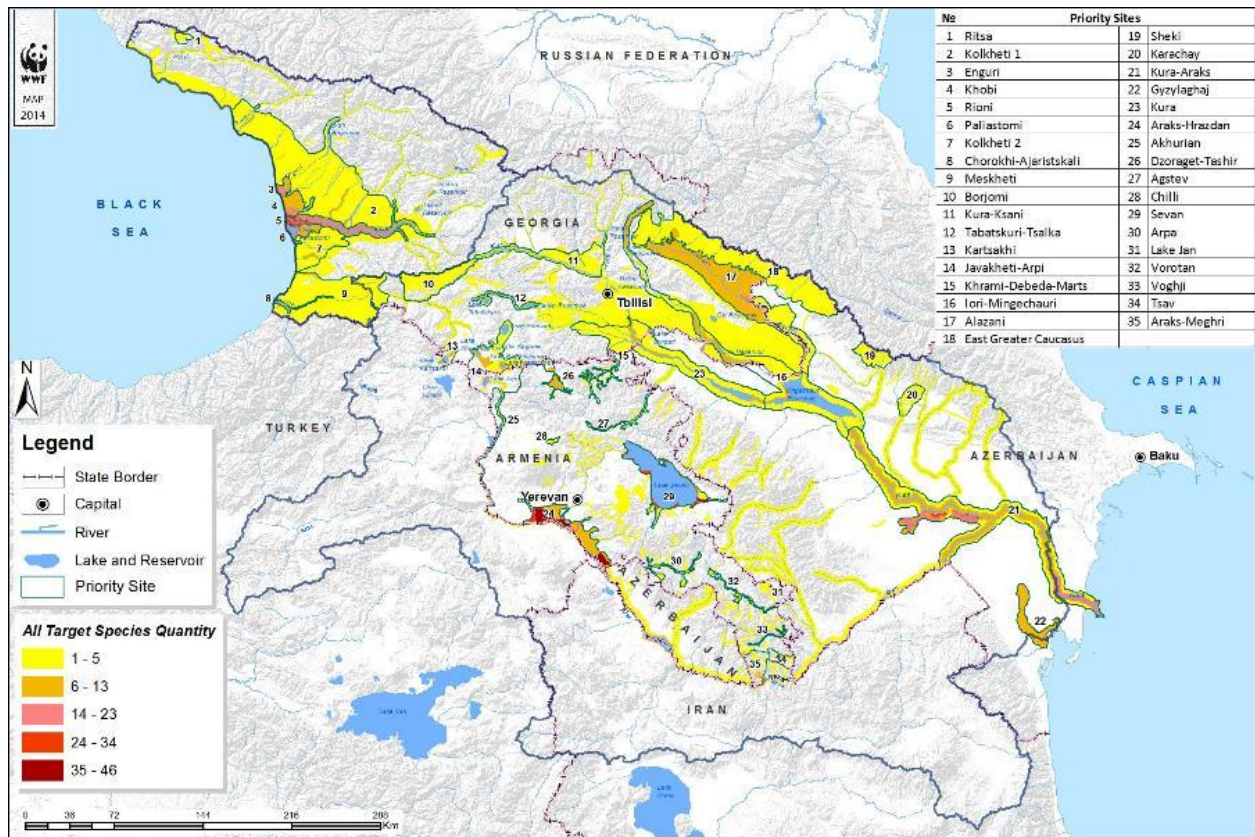

საქართველოს მტკნარი წყლის ეკოსისტემებში გვხვდება 91 სახეობის თევზი, 100-ზე მეტი სახეობის კიბოსნაირი, 58 სახეობის მოლუსკი, 2,600-ზე მეტი წყალმცენარე. მტკნარი წყლის ეკოსისტემების ბიომრავალფეროვნებისთვის ძირითად საფრთხეებს წარმოადგენს წყლების დაბინძურება ორგანული ნივთიერებებით და მძიმე მეტალებით, თევზჭერის აკრძალული საშუალებების გამოყენება, ინვაზიური სახეობები და ინფრასტრუქტურული ობიექტების მშენებლობა და ფუნქციონირება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია წყალსატევების სიახლოვეს დაგეგმილი საქმიანობების განხორციელებისას მათი ეკოლოგიური

მახასიათებლების და ფასეულობების გათვალისწინება და თევზის სამიგრაციო გზებისა და საკვები/საქვირითე ადგილების შენარჩუნება.

საქართველოში გამოვლენილია მტკნარი წყლების 18 კრიტიკული ჰაბიტატი საერთო ფართობით 2 422 241 ჰა, მათგან სხვადასხვა კატეგორიის დაცული ტერიტორიებში მოქცეულია მხოლოდ 625 081 ჰა (25.81%) (იხ. თავი 2.3).

რუკა 1.2 მტკნარი წყლების კრიტიკულ მდგომარეობაში მყოფი ჰაბიტატები, წყარო: „*Freshwater Ecosystems and Biodiversity, Critical Sites for Threatened Freshwater Biodiversity in the Southern Caucasus*” WWF, 2015

1.3 ბიომრავალფეროვნების ძირითადი საფრთხეები

ბიომრავალფეროვნების შემცირებას იწვევს რამდენიმე ძირეული და დამატებითი მიზეზი, მათ შორის:

- მოსახლეობის სიღარიბე, რაც ადამიანებს ბუნებრივი რესურსების არამდგრადი გამოყენებისკენ უბიძგებს ენერჯის, საკვებისა თუ ფინანსური სარგებლის მისაღებად;
- საზოგადოების მიერ ბიომრავალფეროვნების ფასეულობებისა და მისი შენარჩუნების მნიშვნელობის გაუცნობიერებლობა;
- პოლიტიკის დოკუმენტებში, სტრატეგიებსა და პროგრამებში ბიომრავალფეროვნების ფასეულობის არასაკმარისი ხარისხით ასახვა;
- საკანონმდებლო ხარვეზები ბიოლოგიური რესურსების გამოყენების რეგულირების სფეროში;
- არასაკმარისი რესურსები ბიომრავალფეროვნების დაცვის კანონმდებლობის და პროცედურების განხორციელებისთვის.

აღნიშნულ მიზეზებს მივყავართ ბიომრავალფეროვნებაზე პირდაპირ მოქმედ ფაქტორებამდე, როგორებიცაა: ბუნებრივი ჰაბიტატების შემცირება და ფრაგმენტაცია, ბუნებრივი რესურსების ჭარბი გამოყენება, გარემოს დაბინძურება, უცხო ინვაზიური სახეობების გავრცელება და კლიმატის ცვლილება.

ბუნებრივი ჰაბიტატების შემცირება და ფრაგმენტაცია

ბუნებრივი ჰაბიტატების შემცირება და ფრაგმენტაცია არის მცენარეთა და ცხოველთა მრავალი სახეობის პოპულაციების შემცირებისა და შესაბამისად მათი საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანის მიზეზი.

ჰაბიტატების დაკარგვისა და სამიგრაციო გზების ბლოკირების გამო საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა ზუთხისებრთა ექვსივე სახეობა. უკანასკნელი ათწლეულის მანძილზე მნიშვნელოვნად შემცირდა ენდემური ამფიბიას – კავკასიური სალამანდრასა (*Mertensiella caucasica*) და ენდემური ქვეწარმავლის – კავკასიური გველგესლას (*Vipera kaznakovi*) რიცხოვნობა ჰაბიტატების ფრაგმენტაციისა და შემცირების გამო. კავკასიური სალამანდრა გვხვდება თრიალეთის უკიდურეს დასავლეთ ფერდებზე, მესხეთისა და შავშეთის ქედებზე, ხოლო კავკასიური გველგესლა – მხოლოდ დიდი კავკასიონის სამხრეთ-დასავლეთ ფერდებსა და მესხეთის ქედზე. ენდემური მღრღნელების – ამიერკავკასიური ზაზუნასა (*Mesocricetus brandti*) და პრომეთეს მემინდვრიას (*Prometheomys schaposchnikovi*) არეალები ფრაგმენტირებულია ძოვების, სახნავ-სათესი მიწების ათვისებისა და შხამქიმიკატების ზემოქმედების გამო. ჰაბიტატების კარგვა მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს ხელფრთიანების პოპულაციებისთვისაც.

საქართველოში ჯერჯერობით არ არის შექმნილი დაცული ტერიტორიების ქსელი, ცალკეული დაცული ტერიტორიები ერთმანეთთან არ არის დაკავშირებული ეკოლოგიური დერეფნებით, თუნდაც ისეთ საკვანძო ადგილებში როგორცაა ლიხის ქედი და ალაზნის ხეობა.

ბოლო წლებში სხვადასხვა სექტორის (მათ შორის ენერგეტიკის, სოფლის მეურნეობის, ინფრასტრუქტურის) განვითარების გამო იზრდება მათი ზეწოლა ბუნებრივ გარემოზე. ჰიდროელექტროსადგურების, ელექტროგადამცემი ხაზების, სამრეწველო და ურბანული განვითარების პროექტების გამო ხდება ბიომრავალფეროვნებისათვის მნიშვნელოვანი ჰაბიტატების ათვისება, რაც გადაუდებელს ხდის შესაბამისი ცვლილებების განხორციელებას სივრცული დაგეგმვისა და გარემოზე ზემოქმედების შეფასების სისტემაში ბიომრავალფეროვნების საკითხების ეფექტური ინტეგრირებისათვის.

ადამიანის მხრიდან ბუნებრივი გარემოს ათვისებისა და ბუნებრივ ეკოსისტემებში წონასწორობის დარღვევის ფონზე, ველური ცხოველები სულ უფრო ხშირად შედიან კონფლიქტში ადგილობრივ მოსახლეობასთან: ისინი იკვებებიან ნათესებში, თავს ესხმიან შინაურ პირუტყვს და ზიანს აყენებენ მეფუტკრეობას. შესაბამისად, ადგილობრივი მოსახლეობის დამოკიდებულება ზოგიერთი სახეობისადმი მკვეთრად უარყოფითია, რაც ხშირად მათ ლეგიტიმურ თუ არალეგიტიმურ ქმედებებში ვლინდება. წარმოიქმნება კონფლიქტი ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის, რომელიც უარყოფითად აისახება როგორც მოსახლეობაზე, ისე – ბიომრავალფეროვნებაზე. კონფლიქტი ადამიანსა და მტაცებლებს შორის მწვავედ დგას ბევრ რეგიონში. ამ კონფლიქტის პროვოცირებას ხშირად იწვევს მტაცებლების ჰაბიტატებისა და საკვების ბაზის განადგურება, ასევე საყოფაცხოვრებო ნარჩენების არასწორი მართვა (მაგ. დასახლებულ პუნქტებთან არსებული სტიქიური ნაგავსაყრელები).

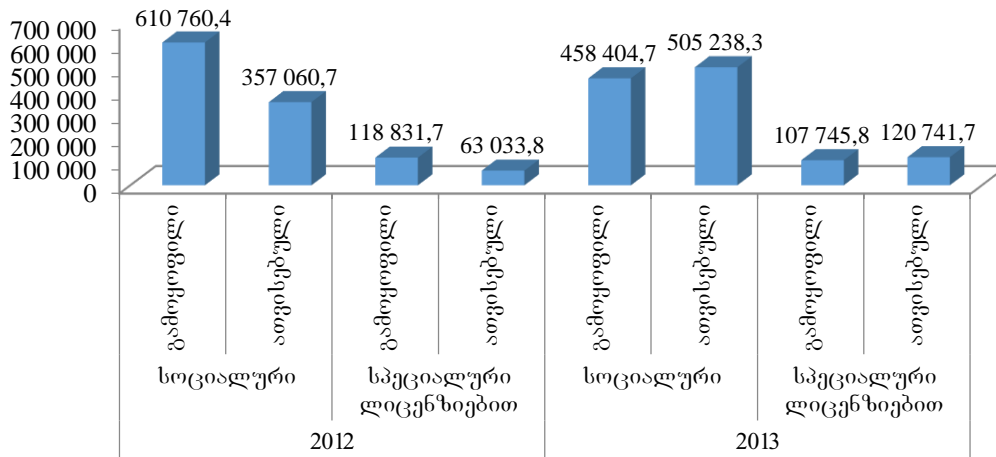
ბუნებრივი რესურსების ჭარბი გამოყენება

ტყითსარგებლობა

ტყის რესურსების არამდგრადი გამოყენება ერთ-ერთი ყველაზე სერიოზული პრობლემაა ბოლო 20 წლის განმავლობაში, რისი გამომწვევი მიზეზებიცაა ადგილობრივი მოსახლეობისათვის ხელმისაწვდომი ალტერნატიული ენერგორესურსების ნაკლებობა და ტყეების არამდგრადი მართვა.

ტყის მერქნითი რესურსებით სარგებლობა ძირითადად ხდება არაკომერციული მიზნით მოსახლეობის, საბიუჯეტო ორგანიზაციებისა და საჯარო სამართლის იურიდიული პირების ხე-ტყით (როგორც საშეშე, ასევე სამასალე) უზრუნველყოფის მიზნით. სოციალური ტყეკაფის მოცულობა ხასიათდება მზარდი ტენდენციით და საქართველოში აღრიცხული ტყეკაფის (625,980 მ³) 80,7%-ს შეადგენს. სავარაუდოა, რომ მოსახლეობის მიერ საშეშედ ხე-ტყის მოხმარება ჯერ კიდევ დიდხანს დარჩება საქართველოში ტყითსარგებლობის ძირითად სახედ, რაც მისი მოცულობიდან და არეალიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვან ზეწოლას ახდენს ტყის რესურსებზე.

დიაგრამა 1.9. ჭრის მიზნის შესაბამისად გამოყოფილი და ათვისებული ხე-ტყის მოცულობა 2012-2013 წწ, მ³, წყარო: საქართველოს ეროვნული მოხსენება გარემოს მდგომარეობის შესახებ, 2010-2013, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო

გადაჭარბებული მოვება

მიუხედავად პირუტყვის სულადობის შემცირებისა, საძოვრების მდგომარეობა არა მარტო არ გაუმჯობესებულა, არამედ ზოგ ადგილებში გაუარესდა კიდევ. განსაკუთრებით ეს შეეხო მეცხვარეობას, რომელმაც დაკარგა ტრადიციული ზამთრის საძოვრები საქართველოს გარეთ, ჩრდილოეთ კავკასიაში. შედეგად, ადგილი აქვს გადაძოვებას, განსაკუთრებით კახეთში. კერძოდ, დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში ამ პრობლემამ უარყოფითი შედეგები გამოიწვია საძოვრების ორმაგი და სამმაგი დატვირთვის გამო. დედოფლისწყაროში დეგრადირებული, გაუდაზნოების პირზე მისული მიწების ფართობი თითქმის 5 ათასი ჰექტარს შეადგენს.

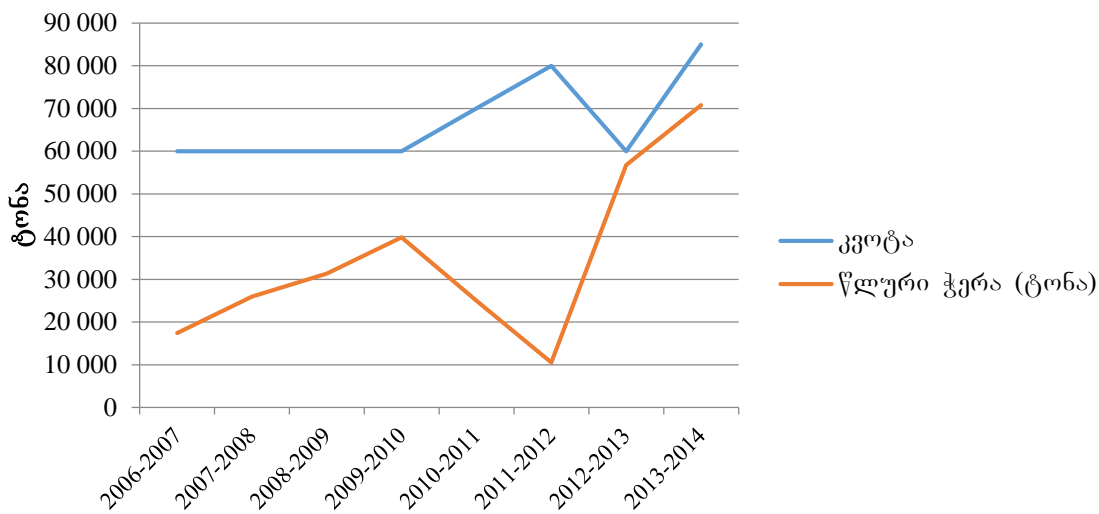
პირუტყვის (მსხვილფეხა და წვრილფეხა საქონელი, ღორი) ჭარბი მოვება სერიოზულ პრობლემას უქმნის საქართველოს ტყეებს. დასახლებული პუნქტების მახლობლად და ზამთრისა და ზაფხულის საძოვრებზე პირუტყვის გადაჭარბებული რაოდენობის გამო, ხშირია ახლომდებარე ტყეებში არამდგრადი მოვების შემთხვევები. ჭარბი მოვება ტყეში იწვევს ნიადაგის გამკვრივებას და შემდეგ ეროზიას, ასევე ტყის ბუნებრივი განახლების უნარის დაკნინებას. სამწუხაროდ ეს პროცესები ხშირად შეუქცევადი ხდება. ამ პრობლემის გამომწვევი ძირითადი მიზეზებია: სოფლად არსებული სიღარიბე და მწირი ეკონომიკური შესაძლებლობები, დარგის არასაკმარისი მხარდაჭერა, არასაკმარისი საძოვრები; მწყემსებისა და საქონლის მეპატრონეების ცნობიერების დაბალი დონე, რაც აფერხებს საქონლის მოვების უფრო მდგრადი და ეფექტიანი ფორმების დანერგვას.

თევზჭერა

შავი ზღვის საქართველოს ტერიტორიულ წყლებში თევზჭერის მთავარი სამიზნე სახეობაა ქაფშია (*Engraulis encrasicolus ponticus*). სტავრიდა, ხონთაქარა და მერლანგი ასევე

მნიშვნელოვანი სარეწი სახეობებია, თუმცა მათ გაცილებით მცირე რაოდენობით მოიპოვებენ, ვიდრე ქაფშიას, ხოლო დანარჩენი სახეობების ყოველწლიური მოპოვება უმნიშვნელოა და შეადგენს საქართველოს შავი ზღვის აკვატორიაში თევზჭერის მხოლოდ 0,1-1%-ს. შავ ზღვაში თევზჭერისათვის ყოველწლიურად ფასდება სარეწი თევზის მარაგები, რის საფუძველზეც განისაზღვრება თევზჭერის კვოტა – კონკრეტული რაოდენობა, რომელის მოპოვებაც თევზჭერის სეზონის განმავლობაში შეუძლიათ ლიცენზიის მფლობელებს. ქვემოთ დიაგრამაზე წარმოდგენილია ქაფშიას ჭერის ყოველწლიური კვოტა და ფაქტიურად მოპოვებული რესურსის ოდენობები. ჩვეულებრივ, თევზჭერა მდგრადია, თუკი წლიური ჭერები არ აღემატება წლიურ კვოტას.

დიაგრამა. 1.10 ქაფშიის წლიური კვოტები და ჭერები (ტ/წ)

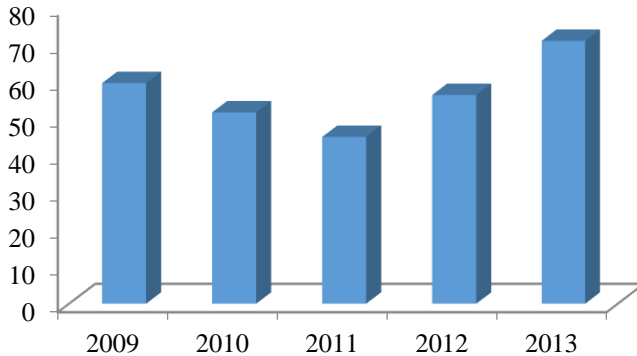
თევზის დანარჩენი სახეობების ჭერებიც კვოტის ფარგლებში ხდება.

საქართველოს შიდა წყალსატევებში ძირითადად მოიპოვებენ არააბორიგულ სახეობებს (ჭაფალას, რიპუსსს, სიგას, თეთრ ამურს, სქელშუბლას, კარჩხანას). ამჟამად თევზსამეურნეო საქმიანობა დაშვებულია 5 ტბასა და 4 ხელოვნურ წყალსაცავზე. მათგან მართვის გეგმა თევზსამეურნეო საქმიანობის მდგრადი წარმართვისათვის შემუშავებულია 4 ტბისა და 1 წყალსაცავისათვის.

გარემოს დაზინბურება

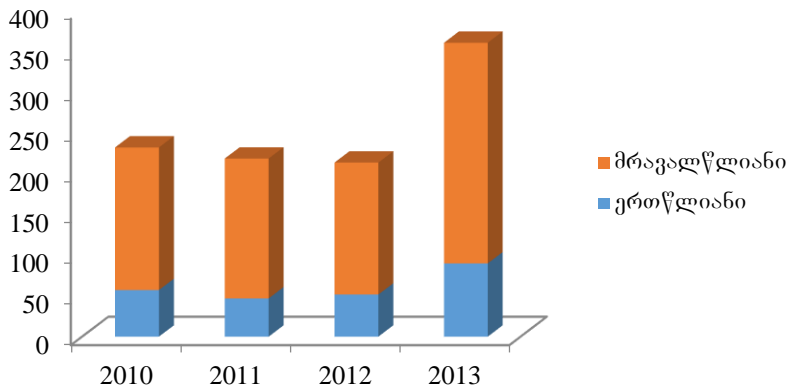
გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან საქართველოში მკვეთრად შემცირდა როგორც სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ფართობი, ისე სოფლის მეურნეობის წარმოების მოცულობა. შესაბამისად, შემცირდა სოფლის მეურნეობის ბუნებრივ გარემოზე ზემოქმედება, განსაკუთრებით, მინერალური სასუქებისა და პესტიციდების მოხმარების შემცირების ხარჯზე. თუ 1980-იან წლებში სოფლის მეურნეობაში საშუალოდ გამოიყენებოდა 600 ათას ტონამდე მინერალური სასუქი, 2013 წელს გამოყენებული იყო სულ 71 ათასი ტონა.

დიაგრამა 1.11. საქართველოში სასოფლო მეურნეობების მიერ გამოყენებული მინერალური სასუქები, 2009-2013 წწ. ათასი ტონა, წყარო: საქართველოს ეროვნული მოხსენება გარემოს მდგომარეობის შესახებ, 2010-2013, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო

ასევე მკვეთრად არის შემცირებული პესტიციდების გამოყენებაც, თუმცა, ბოლო წლებში აღინიშნება მათი გამოყენების ზრდის ტენდენცია. 2013 წლისათვის, 2010 წელთან შედარებით, პესტიციდებით დამუშავებული ფართობის რაოდენობა 1.55-ჯერ გაიზარდა და 360.2 ათასი ჰა შეადგინა.

დიაგრამა 1.12. პესტიციდებით დამუშავებული ერთწლიანი და მრავალწლიანი ნარგავები, 2009-2013 წწ. ათასი ტონა, წყარო: საქართველოს ეროვნული მოხსენება გარემოს მდგომარეობის შესახებ, 2010-2013, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო

სოფლის მეურნეობის სექტორის სწრაფი განვითარება და ამ სექტორის პროდუქციის მკვეთრი ზრდა საქართველოსათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის მატარებელია. მაგრამ ამასთანავე იზრდება ამ სექტორის უარყოფითი გავლენა ბუნებრივ გარემოზე, განსაკუთრებით სასუქებით და პესტიციდებით ნიადაგისა და წყლის დაბინძურების, ასევე, მიწის დეგრადაციის ზრდის ხარჯზე. სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიაში (2014-2020), 7 სტრატეგიულ ამოცანას შორის ერთ-ერთია – ბიომრავალფეროვნებისა და გარემოს დაცვის პროგრამების შემუშავება (უფრო დეტალურად იხ. თავი 2.4).

საქართველოში ზედაპირული წყლების დაბინძურების უმთავრეს წყაროდ გაუწმენდავი მუნიციპალური ჩამდინარე წყლები რჩება. ამჟამად მუნიციპალური წყლების გამწმენდი სისტემით უზრუნველყოფილია საქართველოს მოსახლეობის მხოლოდ 11%. შესაბამისად საქართველოს მდინარეების უმეტესობაში ამონიუმი იონების კონცენტრაცია აჭარბებს დასაშვებ ნორმას. გარდა ამისა, ზედაპირული წყლების ბიოგენური ნივთიერებებით დაბინძურების სხვა წყაროებია დიფუზური დაბინძურება სოფლის მეურნეობის სექტორიდან, საყოფაცხოვრებო ნარჩენების ნაგავსაყრელები და ნუტრიენტებით მდიდარი ჩამდინარე წყლების წარმომქმნელი სამრეწველო სექტორები, როგორცაა საკვების წარმოება და გადამამუშავება. ცალკეულ მდინარეებზე გამოვლენილი მძიმე მეტალების კონცენტრაციის გადაჭარბება სამთო-მოპოვებით მრეწველობას, კერძოდ სპილენძის და მანგანუმის მოპოვება/გადამამუშავებას უკავშირდება.

შავი ზღვის საქართველოს ნაწილში, ისევე როგორც მთელ შავ ზღვაზე, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს მზარდი ევტროფიკაცია, ასევე ნავთობითა და მძიმე მეტალებით დაბინძურება. საყურადღებოა ქლოროორგანული პესტიციდებით დაბინძურებაც. ეს ნაერთები მდგრადობით გამოირჩევა და პირველ რიგში სანაპირო ზონის ფსკერზე ილექება. ქლოროორგანული პესტიციდები იწვევს სხვადასხვა დაავადებებს, ყველაზე მეტად, ბენტოსურ თევზებში, და აქედან გამომდინარე, ზემოქმედება ზღვის ღორებზეც გავრცელდება, რადგან ეს ცხოველები სანაპირო აკვატორიაში უმეტესად სწორედ ბენტოსური თევზებით იკვებებიან. შავი ზღვისთვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საფრთხეა მდინარეების მიერ ჩატანილი მყარი ნარჩენებით, განსაკუთრებით პოლიეთილენის ნარჩენებით დაბინძურება⁹.

უცხო ინვაზიური სახეობების გავრცელება

საქართველოში გავრცელებული უცხო ინვაზიური სახეობები საფრთხეს უქმნიან როგორც ხმელეთის, ისე წყლის ეკოსისტემებს, რისი მაგალითიცაა ინვაზიური მავნებლებით ტყის ეკოსისტემების დაზიანება დიდ ფართობებზე. საქართველოს ტყეებს, განსაკუთრებით ჭალის ტყეებს, საშიშროებას უქმნიან პავლოვნია (*Paulownia tomentosa*) და ხემყრალა (*Ailanthus altissima*). ხემყრალამ შესაძლოა დათრუგონს ჭალის ტყის ადგილობრივი სახეობები, როგორცაა ლაფანი (*Pterocaria pterocarpa*). პავლოვნიას გაშენება ხდება სასოფლო-სამეურნეო მიწებზე მერქნული რესურსის მიღების გამო. პავლოვნია იწყებს გავრცელებას დასავლეთ საქართველოს ადგილობრივ ტყეებში (აჭარა) და კახეთში, ლაგოდეხში და შესაძლოა საფრთხე შეუქმნას ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებს.

კარჩხანა (*Carassius carassius*) უკანასკნელი 30 წლის განმავლობაში გამოჩნდა საქართველოში და დღეისათვის ყველაზე გავრცელებული თევზია ქვეყნის წყალსატევებში. სავარაუდოდ კარჩხანამ სერიოზული ზეგავლენა იქონია სხვადასხვა წყალსატევის იქტიოფაუნაზე.

⁹ Marine Litter in The Black Sea Region, 2009, <http://www.blacksea-commission.org/publ-ML.asp>

უცხო სახეობების ინვაზია სერიოზულ საფრთხეს უქმნის შავი ზღვის ეკოსისტემებს. ამჟამად შავ ზღვაში 26 ინვაზიური სახეობაა გავრცელებული. მათგან ზღვის ეკოსისტემებზე ყველაზე ძლიერი ზემოქმედება მოახდინა შემდეგმა სახეობებმა: სავარცხლურა (*Mnemiopsis leidyi*), ჰარისის ტალახის კიბორჩხალა (*Rhithopanopeus harrisi*); მოლუსკებიდან: რაპანა (*Rapana thomasi*, ანუ *Rapana venosa*), *Mya arenaria* და *Cunearca cornea* და თევზებიდან: პილენგასი (*Mugil soiu*, ანუ *Liza haematocheilus*).

უარყოფითი გავლენის მიხედვით, პირველ რიგში, აღსანიშნავია სავარცხლურა. შავ ზღვაში იგი 1980-იანი წლების დასაწყისში შემოვიდა, სავარაუდოდ, ბალასტური წყლების ჩაღვრის შედეგად. სავარცხლურას გამოჩენასთან და მისი რაოდენობის მატებასთან ერთად აღინიშნა იხთიოპლანქტონის და მეზოზოოპლანქტონის შემცირება და სახეობრივი მრავალფეროვნების დაქვეითება.

შავი ზღვის ეკოსისტემებზე სერიოზული გავლენა მოახდინა რაპანამაც, რაც ორსაგდულიანების პოპულაციების რიცხოვნობის შემცირებაში გამოიხატა. ორსაგდულიანები წყლის მფილტრავები არიან და მათი შემცირება წყლის ხარისხის გაუარესებასა და ბენტოსური თევზების, მათ შორის იშვიათი სახეობების (მაგ. ზუთხების) საკვები ბაზის შემცირებას იწვევს.

კლიმატის ცვლილება

გასული 50 წლის განმავლობაში საშუალო წლიური ტემპერატურა საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე მხოლოდ მატების ტენდენციას ავლენდა და მაქსიმალური ნაზრდი (+0.7 °C) აღინიშნება აღმოსავლეთ საქართველო სემიარიდულ ზონაში, ასევე შავი ზღვის სანაპირო ზონაში (+0.6 °C). 2100 წლისათვის 2100 წლისათვის ტემპერატურის უდიდესი ნაზრდი (+4.2 °C) ბათუმშია მოსალოდნელი. ნალექთა წლიურმა ჯამებმა იგივე პერიოდში ყველაზე მეტად სვანეთის დაბალმთიან ზონასა და აჭარის შუა მთიანეთში მოიმატა (+14%). ზოგადად დასავლეთ საქართველოს უმეტეს რაიონებში ნალექების მატება მოხდა, აღმოსავლეთში კი 6-8% კლება. 2050 წლამდე, პროგნოზის თანახმად, დასავლეთ საქართველოში ნალექთა მატების მდგრადი ტრენდებია მოსალოდნელი, რის შემდეგაც იწყება მთელ ტერიტორიაზე მათი შემცირება 2100 წლისათვის 10-20%-ით.

კლიმატის ზემოთ აღნიშნულ ცვლილება უკვე ახდენს ზემოქმედებას ტყის ეკოსისტემებზე: ზემო სვანეთის, მესტიის მაღალმთიან ზონაში არყით დაფარულ ფართობებზე აღინიშნა ნაძვითა და ფიჭვით არყის ჩანაცვლება. აბიოტური დარღვევებიდან ბორჯომში დაფიქსირდა ტყის ხანძრების შემთხვევათა მომატება, ამავე დროს ბიოტური დარღვევებიდან აჭარაში და ბორჯომის ხეობაში მოიმატა მავნებელ-დაავადებათა გავრცელებამ. პროგნოზის მიხედვით მოსალოდნელია საშუალო წლიური ტემპერატურის მატება, როგორც აჭარაში, ასევე, ზემო სვანეთსა და ბორჯომ-ბაკურიანში, ხოლო ნალექთა წლიური ჯამების ჯერ მატება და შემდეგ კლება. ამ ცვლილებების შედეგად აჭარასა და ბორჯომის ხეობაში სავარაუდოდ გაიზარდება ხანძარსა და მავნებელ-დაავადებათა გავრცელების არეალი, გაჩნდება ახალი ტიპის დაავადებები, ხოლო ზემო სვანეთის ტყის სისტემებში მნიშვნელოვანი დარღვევები არ არის მოსალოდნელი.

კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციისადმი (UNFCCC) საქართველოს მესამე ეროვნულ შეტყობინების მომზადების ფარგლებში დაცულ ტერიტორიებზე კლიმატის ცვლილების გავლენა შეფასდა აჭარის დაცული ტერიტორიების მაგალითზე, ხოლო კახეთის რეგიონისთვის ეს საკითხი განხილული იყო საქართველოს მეორე ეროვნულ შეტყობინებაში. აჭარის დაცულ ტერიტორიებზე პირველ რიგში მეორდება ის პრობლემები, რაც დაიკვირვება ზოგადად აჭარის ტყეებში. ესაა, ტყეებში ძველი დაავადებების არეალის ზრდა და ახალი დაავადებების გამოჩენა (კოლხური ბზის დაავადება). დაიკვირვება პრობლემები ნაკადულის კალმახის პოპულაციასთან მიმართებაში. იმის გამო, რომ ნაკადულის კალმახი ცივი წყლის მოყვარული ფორმაა, ტემპერატურის მატებამ გამოიწვია მისი პოპულაციების უფრო გრილ გარემოში - მდინარეთა სათავეებისკენ მიგრაცია, სადაც სივრცე და საჭირო საკვები უფრო შეზღუდულია, ვიდრე შუა და ქვემოწელში. მიგრაციის შედეგად განსაკუთრებით ზარალდება კალმახის ახალმოზარდული, რაც კალმახის გაიშვიათების ერთ-ერთ ძირითად მიზეზს წარმოადგენს.

მთიანი რელიეფისა და მკვეთრად გამოკვეთილი ვერტიკალური ზონალობის გამო, საქართველოში ყველაზე სერიოზული საფრთხე ბიომრავალფეროვნებას ვერტიკალური სარტყლების წანაცვლების გამო შეექმნება. სავარაუდოდ, მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდება მაღალმთიან ეკოსისტემებში მცენარეთა თანასაზოგადოებების გავრცელებაში, რისი მაგალითიც უკვე არსებობს ზემო სვანეთის მაღალმთიან ზონაში.

1.4 ბიომრავალფეროვნების ცვლილებების ზეგავლენა ეკოსისტემურ სერვისებზე და მისი სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული შედეგები

დღეის მდგომარეობით საქართველოში განხორციელებულია მხოლოდ რამდენიმე კვლევა ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემური სერვისების ეკონომიკურ სარგებლებთან დაკავშირებით (იხ. თავი 1.1. და თავი 2.3). წინასწარი შეფასების¹⁰ შედეგად საქართველოში იგეგმება სრულყოფილი კვლევის განხორციელება ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ღირებულების ეკონომიკური შეფასებისთვის და მისი შედეგების ინტეგრირება ეროვნული აღრიცხვისა და სტატისტიკის სისტემებში, განვითარების, სოფლის მეურნეობის, სიღარიბის აღმოფხვრისა და სხვა შესაბამის სტრატეგიებში. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა 2014-2020 წლებისათვის მოიცავს შესაბამის ამოცანებსა და ღონისძიებებს ამ მიმართებით.

¹⁰ TEEB Scoping Study for Georgia, 2012, UNEP, საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო, WWF- Caucasus.

ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ეკონომიკის წინასწარი კვლევის შედეგების მიხედვით ქვემოთ მოყვანილი მაგალითი გვიჩვენებს ეკოსისტემური სერვისების ცვლილებებს სოფლის მეურნეობის სექტორის ჩვეული განვითარების (Business as usual - BAU) სცენარისა და ეკოსისტემების მდგრადი მართვის (SEM-Sustainable Ecosystem Management) ალტერნატიული პოლიტიკის დანერგვის შემთხვევებში.

ისეთი ეკოსისტემური სერვისების ხელმისაწვდომობას, როგორცაა სუფთა წყალი, ნაყოფიერი ნიადაგი, ხელსაყრელი კლიმატი და სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მავნებლების ბიოლოგიური კონტროლი, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს საქართველოს მოსახლეობის იმ 53%-სათვის, რომელიც დასაქმებულია სოფლის მეურნეობაში. არამდგრადი სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკის გამო ამ რესურსების დეგრადაციამ უკვე იმოქმედა სოფლის (განსაკუთრებით ღარიბი) მოსახლეობის კეთილდღეობაზე. მაგალითებად შეიძლება მოყვანილი იქნეს ეროზიის გამო ნიადაგების ნაყოფიერების შემცირება, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების დატბორვა, საძოვრების დეგრადაცია. სასოფლო-სამეურნეო მიწების 60% საშუალო ან დაბალი ნაყოფიერებისაა. დაახლოებით 3 მლნ. ჰა (დაახლოებით 35%) დეგრადირებულია ეროზიის გამო, სარწყავი მიწების 20% განიცდის დატბორვისა და დამლაშების ზემოქმედებას. სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ველური მონათესავე სახეობების ბუნებრივ პოპულაციებზე, განსაკუთრებით სემი-არიდულ ზონაში, უარყოფით ზემოქმედებას ახდენს გადაჭარბებული ძოვება და გაუდაზნოების პროცესი. სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ადგილობრივი ლენდრასებისა და შინაურ ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშების უმეტესი ნაწილი იმყოფება გენეტიკური ეროზიის საფრთხის წინაშე. სოფლის მეურნეობის განვითარება ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა, რომელსაც ხელს უწყობს ეროვნული პოლიტიკა, ორმხრივი და მრავალმხრივი დახმარების პროექტები. BAU სცენარის მიხედვით მოსალოდნელია სოფლის მეურნეობის სექტორის განვითარება გარემოზე ზემოქმედების თანმხლები პროცესებით. ეკოსისტემების მდგრადი მართვის შემთხვევაში ზეგავლენა შესაძლოა იქნეს მინიმუმირებული დაბალანსებული პრევენციული გარემოსდაცვითი ღონისძიებების გატარებით, როგორცაა: სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტიულობის ზრდა მდგრადობის ფარგლებში სასოფლო-სამეურნეო მეცნიერებასა და ტექნოლოგიებში ინვესტიციების გზით; სასოფლო-სამეურნეო კულტურების როტაციის, საძოვრების მდგრადი მართვის, მავნებლების ბიოლოგიური კონტროლის, აგროტურიზმის განვითარების მხარდაჭერით, შესაბამისი ფისკალური და სამართლებრივი მექანიზმების ბიომეურნეობების განვითარების წახალისება. ცხრილში 1.2 ილუსტრირებულია სოფლის მეურნეობის სექტორის ზემოქმედება ეკოსისტემურ სერვისებზე BAU სცენარით განვითარების შემთხვევაში და ცვლილებები ეკოსისტემური სერვისების მოწოდებაში თუ სასოფლო-სამეურნეო სექტორში დანერგილი იქნება ეკოსისტემების მდგრადი მართვის პოლიტიკის შემოთავაზებული ელემენტები:

ცხრილი 1.2. ეკოსისტემური სერვისების ცვლილებები სოფლის მეურნეობის სექტორის BAU სცენარით განითარებისა და SEM-ის დანერგვის შემთხვევებში. წყარო: UNEP and WWF, 2013. TEEB Scoping Study for Georgia. United Nations Environment Programme (UNEP), Geneva, Switzerland. A digital copy of this report can be downloaded at <http://www.teebweb.org>

ეკოსისტემური სერვისების სახეები	გავლენა ეკოსისტემურ სერვისებზე		აღწერა
	BAU	SEM	
რესურსების მოწოდება			
საკვები (მაგ., თევზი, ველური ხილი, ნანადირევი)	↑ ↓	↑	BAU ↑ სოფლის მეურნეობის სექტორში გაიზარდება პროდუქტიულობის ისტორიული ტრენდი BAU ↓ სოფლის მეურნეობიდან ჩამდინარე წყლები იწვევს წყლის ხარისხის გაურესება, ევტროფიკაციას და თევზის მარაგების შემცირებას SEM ↑ გაუმჯობესებული მენეჯმენტის გამო იზრდება საკვები რესურსების პროდუქტიულობა
წყალი (სასმელი, სარწყავი)	↓	↑	BAU ↓ (i) წყლის ხარისხის გაუარესება/ევტროფიკაცია სოფლის მეურნეობის გამოცოცხლების გამო. (ii) წყლის რესურსების შემცირება ირიგაციის ცუდი ინფრასტრუქტურისა და არასწორი მართვის გამო (iii) წყლის ხარისხის გაუარესება, გამოწვეული საქონლის ფეკალური მასებით SEM ↑ (i) საქონლის ნაკლები სიმჭიდროვე ამცირებს ფეკალურ მასებს (ii) ირიგაციის მოსაწესრიგებელი სამუშაოები
ნედლეული (მაგ., ბოჭკო, ხის მასალა, შეშა, საქონლის საკვები, სასუქები)	↓	↑	BAU ↓ ირიგაციის ცუდი მართვა იწვევს მომიჯნავე ტყეების დატბორვას SEM ↑ მართვის გაუმჯობესებული კონტროლი
პროცესების რეგულირება			
კლიმატის რეგულირება (მოიცავს CO ₂ -ის სეკვესტრაციას, გავლენას ნალექებზე და ა. შ.)	↓	↑	BAU ↓ გაზრდილი ინტენსიფიკაცია და საქონლის სიმჭიდროვე ზრდის მეთანის ემისიას SEM ↑ საქონლის ნაკლები სიმჭიდროვე ამცირებს მეთანის ემისიას
ნიადაგის ნაყოფიერების შენარჩუნება (ნიადაგის ფორმირების ჩათვლით)	↓	↑	BAU ↓ არაეკოლოგიურობა, ზედმეტი გამოყენება, მონოკულტურა, ველების ხელოვნურად გადაწვა SEM ↑ კულტურების როტაცია, მდგრადი ირიგაცია, ფერმერების ცოდნის ამაღლება ფერმერული საქმიანობის მეთოდოლოგიის საკითხებში
დამტვერვა	↓	↑	BAU ↓ ქიმიკატების არამდგრადი (გადაჭარბებული) გამოყენება ამცირებს მწერების პოპულაციებს SEM ↑ ფერმერთა ცოდნის ზრდა თანამედროვე სასოფლო-სამეურნეო მეთოდოლოგიებზე

ბიოლოგიური კონტროლი (მაგ., თესლის გაბნევა, მავნებლებისა და დაავადების კონტროლი)	=	↑	BAU ↓ ქიმიკატების არამდგრადი (გადაჭარბებული) გამოყენება მავნებლებთან საბრძოლველად SEM ↑ მავნებლების ბიოლოგიური კონტროლი
მიგრირებადი სახეობების სასიცოცხლო ციკლის შენარჩუნება (გამრავლების ადგილების ჩათვლით)	□=	□=	BAU ↓ სამიგრაციო გზების დეგრადაცია, მათა შორის სანაპირო ტყეების, წყალგამყოფების, სამოვრების არამდგრადი მართვის გამო SEM ↑ სანაპირო ტყეების, წყალგამყოფების დაცვა სამოვრების მდგრადი მართვის გზით
გენეტიკური მრავალფეროვნების დაცვა (განსაკუთრებით გენოფონდის დაცვა)	↓	↑	BAU ↓ კომერციული ჯიშების სტიმულირება SEM ↑ ადგილობრივი ჯიშების მხარდაჭერა
კულტურული სერვისები			
ესთეტიკური ინფორმაცია	□=	↑	BAU ↓ ნიადაგის ეროზია სამოვრების არამდგრადი მენეჯმენტის გამო SEM ↑ კულტურების როტაცია
რეკრეაციისა და ტურიზმის შესაძლებლობები	□=	↑	SEM ↑ ფერმების დივერსიფიკაცია და აგროტურიზმი
გაფლენა კულტურაზე ხელფონებასა და არქიტექტურაზე		↑	BAU ↓ ადგილობრივი ჯიშების დაკარგვა SEM ↑ კულტურების როტაცია, ხილის, პირუტყვისა და ადგილობრივი ჯიშები

ძირითადი გზავნილები, რომლებიც სოფლის მეურნეობის სექტორის განვითარების ორი სცენარის ანალიზიდან მივიღეთ არის შემდეგი:

- მდგრად სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკას აქვს პოტენციური ორიენტირებული იყოს მაქსიმალური მოგების მიღებაზე, ვინაიდან ინტესიურმა სოფლის მეურნეობამ შეიძლება საფრთხე შეუქმნას ეკოსისტემურ სერვისებს მაგალითად ნიადაგის ნაყოფიერებას), რომელზეც ეს სექტორი არის დამოკიდებული;
- არამდგრადი ფერმერული პრაქტიკა ზეგავლენას ახდენს სხვა სექტორებზე, მაგალითად ტურიზმზე (იწვევს და წყალსატევების დაბინძურებას) ან სატყეო მეურნეობაზე (ძოვების არამდგრადი მართვის გამო);
- ფერმერთა ცოდნა და უნარ-ჩვევები უნდა გაძლიერდეს ისეთი სპეციფიკური მიმართულებებით, როგორცაა სასუქებისა და პესტიციდების გამოყენების ლიმიტები, მავნებლების ბიოლოგიური კონტროლი, ნიადაგის ნაყოფიერი ფენის კონსერვაცია, წყლის რესურსების ეფექტური გამოყენება, კულტურების როტაცია, ფერმერული მეურნეობების დივერსიფიკაცია;
- სოფლის მეურნეობა დაკავშირებულია ტურიზმის სექტორთან, ვინაიდან ქმნის აგროტურიზმის განვითარების შესაძლებლობას, რომელსაც ნაკლები ზეგავლენა აქვს გარემოზე;
- ადგილობრივი ენდემური კულტურების გენეტიკურ მრავალფეროვნებას საფრთხეს უქმნის მონოკულტურების გავრცელება. სოფლის მეურნეობისათვის მნიშვნელოვანი სახეობების

გენეტიკური მრავალფეროვნების შენარჩუნება მნიშვნელოვანია არა მარტოს საქართველოსთვის, არამედ გლობალურადაც;

- ადგილობრივი, მცირემასშტაბიანი ნატურალური მეურნეობები ხელს უწყობენ ქართული საზოგადოების ისტორიული სახის შენარჩუნებას და წვლილი შეაქვთ კულტურული სერვისების მიწოდებაში, რაც შეიძლება დაიკარგოს ინტესიფიკაციისა და მცირე ზომის ფერმერული მეურნეობების დიდ ფერმერულ მეურნეობებთან ასიმილაციის პროცესში;

- ნატურალური მეურნეობები სოფლის დარიბი მოსახლეობის შემოსავლისა და არსებობის წყაროა. არსებობის ამ პირდაპირი წყაროს ჩანაცვლება პროდუქტების ბაზარზე შექმნის ალტერნატივით ზრდის ამ ოჯახების მგრძობელობას საბაზრო ფასებისა და მიწოდების ცვალებადობის მიმართ და ამცირებს სასურსათო უსაფრთხოებას;

- უნდა შეფასდეს გენმოდირეცირებული ორგანიზმების იმპორტის შედეგები და ამის საპირისპიროდ, საქართველოში წარმოებული ორგანული პროდუქციით შესვლა ბაზარზე, შეფასდეს როგორც სასოფლო-სამეურნეო სექტორის განვითარების ნაწილი.

ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ეკონომიკის წინასწარი კვლევის ფარგლებში ანალოგიურად შეფასდა ჰიდრონერგეტიკის, ტურიზმის, სატყეოს სექტორისა და სამთო მრეწველობის სექტორები. კვლევის შედეგად განისაზღვრა TEEB-ის სრულფასოვანი კვლევის ძირითადი მიმართულებები, რათა აღნიშნული სექტორების განვითარების დაგეგმვა მოხდეს ეკოსისტემური სერვისების შენარჩუნების გათვალისწინებით.

2. ბიომრავალფეროვნების ეროვნული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა, განხორციელების მდგომარეობა და ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება

2.1 ბიომრავალფეროვნების დაცვის ეროვნული მიზნები 2011-2020

2014 წლის 8 მაისს საქართველოს მთავრობამ დაამტკიცა ბიომრავალფეროვნების განახლებული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა 2014-2020 წლებისათვის. დოკუმენტი აყალიბებს თანმიმდევრულ პოლიტიკას და განსაზღვრავს ეროვნულ პრიორიტეტებს, რათა 2030 წლისათვის საქართველო გახდეს ქვეყანა, „სადაც მოქალაქეები ცხოვრობენ ბუნებასთან ჰარმონიაში, საყოველთაოდ აღიარებულია ბიომრავალფეროვნების ფასეულობები; ბიოლოგიური რესურსების კონსერვაცია და გონივრული მოხმარება უზრუნველყოფს ეკოსისტემური პროცესების უწყვეტობას, ჯანსაღ გარემოსა და სასიცოცხლო მნიშვნელობის სარგებელს მთელი საზოგადოებისათვის“.

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების განახლებული სტრატეგიითა და მოქმედებათა გეგმით განსაზღვრულია ბიომრავალფეროვნების დაცვის 21 ეროვნული მიზანი, რომლებიც მიმართულია ბიომრავალფეროვნების ფასეულობების შენარჩუნებაზე, ფართო საზოგადოების მიერ ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობისა და მისგან მიღებული სარგებლის გაცნობიერებაზე, ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირებაზე, ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის გაუმჯობესებასა და მასზე მოქმედი საფრთხეების შემცირებაზე.

ცხრილში 2.1 მოცემულია საქართველოს ეროვნული მიზნები ბიომრავალფეროვნების კონვენციის სტრატეგიულ მიზნებთან და აიტის მიზნებთან შესაბამისობაში.

ცხრილი 2.1. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის ეროვნული მიზნები.

გლობალური სტრატეგიული მიზნები	საქართველოს ეროვნული მიზნები	აიტის შესაბამისი მიზანი
<p>გლობალური სტრატეგიული მიზანი A: ბიომრავალფეროვნების კარგვის გამომწვევი ძირეული მიზეზების წინააღმდეგ ბრძოლა სამთავრობო სტრუქტურებისა და საზოგადოების საქმიანობაში ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირების გზით</p>	<p>ეროვნული მიზანი A.1. 2020 წლისთვის საქართველოს მოსახლეობის სულ მცირე 50% ინფორმირებულია ბიომრავალფეროვნების, მის მიმართ არსებული საფრთხეებისა და მათი გადაჭრის გზების შესახებ და გაცნობიერებული აქვს ბიომრავალფეროვნების სოციალური და ეკონომიკური ფასეულობები და სარგებელი</p>	1
	<p>ეროვნული მიზანი A. 2. 2020 წლისთვის საზოგადოების, განსაკუთრებით ადგილობრივი მოსახლეობის, მნიშვნელოვნად მეტი ნაწილი იღებს ეფექტიან მონაწილეობას ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების, ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობისა და ბიოუსაფრთხოების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.</p>	2, 3
	<p>ეროვნული მიზანი A.3. 2020 წლისთვის მდგრადი სარგებლობის საკითხები, ბიომრავალფეროვნების და ეკოსისტემების ეკონომიკური ფასეულობები ინტეგრირებულია რეგიონული განვითარების, სოფლის მეურნეობის, სიღარიბის შემცირების და სხვა შესაბამის სტრატეგიებში და ეროვნული აღრიცხვისა და სტატისტიკის სისტემაში; დანერგილია ბიომრავალფეროვნების პოზიტიური წამახალისებელი ეკონომიკური მექანიზმები და აღმოფხვრილია ან რეფორმირებულია ბიომრავალფეროვნებისთვის საფრთხის შემცველი წამახალისებელი მექანიზმები.</p>	2, 3
	<p>ეროვნული მიზანი A.4. 2020 წლისთვის სრულად და ეფექტიანად მოქმედებს ბიოუსაფრთხოების ეროვნული სისტემა, რითაც უზრუნველყოფილია საქართველოს ბიომრავალფეროვნების ადეკვატური დაცვა გენმოდირიციერებულ ორგანიზმების ნებისმიერი უარყოფითი ზემოქმედებისაგან.</p>	1, 7
<p>გლობალური სტრატეგიული მიზანი B: ბიომრავალფეროვნებაზე პირდაპირი ზეწოლის შემცირება და ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი გამოყენების ხელშეწყობა</p>	<p>ეროვნული მიზანი B.1. 2020 წლისთვის მნიშვნელოვნადაა შემცირებული საფრთხეში მყოფ ბუნებრივ ჰაბიტატებზე მოქმედი ნეგატიური ფაქტორები, ამ ჰაბიტატების სულ მცირე 60%-ის (მათ შორის, ტყის ფონდის სულ მცირე 60%-ის, წყალჭარბი ტერიტორიების 80%-ის, სათიბ-სამოვრების 70%-ის) მდგრადი მართვის უზრუნველყოფის გზით</p>	5
	<p>ეროვნული მიზანი B.2. 2020 წლისთვის შეფასებულია უცხო ინვაზიური სახეობების მდგომარეობა და მათ მიერ გამოწვეული საფრთხეები; დადგენილია ინვაზიური სახეობების ინტროდუქციის გზები და შემუშავებულია მათი გავრცელების გზების მართვის, შემოდწევის და დამკვიდრების თავიდან ასაცილებელი ღონისძიებები; არ არის დაფიქსირებული არც ერთი ახალი უცხო სახეობა</p>	9
	<p>ეროვნული მიზანი B.3. 2020 წლისთვის ბუნებრივი გარემოს დაბინძურება, ნუტრიენტების სიჭარბით გამოწვეული დაბინძურების ჩათვლით, შემცირებულია იმ დონემდე, რომ არ არის სახიფათო ეკოსისტემების ფუნქციონირებისა და ბიომრავალფეროვნებისთვის</p>	8
	<p>ეროვნული მიზანი B.4.</p>	7

	2020 წლისთვის გაუმჯობესებულია აგრარული ეკოსისტემების და ბუნებრივი სათიბ-სამოვრების მართვა და კონსერვაცია	
	ეროვნული მიზანი B.5. 2020 წლისთვის თევზჭერის და აკვაკულტურის ზეგავლენა თევზის მარაგებზე, ცალკეულ სახეობებსა და ეკოსისტემებზე არ სცდება ეკოლოგიურად უსაფრთხო ფარგლებს	6
	ეროვნული მიზანი B.6. 2020 წლისთვის ჩამოყალიბებულია მდგრადი ნადირობის სისტემა და უზრუნველყოფილია სანადირო სახეობების პოპულაციების სიცოცხლისუნარიანობა	7
გლობალური სტრატეგიული მიზანი C: ბიომრავალფეროვნების სტატუსის გაუმჯობესება ეკოსისტემური, სახეობრივი და გენეტიკური მრავალფეროვნების დაცვის გზით	ეროვნული მიზანი C.1. 2020 წლისთვის დადგენილია ბიომრავალფეროვნების სტატუსი (სახეობებისა და ჰაბიტატების მდგომარეობა) სამეცნიერო-საბაზისო ცოდინის გაუმჯობესებისა და მონიტორინგის ეფექტიანი სისტემების შექმნის გზით	12
	ეროვნული მიზანი C.2. 2020 წლისთვის გაუმჯობესებულია სახეობების სტატუსი, ეფექტიანი კონსერვაციული ღონისძიებების გატარებისა და მდგრადი გამოყენების გზით, მათ შორის, „წითელი ნუსხის“ სახეობების 75%-თვის გაუმჯობესებულია კონსერვაციული სტატუსი	
	ეროვნული მიზანი C.3. 2020 წლისთვის ტყეების ბიომრავალფეროვნება დაცულია მდგრადი მეტყევეობის საუკეთესო პრაქტიკის დანერგვის გზით	11
	ეროვნული მიზანი C.4. 2020 წლისთვის დაცული ტერიტორიები მოიცავს ქვეყნის სახმელეთო ფართობის სულ მცირე 12%-ს. ეკოსისტემების სერვისების თვალსაზრისით, განსაკუთრებული მნიშვნელობის ტერიტორიების მართვა ხორციელდება ეფექტიანი, ეკოლოგიურად წარმომადგენლობითი სისტემისა და სხვა ეფექტიანი კონსერვაციული ღონისძიებების მეშვეობით; მიმდინარეობს დაცული ტერიტორიების ქსელის შექმნა და მისი ინტეგრირება ფართო სახმელეთო და საზღვაო ლანდშაფტებში	11, 5, 14, 15, 18
	ეროვნული მიზანი C.5. 2020 წლისთვის შენარჩუნებულია მცენარეთა და ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშებისა და კულტურულ მცენარეთა ენდემური სახეობების გენეტიკური მრავალფეროვნება; ჩამოყალიბებულია და ინერგება სტრატეგიები მათი გენეტიკური მრავალფეროვნების დასაცავად	13
	ეროვნული მიზანი C.6. 2020 წლისთვის ანთროპოგენული ზეწოლა შემცირებულია შავ ზღვასა და შიდა წყლების ეკოსისტემებზე და შენარჩუნებულია წყლის სისტემების მთლიანობა და ფუნქციონირება	11
გლობალური სტრატეგიული მიზანი D: ბიომრავალფეროვნებისგან და ეკოსისტემური სერვისებისაგან თითოეული	ეროვნული მიზანი D.1. 2015 წლისთვის საქართველოს რატიფიცირებული აქვს ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის „ნაგოიას ოქმი გენეტიკური რესურსების ხელმისაწვდომობისა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების შესახებ“ და „სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მნიშვნელოვან მცენარეთა გენეტიკური რესურსების შესახებ საერთაშორისო შეთანხმება“ და დაწყებულია მათი განხორციელება	16

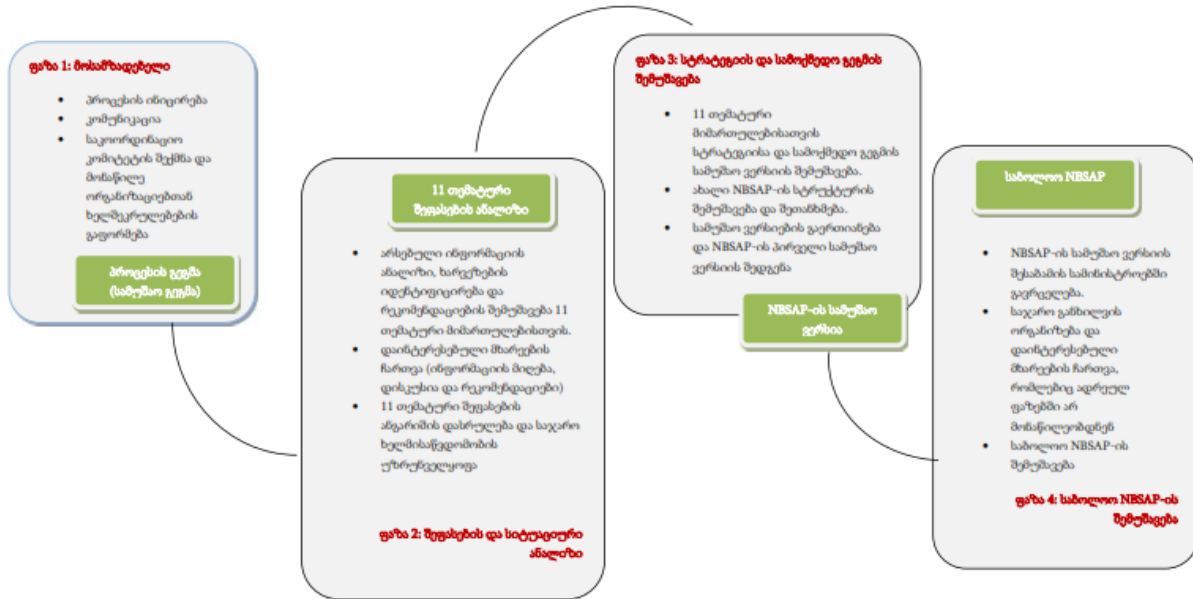
<p>ადამიანის მიერ მიღებული სარგებლის გაზრდა</p>	<p>ეროვნული მიზანი D.2. 2020 წლისთვის შეფასებულია კლიმატის ცვლილებების პოტენციური ზეგავლენა ბიომრავალფეროვნებაზე და ამაღლებულია ეკოსისტემების მდგრადობა შესაბამისი გარემოსდაცვითი პოლიტიკის შემუშავებისა და ადეკვატური საქმიანობების დანერგვის გზით</p>	<p>15</p>
<p>გლობალური სტრატეგიული მიზანი E: ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიის განხორციელების გაუმჯობესება თანამონაწილეობითი დაგეგმვის, ცოდნის მენეჯმენტისა და შესაძლებლობების გაძლიერების გზით</p>	<p>ეროვნული მიზანი E.1. 2020 წლისთვის გაზრდილია ბიომრავალფეროვნებასთან, მის ფასეულობებთან, ფუნქციონირებასთან, სტატუსთან, ტენდენციებთან, ასევე, ბიომრავალფეროვნების კარგით გამოწვეულ შედეგებთან დაკავშირებული ცოდნა და გაუმჯობესებულია შესაბამისი სამეცნიერო ბაზა</p>	<p>19</p>
	<p>ეროვნული მიზანი E.2. 2020 წლისთვის ბიომრავალფეროვნების საკითხების სწავლება გაუმჯობესებულია ფორმალური და არაფორმალური განათლების ყველა საფეხურზე და არსებობს ბიომრავალფეროვნების სწავლების უწყვეტი სისტემა და შესაბამისი საგანმანათლებლო რესურსები</p>	
	<p>ეროვნული მიზანი E.3. 2020 წლისთვის ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასა და მდგრად გამოყენებასთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნა და საჭიროებები ინტეგრირებულია კანონმდებლობასა და სტრატეგიებში.</p>	<p>18</p>

2.2 საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის ეროვნული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა 2014-2020

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის პირველი სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა მიღებულ იქნა 2005 წელს. დოკუმენტი მოიცავდა ბიომრავალფეროვნების დაცვის 10-წლიან სტრატეგიას, ხოლო მოქმედებათა გეგმა შემუშავებული იყო 5-წლიანი პერიოდისათვის, იმ მოსაზრებით, რომ 5 წლის შემდგომ მოხდებოდა დოკუმენტის გადახედვა მიღწეული პროგრესისა და გარემოებების ცვლილების გათვალისწინებით. ეს იყო გონივრული მიდგომა, ვინაიდან იმ დროისათვის საქართველოში უკვე დაწყებული იყო მნიშვნელოვანი ინსტიტუციონალური ცვლილებები და რეფორმები მრავალ სექტორში. ამასთან, პირველი სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის დამტკიცება საკმაოდ გაჭიანურდა (დოკუმენტის შემუშავება დაიწყო 1999 წელს და საბოლოოდ დამტკიცდა 2005 წელს) და უკვე ოფიციალური დამტკიცებიდან მალევე დოკუმენტის ზოგიერთი ნაწილი საჭიროებდა გადახედვას.

NBSAP 1-ის განახლების აუცილებლობა ცხადი გახდა ბიომრავალფეროვნების კონვენციის მხარეთა მე-10 შეხვედრის (ნაგოია, 2010) შემდგომ, რომელზეც მიიღეს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიული გეგმა 2011-2020 წლებისათვის და აიტის ბიომრავალფეროვნების მიზნები და ქვეყნებს დაევალებათ აღნიშნული დოკუმენტების შესაბამისად განახლებინათ ბიომრავალფეროვნების ეროვნული სტრატეგიები და სამოქმედო გეგმები. 2011 წელს საქართველოში გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სამსახურის კოორდინაციით და გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების (GIZ) პროექტის „ბიომრავალფეროვნების მდგრადი მართვა სამხრეთ კავკასიაში“ ტექნიკური მხარდაჭერით დაიწყო ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და მოქმედებათა გეგმის განახლების ინტენსიური პროცესი. საწყის ეტაპზე მომზადდა დოკუმენტის განახლების პროცესის კონცეფცია ბიომრავალფეროვნების კონვენციის სახელმძღვანელოს „სტრატეგიული გეგმის განახლება 2010 წლის შემდგომ პერიოდში“ მიხედვით. ასევე, გათვალისწინებული იქნა ეროვნული სტრატეგიებისა და მოქმედებათა გეგმების შემუშავების სახელმძღვანელო პრინციპები (ბიომრავალფეროვნების კონვენციის IX/8 რეზოლუცია). შემდეგ ეტაპზე მომზადდა NBSAP 1-ის განხორციელებისა და სიტუაციის ანალიზის თემატური ანგარიშები, ხოლო შემდგომ სტრატეგიები და სამოქმედო გეგმები თემატური მიმართულებების მიხედვით, რომლებიც საბოლოოდ ჩამოყალიბდა ბიომრავალფეროვნების განახლებული სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის სახით.

დიაგრამა 2.1. NBSAP-ის განახლების პროცესი: ეტაპები და ძირითადი შედეგები, წყარო: NBSAP Revision Process in Georgia, Working Paper 72/2014, GIZ, IUCN

ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიისა და მოქმედებათა განახლების პროცესი იყო სხვადასხვა სექტორის - სამინისტროების და სამთავრობო სააგენტოების, არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და უნივერსიტეტების წარმატებული თანამშრომლობის მაგალითი. პროცესს კოორდინაციას უწევდა საზედამხედველო კომიტეტი გარემოსა და ბუნებრივი დაცვის სამინისტროს ხელმძღვანელობით. კომიტეტში წარმოდგენილი იყვნენ წამყვანი კონსერვაციული ორგანიზაციები (WWF-ის კავკასიის პროგრამის ოფისი, IUCN-ის კავკასიის თანამშრომლობის ცენტრი, ეროვნული არასამთავრობო ორგანიზაციები „მწვანე ალტერნატივა“ და NACRES). NBSAP 1-ის განხორციელება შეფასდა და განახლებული სტრატეგიები და მოქმედებათა გეგმები თემატური მიმართულებების მიხედვით მომზადდა არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მიერ:

ორგანიზაცია	თემატური მიმართულება
კავკასიის რეგიონული გარემოსდაცვითი ცენტრი (REC Caucasus)	- ბიომრავალფეროვნების მმართველობა და მენეჯმენტი; - ბიოუსაფრთხოება
Ecovision	- განათლება და საზოგადოების მონაწილეობა
WWF-ის კავკასიის პროგრამის ოფისი	- დაცული ტერიტორიები - ტყის ეკოსისტემების ბიომრავალფეროვნება
NACRES	- ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი გამოყენება; - სახეობებისა და ჰაბიტატების კონსერვაცია; - ბიომრავალფეროვნება და კლიმატის ცვლილება
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი	- შიდა წყლების ბიომრავალფეროვნება - შავი ზღვის ბიომრავალფეროვნება
ელკანა	- აგრარული ბიომრავალფეროვნება და ბუნებრივი სათიბ-სამოვრები

როგორც NBSAP 1-ის განხორციელების შეფასების, ასევე სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის შემუშავების პროცესში ჩატარდა თემატური სამუშაო შეხვედრები და ინტერვიუები

დაინტერესებულ მხარეებთან. ასევე, ჩატარდა ოთხი ეროვნული სამუშაო შეხვედრა. დოკუმენტის სამუშაო ვერსია გამოქვეყნდა გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს ვებ-გვერდზე. დოკუმენტის დამტკიცების შესახებ გავრცელდა პრეს-რელიზი და გაიმართა ოფიციალური პრეზენტაცია. გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს მიერ მნიშვნელოვანი ძალისხმევა იქნა გაწეული, რათა დოკუმენტის მომზადების პროცესში ჩართული ყოფილიყო ყველა დაინტერესებული მხარე, თუმცა გარკვეული ხარვეზად შეიძლება მიჩნეული ადგილობრივი მოსახლეობის მცირე მონაწილეობა. მიზანშეწონილი იქნებოდა დოკუმენტის სამუშაო ვერსიის პრეზენტაცია და საჯარო განხილვების ჩატარება საქართველოს რეგიონებში, განსაკუთრებით ბიომრავალფეროვნების „ცხელ წერტილებში“. გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობის გაზრდის მიზნით გეგმავს რეგიონული სტრატეგიებისა და მოქმედებათა გეგმების შემუშავებას, რაც უკვე ინიცირებულია კახეთის რეგიონში. ამ პროცესში აქტიურად იქნება ჩართული როგორც ადგილობრივი თემები, ისე თვითმმართველობის ორგანოები, რაც ხელს შეუწყობს მათი როლის გაზრდას კონსერვაციული ქმედებების განხორციელებაში.

განახლებული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა მოიცავს საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მიმოხილვას, ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და შენარჩუნების სამომავლო ხედვასა და ეროვნულ მიზნებს, რასაც მოსდევს სიტუაციის ანალიზი შემდეგი თემატური მიმართულებების მიხედვით: სახეობები და ჰაბიტატები, დაცული ტერიტორიები, ტყის ეკოსისტემები, აგრარული ბიომრავალფეროვნება და ბუნებრივი სათიბ-სადოვრები, შიდა წყლის ეკოსისტემები, შავი ზღვა, მმართველობა და გამჭოლი საკითხები, საზოგადოების ცნობიერება, განათლება და კომუნიკაცია. თითოეული თემატური მიმართულების მიხედვით განსაზღვრულია ეროვნული მიზნები, ინდიკატორები, ამოცანები და აუცილებელი წინაპირობები, რომლებიც ორგანიზებულია კონვენციის 5 სტრატეგიული მიზნის მიხედვით (ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიული გეგმა 2011-2020) და დაკავშირებულია აიტის შესაბამის მიზანთან. ეროვნულ მიზნებსა და ამოცანებს შეესაბამება ქმედებების ერთობლიობა, რომლებიც უნდა განხორციელდეს ეროვნული მიზნების მიღწევისათვის. თითოეული ქმედებისათვის მითითებულია განხორციელების ვადები და პასუხისმგებელი ორგანიზაციები. დოკუმენტის ბოლო ნაწილი ეძღვნება გეგმის განხორციელებისა და რესურსების მობილიზების საკითხებს.

NBSAP 1-ისაგან განსხვავებით განახლებული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა მოიცავს სიტუაციის ანალიზს, სტრატეგიულ მიდგომებსა და ქმედებებს შემდეგი ახალი მიმართულებებით: (i) შავი ზღვა, (ii) შიდა წყლების ეკოსისტემები, (iii) ტყის ეკოსისტემები, (iv) ბუნებრივი სათიბ-სადოვრები, (v) გამჭოლი საკითხები და მმართველობა, რომლებიც ნაწილობრივ ან საერთოდ არ იყო ასახული NBSAP 1-ში. ბიომრავალფეროვნების პირველ სტრატეგიასთან შედარებით, NBSAP 2-ის შემუშავებისას უფრო ეფექტიანად იქნა გამოყენებული ჰოლისტიკური, გამჭოლ საკითხებზე ორიენტირებული და ეკოსისტემური მიდგომები. ბიომრავალფეროვნების განახლებული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა ქმნის მყარ საფუძველს ყველა სექტორს შორის თანამშრომლობის გაძლიერებისა და პარტნიორული ურთიერთობების ჩამოყალიბებისათვის. დაინტერესებული მხარეების ინტენსიური მონაწილეობის შედეგად გაცილებით ფართოა განახლებული NBSAP-ის განხორციელებაზე

პასუხისმგებელი ორგანიზაციების ნუსხა, რომელთა შორის არიან შესაბამისი სამინისტროები, ადგილობრივი თვითმმართველობები, კერძო სექტორი, არასამთავრობო ორგანიზაციები, უნივერსიტეტები და მედია. დოკუმენტში მკაფიოდაა ჩამოყალიბებული თითოეული სექტორის ფუნქცია.

ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის ერთ-ერთი ამოცანაა შექმნას ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებით განსაზღვრული ვალდებულებების შესრულების საფუძველი და ხელი შეუწყოს ევროპის ბუნების დაცვის პოლიტიკასა და სტრატეგიებთან ჰარმონიზებას. ამ მიმართებით დაგეგმილია შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელება, გლობალური და ევროპული მნიშვნელობის ჰაბიტატებისა და სახეობების დაცვის ღონისძიებები, „ზურმუხტის ქსელის“ ჩამოყალიბება, ქვეყნის მონაწილეობის გაძლიერება ტყის მდგრადი მართვის რეგიონულ პროცესში, როგორცაა „ევროპის ტყეები“ და საქართველოს სატყეო პოლიტიკის, კანონმდებლობისა და სტანდარტების შესაბამისობაში მოყვანა ევროკავშირის მოთხოვნებთან.

ბიომრავალფეროვნების კარგვის ძირეული მიზეზების აღმოფხვრის მიზნით (გლობალური სტრატეგიულია მიზანი A, ეროვნული მიზნები A.1-A.4) NBSAP-ით დაგეგმილია ფართო საზოგადოებასა და კონკრეტულ სამიზნე ჯგუფებზე (გადაწყვეტილების მიმღები პირები, ბიზნეს სექტორი, მედია, მასწავლებლები, ბავშვები და ახალგაზრდები, ქალთა ორგანიზაციები და სათემო ჯგუფები) გათვლილი საინფორმაციო კამპანიების წარმოება კომუნიკაციის სხვადასხვა საშუალებების გამოყენებით, ტრენინგებს, კონკურსებისა და კონფერენციების ორგანიზება, ბიომრავალფეროვნების რესურს-ცენტრის არსებული ვებ-გვერდის განახლება, ბიომრავალფეროვნების შესახებ სტატისტიკური ინფორმაციის ხარისხის გაუმჯობესება, გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის გაძლიერებისათვის საკანონმდებლო ცვლილებების მიღება. დაგეგმილია ასევე ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ღირებულების ეკონომიკური შეფასება ეროვნულ დონეზე TEEB-ის მიდგომების გამოყენებით და შედეგების ინტეგრირება ეროვნული აღრიცხვისა და სტატისტიკის სისტემებში, ბიომრავალფეროვნების დაცვის სფეროში საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ჩარჩოს გაუმჯობესება, ინფრასტრუქტურული პროექტების გარემოზე ზემოქმედების შეფასებაში ბიომრავალფეროვნების საკითხების ადეკვატურ გათვალისწინება, ბიოუსაფრთხოების სფეროს მარეგულირებელი კანონმდებლობის მიღება, შესაბამისი კონტროლისა და მონიტორინგის მექანიზმების ჩამოყალიბება.

ბიომრავალფეროვნებაზე პირდაპირი ზეწოლის შემცირება და ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი გამოყენების ხელშეწყობისათვის (გლობალური სტრატეგიული მიზანი B, ეროვნული მიზნები B1. – B6.) ქმედებათა პაკეტი მოიცავს ტყის, აგროეკოსისტემების, სათიბ-სამოვრებისა და შიდა ეკოსისტემების მდგრადი გამოყენების უზრუნველსაყოფად საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ბაზის შექმნას, კანონალსრულებისა ეფექტიანი მექანიზმისა და რეგულარული მონიტორინგის დანერგვას, ტყის სწრაფადმზარდი პლანტაციების მოწყობას, ტყის ხანძრებთან და მავნებლებთან ბრძოლის ღონისძიებების გატარებას, ინვაზიური სახეობების შემოჭრის პრევენციას, გავრცელების შეფასებას და რეგულირებას, სოფლის

მეურნეობიდან გარემოს დაბინძურების შემცირებას და განსაკუთრებით დაბინძურებული/დეგრადირებული საძოვრების აღდგენის საპილოტე პროექტების განხორციელებას, ქვეყნის შიდა წყლების დაბინძურების დონის შემცირებას, აგრარული ეკოსისტემებისა და საძოვრების მდგომარეობის შეფასებას, საძოვრების მდგრადი მართვისა და ბიომეურნეობების განვითარების საპილოტე პროექტების განხორციელებას, თევზის რესურსების მარაგების შეფასებას, მონიტორინგს და ეკოლოგიურად უსაფრთხო კვოტების განსაზღვრას სარეწაო თევზჭერისათვის, მდგრადი ნადირობის ეროვნული სტრატეგიის შემუშავებას და შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელებას, მონადირეთა სერტიფიცირების სისტემის ჩამოყალიბებას.

ბიომრავალფეროვნების არსებული მდგომარეობის გაუმჯობესება ეკოსისტემების, სახეობებისა და გენეტიკური მრავალფეროვნების დაცვის გზით (გლობალური სტრატეგიული მიზანი C, ეროვნული მიზნები C1.- C6.) მიზნის მისაღწევად დაგეგმილია შემდეგი ღონისძიებები: ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის განახლება ინვენტარიზაციის და მონიტორინგის სისტემის დანერგვის გზით, სახეობებზე ორიენტირებული ქმედითი კონსერვაციული (მათ შორის პოპულაციების ზრდის ხელშეწყობის) ღონისძიებების გატარება, გადაშენების პირას მყოფი სახეობების (ქურციკი, ირემი, ნიამორი, ჯიხვი, ხელფრთიანები, მურა დათვი, ევრაზიული წავი, გველგესლა, კავკასიური სალამანდრა. ჯიქი, ზუთხისებრნი, წყალმცურავი და მტაცებელი ფრინველები) კონსერვაციის გეგმების შემუშავება და განხორციელება, საფრთხის წინაშე მყოფ მცენარეთა სახეობების 75%-ის სათესლე მასალის დაცვა თესლის ბანკში, ადამიანსა და მტაცებლებს შორის კონფლიქტის შერბილება, ტყის ეკოსისტემების ბიომრავალფეროვნების დაცვა მდგრადი მეტყევეობის საუკეთესო პრაქტიკის დანერგვით. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა დაცული ტერიტორიების სისტემის შემდგომ განვითარებას და მართვის ეფექტიანობის ამაღლებას. კულტურული მცენარეების ენდემური სახეობების და ადგილობრივი ჯიშების, ასევე, შინაურ ცხოველთა აბორიგენული ჯიშების შენარჩუნების მიზნით დაგეგმილია მათი on farm და ex-situ კონსერვაციის გაძლიერება, ადგილობრივი ჯიშებისა და ტრადიციული პროდუქტების ცნობადობის გაზრდა. შავი ზღვისა და შიდა წყლების ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისათვის დაგეგმილია ახალი საზღვაო დაცული ტერიტორიის შექმნა, ვეშაპისნაირთა კონსერვაციის გეგმის შემუშავება და განხორციელება, შავ ზღვაში გავრეცელებული თევზების კონსერვაციული სტატუსის განახლება, შიდა წყალსატევებში თევზების პოპულაციის მდგომარეობის შეფასება და წყლის უხერხემლო ცხოველების ინვენტარიზაცია.

ბიომრავალფეროვნებისგან და ეკოსისტემური სერვისებისგან თითოეული ადამიანის მიერ მიღებული სარგებლის გაზრდის (გლობალური სტრატეგიული მიზანი D, ეროვნული მიზანი D.1 – D.2) მიზნით განახლებული NBSAP ითვალისწინებს გენეტიკური რესურსების ხელმისაწვდომობასა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიან განაწილებასთან დაკავშირებული საერთაშორისო ხელშეკრულებების რატიფიცირებას და შესაბამისი კანონმდებლობის მიღებას, ბიომრავალფეროვნებაზე კლიმატის ცვლილების ზეგავლენის შეფასებას მოწყვლად რეგიონებში და, განსაკუთრებით, დაცული ტერიტორიების ფარგლებში, რეკომენდაციების შემუშავებას და ინტეგრირებას სექტორული და ადგილობრივი განვითარების გეგმებში, ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის მიზნით

კლიმატის ცვლილების კონვენციის მიერ შემოთავაზებული მექანიზმების (REDD+ და CO₂ საერთაშორისო ბაზარი) გამოყენების შესაძლებლობის შეფასება და დანერგვა.

ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიის განხორციელების გაუმჯობესება თანამონაწილეობითი დაგეგმვის, ცოდნის მენეჯმენტისა და შესაძლებლობების გაძლიერების გზით (გლობალური სტრატეგიული მიზანი E. ეროვნული მიზნები E.1 – E.3) - ამ მიმართებით განახლებული NBSAP ითვალისწინებს საქართველოს ჰაბიტატების კლასიფიკაციას და განახლებული მონაცემთა ბაზის შექმნას პრიორიტეტული ჰაბიტატებისათვის, ტყის, დაცული ტერიტორიების, სამოვრების, ნადირობისა და თევზჭერის მართვასთან დაკავშირებული პროფესიული ცოდნისა და სამეცნიერო ბაზის გაუმჯობესებს, ბიომრავალფეროვნების სწავლების ეროვნული კონცეფციის და რეკომენდაციების შემუშავებას ეროვნული სასწავლო გეგმისათვის, სკოლამდელი და ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის პედაგოგების კვალიფიკაციის ამაღლებას, პროფესიული და უმაღლესი განათლების კურიკულუმებში ბიომრავალფეროვნების საკითხების სწავლების გაუმჯობესებას, არაფორმალური განათლების მდგრადი „პროვაიდერების“ შექმნას, ბიომრავალფეროვნებისა და აგრობიომრავალფეროვნების კონსერვაციასა და მდგრად გამოყენებასთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნის აღორძინებას და ინტეგრირებას კანონმდებლობაში.

განახლებული NBSAP, რომელიც საფუძვლიანად იქნა განხილული ყველა დაინტერესებული სამინისტროს მიერ და საბოლოოდ მიღებული საქართველოს მთავრობის მიერ, მოიცავს მკაფიო მოთხოვნებს ბიომრავალფეროვნების საკითხების გათვალისწინებისათვის სხვა სექტორალურ სტრატეგიებში, რომელთა შემუშავებაც მიმდინარეობს, ასევე სატყეო მეურნეობის, სოფლის მეურნეობის, ტურიზმის, თევზჭერისა და ნადირობის სფეროებში, რეგიონული განვითარებისა და განათლების სისტემაში მიმდინარე რეფორმების პროცესში. შედარებით ადვილია ბიომრავალფეროვნების საკითხების ასახვა იმ სექტორების განვითარების დაგეგმვაში, რომლებიც სრულად ან ნაწილობრივ იმართება გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ (სატყეო მეურნეობა, კლიმატის ცვლილება, ნადირობა და თევზჭერა). ეკონომიკურ სექტორებში ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირებას დასჭირდება მეტი დრო და ძალისხმევა. დეტალური ინფორმაცია NBSAP-ით დაგეგმილი ღონისძიებების შესახებ, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება სხვა სექტორებისა და სექტორთაშორის განვითარების გეგმებში, წარმოდგენილია თავში 2.4.

2.3 ბიომრავალფეროვნების კონვენციის განხორციელება ეროვნულ დონეზე

ამ ქვე-თავში წარმოდგენილია ინფორმაცია საქართველოში ბიომრავალფეროვნების კონვენციით განსაზღვრული ვალდებულებების განხორციელების შესახებ 2010-2014 წლებში (მე-4 ეროვნული ანგარიშის შემდგომ პერიოდში, რომელიც თავის მხრივ მოიცავდა 2005-2009 წლებს).

მმართველობა და კანონმდებლობა

2010 წლის ივნისში საქართველოს მიერ რატიფიცირებული იქნა „ევროპის ლანდშაფტების კონვენცია“ კონვენციის მოთხოვნების შესაბამისად ქვეყანამ უნდა უზრუნველყოს ლანდშაფტების, როგორც კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის შენარჩუნება და ლანდშაფტური დაგეგმვის დამკვიდრება, რაც მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის, როგორც მაღალი ისტორიული და ესთეტიკური ღირებულებებით გამორჩეული თვითმყოფადი ბუნებრივ-კულტურული ლანდშაფტებით მდიდარი ქვეყნისათვის.

მიმდინარეობს „გენეტიკურ რესურსებზე ხელმისაწვდომობისა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების შესახებ“ ნაგოიას ოქმის რატიფიცირების პროცესი. აღნიშნულ საერთაშორისო ხელშეკრულებასთან მიერთება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია გენეტიკური რესურსებით ისეთი მდიდარი ქვეყნისათვის, როგორც საქართველოა. საქართველოს ფლორის 2000-ზე მეტ სახეობას პირდაპირი ეკონომიკური მნიშვნელობა აქვს, როგორც მერქნულ რესურსს, საკვებს ადამიანებისა თუ ცხოველებისათვის. 1200 სახეობის ჭურჭლოვანი მცენარე გამოიყენება სამკურნალოდ. სამწუხაროდ, ეს გენეტიკური სიმდიდრე სწრაფი ტემპით მცირდება. ამიტომ მნიშვნელოვანია, რომ საქართველო გახდეს გენეტიკური რესურსების გამოყენებასთან დაკავშირებული საერთაშორისო შეთანხმებების მხარე, როგორცაა ნაგოიას ოქმი და „საერთაშორისო შეთანხმება სურსათისა და სოფლის მეურნეობისათვის საჭირო მცენარეული გენეტიკური რესურსების შესახებ“.

საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების ხელშეკრულება, რომელსაც ხელი მოეწერა 2014 წლის ივნისში, მოიცავს მნიშვნელოვან ვალდებულებებს სახეობებისა და ჰაბიტატების დაცვისა და ბიოლოგიური რესურსებით მდგრადი სარგებლობის უზრუნველსაყოფად. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ვალდებულებაა ბიომრავალფეროვნების დაცვის სფეროში საქართველოს კანონმდებლობის ჰარმონიზება ევროკავშირის დირექტივებთან სახეობებისა და ჰაბიტატების დაცვის შესახებ (დირექტივა 92/43/EC) და ფრინველთა დაცვის შესახებ (დირექტივა 2009/147/EC). ასევე, ქვეყანამ უნდა უზრუნველყოს შესაბამისი ჰაბიტატების იდენტიფიცირება და ჩართვა „ზურმუხტის ქსელში“, ასევე ფრინველთათვის მნიშვნელოვანი ადგილების იდენტიფიცირება და შესაბამისი ღონისძიებების გატარება ამ ჰაბიტატების კონსერვაციისათვის. ქვეყნის ვალდებულებაა, დაცული ჰაბიტატებისა და სახეობების კონსერვაციული სტატუსის მონიტორინგის სისტემის ჩამოყალიბება და სპეციალური კონსერვაციული ღონისძიებების გატარება დაცულ სახეობებთან მიმართებით.

საქართველომ უკვე გადადგა ნაბიჯები აღნიშნული ვალდებულების შესრულების მიზნით: გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების (GIZ) ტექნიკური მხარდაჭერით მიმდინარეობს „ბიომრავალფეროვნების შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტის შემუშავება ბუნების დაცვის სფეროში ევროკავშირის დირექტივებთან ეროვნული კანონმდებლობის ჰარმონიზების მიზნით. კანონპროექტი ქმნის სამართლებრივ საფუძველს საქართველოში ზურმუხტის ქსელში ჩართული ტერიტორიებისა და ფრინველთათვის სპეციალური დაცული ტერიტორიების შექმნისათვის. კანონპროექტით დადგენილია ასეთი ტერიტორიების იდენტიფიცირების, ევროპულ ქსელებში მათი ჩართვის, დაცვისა და მონიტორინგის საფუძვლები. კანონპროექტი მოიცავს დებულებებს გადაშენების პირას მყოფი

სახეობების, ასევე საერთაშორისო ხელშეკრულებებითა და ევროკავშირის დირექტივებით მკაცრად დაცული სახეობების ეროვნულ დონეზე სამართლებრივი დაცვის გაუმჯობესებისათვის. კანონპროექტი, ასევე, ქმნის გენეტიკური რესურსების და მასთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნის ხელმისაწვდომობის და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი განაწილების სამართლებრივ საფუძველს. დღეისათვის ეს საკითხი საქართველოს კანონმდებლობით არ რეგულირდება. ნაგოიას ოქმის პრინციპების შესაბამისად, გენეტიკური რესურსებით სარგებლობა საქართველოს ტერიტორიაზე ხელმისაწვდომი იქნება შესაბამისი, წინასწარ ინფორმირებული თანხმობის და ორმხრივ შეთანხმებული პირობების საფუძველზე. კანონპროექტი ითვალისწინებს მნიშვნელოვან ცვლილებებს ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობის, მათ შორის ნადირობისა და თევზჭერის, რეგულირების ეფექტურობის გაუმჯობესებისათვის.

2014 წლის სექტემბერში მიღებული იქნა კანონი „ცოცხალი გენმოდიფიცირებული ორგანიზმების შესახებ“, რომლის თანახმადაც საქართველოს ტერიტორიაზე აიკრძალა გენმოდიფიცირებული ორგანიზმების ბუნებრივ გარემოში ინტროდუქცია (დარგვა/დათესვა, კულტივირება). ნებადართულია გენმოდიფიცირებული ორგანიზმების საბაზრო ქსელში განთავსება, თუკი ისინი რეგისტრირებულია საქართველოში. ამასთან, საბაზრო ქსელში განთავსებული გენმოდიფიცირებული ორგანიზმები აუცილებლად უნდა იყოს ეტიკეტირებული. ასევე დაიშვება გენმოდიფიცირებულ ორგანიზმების გამოყენება სამეცნიერო-კვლევითი მიზნით ჩაკეტილ სისტემებში შესაბამისი ლიცენზიის საფუძველზე.

რეგიონული თანამშრომლობა

ბიომრავალფეროვნების დაცვის სფეროში საქართველო აქტიურად თანამშრომლობს კავკასიის ეკორეგიონის ქვეყნებთან. 2011-2012 წლებში ექსპერტებისა და დაინტერესებული მხარეების ფართო მონაწილეობით, აიტის ბიომრავალფეროვნების მიზნების შესაბამისად განახლდა კავკასიის ეკორეგიონის კონსერვაციის გეგმა¹¹, რომელიც თავდაპირველად მიღებული იქნა 2006 წელს. დოკუმენტით განსაზღვრულია ეკორეგიონის მასშტაბით კონსერვაციისათვის პრიორიტეტული 56 ადგილი და 60 დერეფანი. ეკორეგიონის კონსერვაციის გეგმა ითვალისწინებს ქმედებებს შემდეგი მიმართულებებით: დაცული ტერიტორიების ქსელის ჩამოყალიბება, ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის გაძლიერება, დეგრადირებული ეკოსისტემების აღდგენა, პოლიტიკისა და კანონმდებლობის ჰარმონიზება, სამეცნიერო კვლევებისა და მონიტორინგის კოორდინაცია, გარემოსდაცვითი განათლება და ცნობიერების ამაღლება. ბიომრავალფეროვნების დაცვის რეგიონული საბჭო ხელს უწყობს ქმედებების კოორდინირებას ეკორეგიონის დონეზე.

ტრანსსასაზღვრო გაერთიანებული სამდივნო სამხრეთ კავკასიაში (TJS) დახმარებას საქართველოს, აზერბაიჯანისა და სომხეთის გარემოს დაცვის სამინისტროებს/დაცული ტერიტორიების მმართველ სტრუქტურებს რეგიონალური თანამშრომლობის გაუმჯობესებასა და ბუნების კონსერვაციის სექტორის განვითარებასა და ჰარმონიზებაში. ტრანსსასაზღვრო გაერთიანებული სამდივნო შეიქმნა 2007 წელს სამხრეთ კავკასიის ბუნების დაცვის

¹¹ http://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/ecp_2012.pdf

ეკორეგიონული პროგრამის ფარგლებში, რომელიც დაფინანსებულია გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ფედერალურის სამინისტროს (BMZ) მიერ, გერმანიის რეკონსტრუქციისა და განვითარების საკრედიტო ბანკის (KfW) მეშვეობით. TJS ხელს უწყობს პოლიტიკური და სტრატეგიული დოკუმენტებისა და დაცული ტერიტორიების მდგრადი დაფინანსებისათვის ინსტრუმენტების შემუშავებას.

გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ფედერალური სამინისტრო (BMZ)/ გერმანიის განვითარებისა და რეკონსტრუქციის საკრედიტო ბანკის (KfW) მხარდაჭერით ხორციელდება რეგიონული პროგრამები კავკასიის ეკორეგიონში დაცული ტერიტორიების განვითარების ხელშეწყობისათვის. BMZ-ის მხარდაჭერითა და აზერბაიჯანის მთავრობასთან თანამშრომლობით მიმდინარეობს ჯეირნების რეინტროდუქცია ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე. იგივე პროექტი მხარს უჭერს იორი-მინგეჩაურის ტრანსსასაზღვრო პრიორიტეტულ კონსერვაციულ ტერიტორიაზე ჭალის (ტუგაის) ტყის რეაბილიტაციასა და დაცული ტერიტორიებისა და სამოვრების მართვის გაუმჯობესებას.

ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ეკონომიკური შეფასება

2012 წელს საქართველო ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის (TEEB) წინასწარი კვლევის საპილოტე ქვეყანა გახდა¹². კვლევის ფარგლებში, რომელიც განხორციელდა საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს, გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამის (UNEP), WWF-კავკასიის პროგრამ ოფისის თანამშრომლობით, გამოვლინდა ეკონომიკის ხუთი ძირითადი სექტორი (ენერგეტიკა, ტურიზმი, სოფლის მეურნეობა, წიაღისეული რესურსების მოპოვება და სატყეო მეურნეობა), რომლებიც მნიშვნელოვნად არიან დამოკიდებული ბუნებრივ კაპიტალსა და ეკოსისტემურ სერვისებზე. წინასწარი კვლევის ფარგლებში შემუშავდა გზამკვლევი ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის სრულყოფილი კვლევისათვის, რამაც უნდა უზრუნველყოს ეკონომიკურ განვითარებასა და ბიომრავალფეროვნებას შორის მჭიდრო კავშირის დემონსტრირება და ბუნებრივი კაპიტალის ღირებულების ინტეგრირება ეკონომიკურ პოლიტიკაში.

უფრო ადრე, პროექტის „დაცული ტერიტორიები 2012 - კავკასიის ეკორეგიონი“ ფარგლებში, WWF-ის კავკასიის პროგრამ-ოფისის მიერ განხორციელდა ორი საპილოტე შეფასება ეკონომიკურ განვითარებაში ბორჯომ-ხარაგაულისა და მტირალას ეროვნული პარკების წვლილის გამოსავლენად. UNDP/GEF-ის პროექტის „საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის ფინანსური მდგრადობის ხელშეწყობა“ ფარგლებში დამატებით გამოკვლეული იქნა თუშეთის დაცული ტერიტორიების როლი. აღნიშნულმა კვლევებმა გამოავლინა ამ დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობა ტურიზმის, ჰიდროენერგეტიკის, მინერალური წყლის

¹² <http://www.teebweb.org/countryprofile/georgia/>

წარმოებისა და სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის. ეროვნული პარკების დაარსებამ მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი ინვესტიციების მოზიდვას დამხმარე ზონაში და იმპულსის მისცა მათ სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას.

ზემოთ აღნიშნული კვლევებიდან რამდენიმე მაგალითი ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემური სერვისების როლის შესახებ სხვადასხვა ეკონომიკური სექტორის განვითარებაში მოყვანილია თავებში 1.1 და 1.4.

NBSAP-ით დაგეგმილია ეროვნულ დონეზე ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ღირებულების ეკონომიკური შეფასება და მისი შედეგების ინტეგრირება ეროვნული აღრიცხვისა და სტატისტიკის სისტემებში, ასევე განვითარების, სოფლის მეურნეობის, სიღარიბის აღმოფხვრისა და სხვა შესაბამის სტრატეგიებში.

დაცული ტერიტორიები

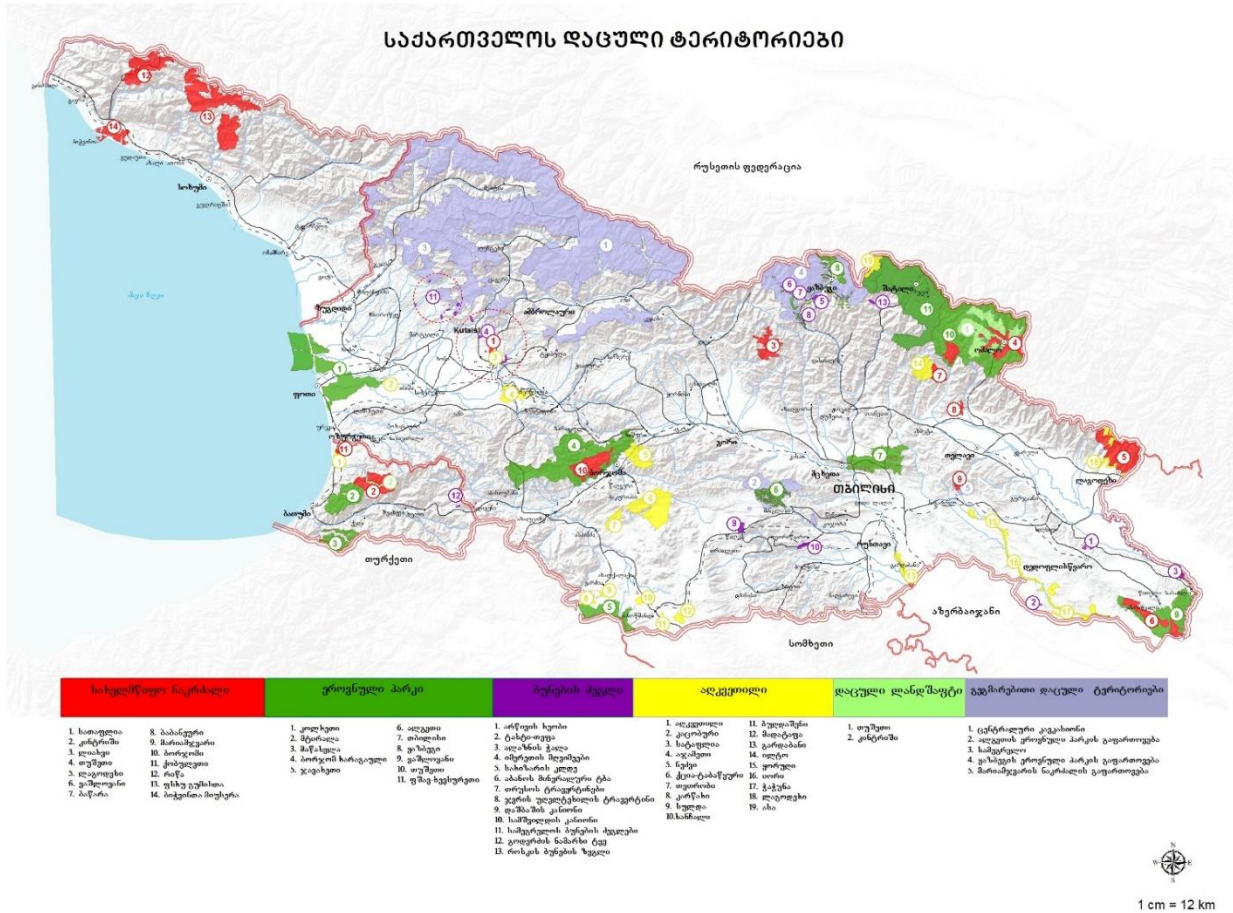
2010-2014 წლებში საქართველოში დაარსდა სამი ახალი ეროვნული პარკი (მაჭახელას, ჯავახეთისა და ფშავ-ხევსურეთის), 7 აღკვეთილი (კარწახის, სულდის, ხანჩალის, ბულდაშენის, მადატაფას, სათაფლის და ასას) და 27 ბუნების ძეგლი. შედეგად, 2010 წელთან შედარებით, დაცული ტერიტორიების ფართობი გაიზარდა 104 643 ჰა-ით და 2014 წლის მდგომარეობით დაცული ტერიტორიების წილი ქვეყნის ფართობის 9%-ს მიუახლოვდა.

ცხრილი 2.2. დაცული ტერიტორიები საქართველოში (2015 წლის იანვრის მდგომარეობით).

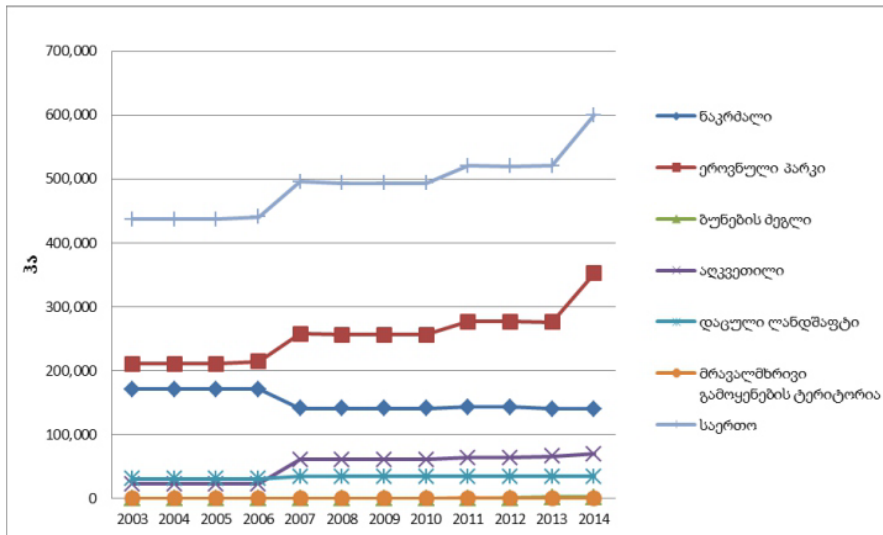
დაცული ტერიტორია	IUCN-ის კატეგორია	რაოდენობა	ფართობი (ჰა)
სახელმწიფო ნაკრძალი	I	14	140672.3
ეროვნული პარკი	II	11	352566.4
ბუნების ძეგლი	III	41	2257.7
აღკვეთილი	IV	19	70392.8
დაცული ლანდშაფტი	V	2	34708
სულ		87	600597.2

რუკა 2.1. დაცული ტერიტორიები საქართველოში (2015 წლის იანვრის მდგომარეობით), წყარო: დაცული ტერიტორიების სააგენტო, www.apa.gov.ge

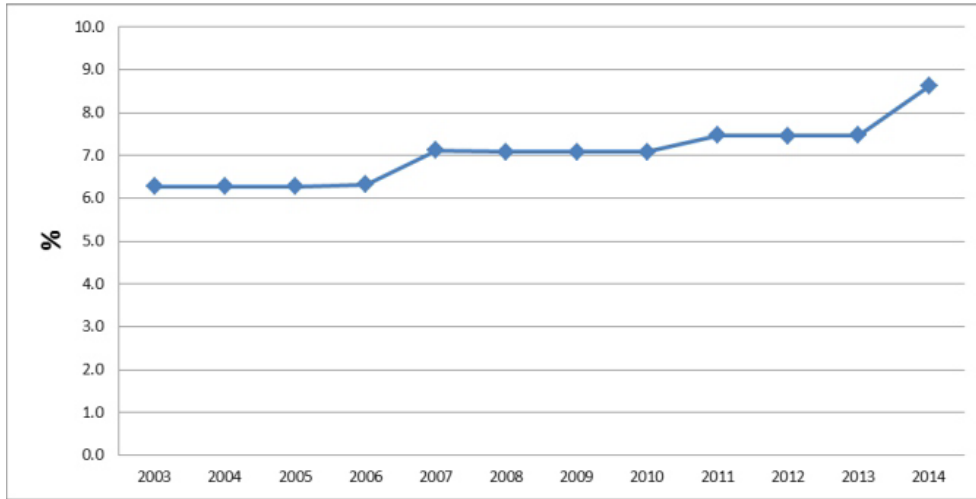
საქართველოს დაცული ტერიტორიები

დაგრაფა 2.2. ცვლილება დაცული ტერიტორიების ფართობებში (2003-2014), წყარო: ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ერთიანი სისტემის შედეგები, ინდიკატორი R1- დაცული ტერიტორიების ქსელის საერთო ფართობი, 2014, www.biomonitoring.moe.gov.ge

დაგრამა 2.3: დაცული ტერიტორიების წილის ცვლილება ქვეყნის ფართობში 2003-2014 წლებში, წყარო: ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ერთიანი სისტემის შედეგები, ინდიკატორი R1- დაცული ტერიტორიების ქსელის საერთო ფართობი, 2014, www.biomonitring.moe.gov.ge

დაცული ტერიტორიების სისტემის მნიშვნელოვანი გაფართოების მიუხედავად, ქვეყნის ტერიტორიაზე ჯერ კიდევ რჩება ბიომრავალფეროვნების დაცვის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი და სენსიტიური უბნები, რომლებიც დაცული ტერიტორიების საზღვრებს გარეთაა. ჯერჯერობით არ არის ჩამოყალიბებული ცალკეული დაცული ტერიტორიების დამაკავშირებელი დერეფნები. ამ მიმართულებით უკვე იდენტიფიცირებულია კონსერვაციისათვის პრიორიტეტული ტერიტორიები და დერეფნები კავკასიაში. მცირე კავკასიონზე ეკოკორიდორების ჩამოყალიბებას ხელს შეუწყობს რეგიონული პროექტი „ეკოლოგიური კორიდორები კავკასიაში“, რომელიც ხორციელდება ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) კავკასიის ოფისის მიერ, გერმანიის რეკონსტრუქციის საკრედიტო ბანკის (KfW) და გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების სამინისტროს (BMZ) ფინანსური მხარდაჭერით. პროექტი მიზნად ისახავს ბუნების დაცვითი ღონისძიებების ლანდშაფტურ დონეზე ინტეგრირებას და დაცულ ტერიტორიებს შორის დამაკავშირებელი ეკოკორიდორების შექმნას. პროექტის ერთ-ერთი მთავარი მიზანია გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან, ადგილობრივ მოსახლეობასა და თვითმმართველობასთან მჭიდრო თანამშრომლობით, ეკოლოგიური დერეფნების ფარგლებში მდგრადი მიწათ- და ტყითსარგებლობის პრაქტიკის დანერგვა, რის ხელშესაწყობადაც განზრახულია ეკოკორიდორების ფონდის ჩამოყალიბება.

დაცული ტერიტორიების სისტემაში არსებული პრობლემების უმეტესობა უპირველესად დაკავშირებულია არასაკმარის დაფინანსებასთან. კავკასიისა და კერძოდ, საქართველოს დაცული ტერიტორიების ოპერირებისათვის დამხმარე მდგრადი დაფინანსების საკმაოდ ეფექტური მექანიზმია კავკასიის ბუნების ფონდი (CNF), რომელიც ოპერირებს 2008 წლიდან¹³.

¹³ <http://caucasus-naturefund.org/our-program/what-we-fund/>

ფონდი საქართველოში დახმარებას უწევს ლაგოდების, ბორჯომ-ხარაგაულის, ალგეთის, ჯავახეთის, ყაზბეგისა და კონტრიშის დაცულ ტერიტორიებს ოპერირებისა და შესაძლებლობების ზრდის ხარჯების დაფინანსებით. CNF ხელს უწყობს, აგრეთვე, ეროვნული პარკების მენეჯმენტის გაძლიერებას შემდეგი მიმართულებით: ხანგრძლივადიანი დაგეგმვა, ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგი, მდგრადი განვითარება და ეკოტურიზმი. CNF-ის მხარდაჭერით შემუშავდა სტანდარტი მენეჯმენტის გეგმებისათვის, ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში შეიქმნა გადაშენების პირას მყოფი სახეობების მონაწილეობრივი მონიტორინგის სისტემა. ეს საპილოტე პროექტი გამოყენებული იქნება როგორც მოდელი რეგიონის დაცულ ტერიტორიებში მონიტორინგის სისტემის ჩამოყალიბებისათვის. CNF მხარს უჭერს პარკების ტრადიციული გამოყენების ზონაში საძოვრების მდგრადი მართვის დაგეგმვას და მდგრადი ტურიზმის განვითარებას, ადგილობრივი მოსახლეობისათვის ალტერნატიული შემოსავლების გენერირების მიზნით.

UNDP/GEF-ის პროექტის „საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის ფინანსური მდგრადობის ხელშეწყობა“ მხარდაჭერით მომზადდა ათწლიანი (2012-2022) საინვესტიციო გეგმა, რომელიც დაცული ტერიტორიების სააგენტოს დაეხმარება საჭირო ინვესტიციების განსაზღვრასა და მოძიებაში.

მენეჯმენტის გეგმები, რომლებიც წარმოადგენს დაცული ტერიტორიების მართვის მთავარ ინსტრუმენტს, ჯერჯერობით დამტკიცებული აქვს მხოლოდ თუშეთის, ვაშლივანისა და ჯავახეთის დაცულ ტერიტორიებს და ბორჯომ-ხარაგაულისა და მტირალას ეროვნულ პარკებს. დანარჩენი დაცული ტერიტორიები იმართება დროებითი რეგულირების წესით. მიმდინარეობს მენეჯმენტის გეგმების შემუშავება ლაგოდების დაცული ტერიტორიებისა და აჯამეთის ადკვეთილისათვის. უკვე მომზადებულია იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის პროექტი. ახალი მეთოდოლოგიის მიხედვით დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმების შემუშავებაში საქართველოს დახმარებას უწევს ევროკავშირის დახმარებით მიმდინარე პროექტი „საქართველოს დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გაძლიერება“ (TWINNING). პროექტი ასევე ხელს უწყობს დაცული ტერიტორიების მართვასთან დაკავშირებული ევროკავშირის კანონმდებლობის გაცნობას; მენეჯმენტის გეგმის შემუშავება-განხორციელებაში ადგილობრივი დაინტერესებული მხარეების ჩართულობის ეფექტური მექანიზმის დანერგვას.

გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ფედერალური სამინისტროს (BMZ)/ გერმანიის განვითარებისა და რეკონსტრუქციის საკრედიტო ბანკის (KfW) მხარდაჭერით მიმდინარეობს კავკასიაში დაცული ტერიტორიების ხელშეწყობის პროგრამა - საქართველო (ეკორეგიონული კონსერვაციის პროგრამა, ფაზა III), რომლის მიზანია ფშავ-ხევსურეთის ეროვნული პარკის განვითარება, ყაზბეგისა და ალგეთის ეროვნული პარკების გაფართოება-განვითარება, კონტრიშის დაცული ტერიტორიების განვითარება და რეკატეგორიზაცია. ამას გარდა, წინასწარ შერჩეულ ტერიტორიებზე ბუნებრივი რესურსებისა და დაცული ტერიტორიების მართვის და მიმდებარე ტერიტორიებზე მცხოვრები მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება.

გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდი (GEF)/UNDP) მხარს უჭერს აჭარის დაცული ტერიტორიების გაფართოებას და მათი მართვის დახვეწას. პროექტი ხელს უწყობს მაჭახელას ეროვნული პარკს, ასევე თურქეთის ჯამილის ნაკრძალთან ტრანსსასაზღვრო

თანამშრომლობის განვითარებას, ადგილობრივი მოსახლეობის აქტიურად ჩაბმას დაცული ტერიტორიების მართვაში და ცოდნის ამაღლებას მოქნილი და ერთობლივი მიდგომების ასამოქმედებლად ბიომრავალფეროვნების ხანგრძლივად შენარჩუნებისა და სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის ეკონომიკური პირობების უწყვეტად გაუმჯობესების მიზნით.

ჩეხეთის განვითარების სააგენტოს დახმარებით განხორციელდა პროექტები იმერეთის მღვიმეების მენეჯმენტის გაუმჯობესებისათვის, თუშეთში, დაცულ ტერიტორიაზე მცხოვრები მოსახლეობისათვის დამონტაჟდა ჰელიოსისტემები. ამჟამად სააგენტო დახმარებას უწევს თუშეთის დაცული ლანდშაფტის განვითარებას.

საქართველო მონაწილეობას იღებს ერთობლივ პროგრამაში „ბუნების დაცვის ტერიტორიების ზურმუხტის ქსელის შექმნა სამხრეთ კავკასიაში და ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში“, რომელიც მიმდინარეობს აღმოსავლეთ და ცენტრალური ევროპისა და სამხრეთ კავკასიის შვიდ ქვეყანაში ევროპის საბჭოს მხარდაჭერით. პროგრამის ფარგლებში უკვე გამოვლენილია ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი 21 ადგილი, მომზადებულია მათ შესახებ სამეცნიერო მონაცემები და რუკები. პროექტის შედეგად მოსალოდნელია, რომ საქართველო 2018 წელს მოახდენს პირველი ტერიტორიების ჩართვას „ზურმუხტის ქსელში“.

შიდა წყლების ეკოსისტემები

მტკნარი წყლის ბიომრავალფეროვნების შეფასებას და კრიტიკული ჰაბიტატების გამოვლენას მნიშვნელოვანდ უწყობს ხელს კავკასიაში ჰიდროენერგეტიკული რესურსებისა და წყალსაცავების მდგრადი განვითარების პროექტი, რომელიც ხორციელდება ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) კავკასიის წარმომადგენლობის მიერ, ნორვეგიის მთავრობის ფინანსური მხარდაჭერით. პროექტის ფარგლებში შეფასებული იქნა შავი ზღვისა (საქართველო) და მტკვარ-არაქსის აუზების მტკნარი წყლის ეკოსისტემები. პროექტის ფარგლებში განხორციელებული კვლევების შედეგად კავკასიის ეკორეგიონში გამოვლენილი იქნა მტკნარი წყლის 35 კრიტიკული ჰაბიტატი, მათგან საქართველოში 18 ჰაბიტატი. მათგან ეკორეგიონის დონეზე დაცული ტერიტორიების ფარგლებში მოქცეულია მხოლოდ 32%.

მტკნარი წყლების ეკოსისტემური სერვისების შეფასების საფუძველზე შემუშავდა რეკომენდაციები მათი მდგრადი გამოყენებისათვის, როგორცაა ინტერ-სექტორალური თანამშრომლობის გაძლიერება, ჰიდროენერგეტიკის განვითარების გარემოზე ზემოქმედების შეფასების სექტორული სახელმძღვანელოს მიღება და არსებული და დაგეგმილი პროექტების შეფასება, არსებული ჰიდროელექტროსადგურების რეაბილიტაციისა და ეფექტურობის ამაღლების შეფასება, მტკნარი წყლების ეკოსისტემების მოსარგებლეთა კოორდინაციის გაძლიერება, აუზური მართვის სისტემის დანერგვა.

საქართველოს უმთავრესი მდინარეების - რიონისა და ალაზნის აუზებში ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვის ხელშეწყობა წარმოადგენდა USAID-ის მიერ მხარდაჭერილი პროექტის მიზანს, რომელიც განხორციელდა GLOWS კონსორციუმის მიერ 2010-2014 წლებში. პროექტის ფარგლებში შეფასდა ბუნებრივი რესურსების მართვის პოლიტიკა, საკანონმდებლო

ბაზა და პრაქტიკა, ასევე, შეფასდა სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა და არსებული გარემოსდაცვითი საკითხები რიონისა და ალაზნის წყალშემკრებ აუზებში და მომზადდა წყალშემკრები აუზების ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვის გეგმები. პროექტმა მხარი დაუჭირა მცირე გრანტების პროგრამას ადგილობრივი სათემო ორგანიზაციებისათვის, რომლის ფარგლებშიც განხორციელდა მცირე პროექტები წყლის რესურსების მდგრადი მართვის დანერგვისათვის.

აგრობიომრავალფეროვნება

ახალი ნიმუშებით შეივსო აგრარული უნივერსიტეტის ლომოურის მიწათმოქმედების ინსტიტუტის გენბანკის, თბილისის ბოტანიკური ბაღის გენბანკის კოლექციები. დაარსდა „აგრო - ვაზისა და ხეხილის სარგავი მასალის წარმოების ეროვნული ცენტრი“, რომელიც ფლობს ქართული ვაზისა და ხეხილის ჯიშების მდიდარ კოლექციას. სარგავი მასალა 2011 წლიდან უფასოდ გადაეცემათ ფერმერებს. BP-ის მხარდაჭერით მოხდა ხორბლის ადგილობრივი ჯიშის - ახალციხის (მესხური) წითელი დოლის თესლის საწარმოო რაოდენობით წარმოება და გავრცელება სამცხე-ჯავახეთის ფერმერებს შორის. წითელი დოლის აღდგენასა და პოპულარიზებას ხელი შეუწყო ევროკავშირის პროექტმა „კლიმატის ცვლილებისადმი საადაპტაციო ღონისძიებების განხორციელება სამხრეთ კავკასიის არიდულ და სემიარიდულ ეკოსისტემებში, აგრობიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების უზრუნველყოფის მიზნით“, რომელიც განხორციელდა კავკასიის რეგიონული გარემოსდაცვითი ცენტრის (RECC) მიერ. პროექტის ფარგლებში შეფასებული იქნა აგრობიომრავალფეროვნების მდგომარეობა სემიარიდულ ეკოსისტემებში, ასევე ტრადიციული სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკა და ადგილობრივი ცოდნა და შემუშავდა რეკომენდაციები კლიმატის ცვლილების პირობებში აგრობიომრავალფეროვნების შენარჩუნებისათვის.

ICARDA-ს ფინანსური მხარდაჭერით აგრარული უნივერსიტეტის გენბანკში შეიქმნა მონაცემთა ბაზა, რომელიც შეიცავს ინფორმაციას მინდვრის კულტურების 2000 ნიმუშის შესახებ; ხოლო მეზღვობის, მევენახეობისა და მეღვინეობის ინსტიტუტის კოლექციაში დაცული ვაზის ჯიშების მონაცემთა ბაზა გაკეთდა IPGRI -ს პროექტის ფარგლებში - „ვაზის გენეტიკური რესურსების კონსერვაცია და მდგრადი გამოყენება კავკასიისა და შავი ზღვის აუზის ჩრდილოეთ ნაწილში“. ამ მონაცემთა ბაზების კატალოგები არ გამოცემულა და მათში შესული ინფორმაცია თავისუფლად ხელმისაწვდომი არაა. საქართველოდან წაღებული მცენარეთა გენეტიკური რესურსების შესახებ ინფორმაციის მოძიება შეიძლება ამერიკის შეერთებული შტატების სოფლის მეურნეობის დეპარტამენტის გენპლაზმის რესურსების საინფორმაციო ქსელში ((USDA Germplasm Resources Information Network): <http://www.ars-grin.gov/>).

ფერმაზე ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშების (ქართული მთის ძროხა, თუშური ცხვარი, მეგრული თხა, კახური ღორი, ქათმის ხუთი ადგილობრივი პოპულაცია) კონსერვაციის მიზნით კახეთის რეგიონში დაარსდა საცდელ-სადემონსტრაციო მეურნეობა. პროექტი განხორციელდა ბიოლოგიურ მეურნეობათა ასოციაცია „ელკანას“ მიერ საქართველოსა და სომხეთში ნიდერლანდის სამეფოს საელჩოს სოციალური გარდაქმნების პროგრამის (MATRA) ფინანსური მხარდაჭერით.

გამოცა საქართველოს აგრობიომრავალფეროვნების ელექტრონული კატალოგი, რომელშიც შეტანილია კულტურული მცენარეებისა და შინაური ცხოველების 824 აბორიგენული და ასევე ადგილობრივი სელექციური ჯიშები. აგრარული ბიომრავალფეროვნების კატალოგი საფუძველს შეუქმნის საკვებისა და სოფლის მეურნეობისათვის მნიშვნელოვანი გენეტიკური რესურსების ინვენტარიზაციას, ამ ჯიშების გამოყენების შესახებ კანონმდებლობის შექმნას და გენეტიკურ რესურსებთან ხელმისაწვდომობისა და მათი გამოყენებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი განაწილების (ABS) შესახებ ბიომრავალფეროვნების კონვენციის ნაგოიას ოქმით გათვალისწინებული ვალდებულებების განხორციელებას. კატალოგი მომზადდა ბიოლოგიურ მეურნეობათა ასოციაცია „ელკანას“ მიერ GIZ-ის დახმარებით.

ბუნებრივი სამოვრებისათვის, რომლებიც შეადგენენ სასოფლო-სამეურნეო მიწების 27,9%-ს, მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენს გადაჭარბებული ძოვება, განსაკუთრებით სემიარიდულ ეკოსისტემებში. დეგრადირებული სამოვრების აღდგენისა და სამოვრების მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვას ხელს უწყობს UNDP-სა და ევროკავშირის მხარდაჭერით მიმდინარე პროექტი „საქართველოში სამოვრების მდგრადი მართვა ადგილობრივი თემებისათვის კლიმატის ცვლილების შერბილებისა და მასთან ადაპტაციის სარგებლისა და დივიდენდების დემონსტრირების მიზნით“¹⁴. პროექტი ხორციელდება ევროკავშირის რეგიონული ინიციატივის Clima East ფარგლებში, რომელიც ეხმარება აღმოსავლეთ სამეზობლო სახელმწიფოების მთავრობებს გაუმკლავდნენ კლიმატის ცვლილების შედეგებს და დანერგონ სამოვრების მართვის ახალი, ინოვაციური მეთოდები. საქართველოში. საქართველოში Clima East ხელს უწყობს ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მართვის გაუმჯობესებასა და სამოვრების შენარჩუნებას. პროექტი მხარს უჭერს 4000 ჰა-ზე მეტი დეგრადირებული სამოვრისა და 300 ჰა გადასარეკი გზის რეაბილიტაციას და სამოვრების მდგრადი მართვის გამოცდილების დანერგვას ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიაზე.

ტყის ბიომრავალფეროვნება

საქართველოს ტყის მნიშვნელოვანი ნაწილი თავმოყრილია სხვადასხვა სახის დაცული ტერიტორიების ფარგლებში. 2014 წლის მონაცემებით, ნაკრძალების ფარგლებში იმყოფება 65,5 ათასი ჰა ტყით დაფარული ფართობი, ეროვნული პარკების ფარგლებში – 151.9 ათასი ჰა, ადკვეთილების – 31.1 ათასი ჰა, ბუნების ძეგლების – 17.6 ჰა და დაცული ლანდშაფტების ფარგლებში – 6.7 ათასი ჰა. მთლიანობაში, დაცულ ტერიტორიების ფარგლებშია 256.8 ათასი ჰა ფართობი ტყის ეკოსისტემები.

2013 წელს დაინტერესებული მხარეების აქტიური მონაწილეობით მომზადდა „საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფცია“, რომლის მიზანია ტყის მდგრადი მართვის სისტემის ჩამოყალიბება, რომელიც უზრუნველყოფს საქართველოში ტყეების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლების გაუმჯობესებას, ბიომრავალფეროვნების დაცვას, ტყეების

¹⁴ http://www.ge.undp.org/content/georgia/en/home/operations/projects/environment_and_energy/pastures/

ეკოლოგიური ფასეულობების გათვალისწინებით მათი ეკონომიკური პოტენციალის ეფექტიან გამოყენებას.

სატყეო სექტორის რეფორმირებასა და ტყეების მდგრადი მართვის პრინციპების დამკვიდრებაში, საქართველოს მხარს უჭერს საერთაშორისო ორგანიზაციები. კერძოდ, პროექტი „ბუნებრივი რესურსების მდგრადი მართვა სამხრეთ კავკასიაში“, რომელიც ხორციელდება გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების (GIZ) მხარდაჭერით, ხელს უწყობს ტყის სფეროში სამართლებრივ რეფორმებს, ტყის მონიტორინგის სისტემის განვითარებას დისტანციური ზონდირების ტექნოლოგიის გამოყენებით, ტყის მართვის საინფორმაციო სისტემის შემუშავებას, ტყეების მდგრადი მართვის გეგმების შემუშავებას, სატყეო სექტორში სამაგისტრო პროგრამების შემუშავებასა და დანერგვას.

საქართველოს ტყის ეკოსისტემებისათვის ძირითადი საფრთხეებია ტყის რესურსებით არამდგრადი სარგებლობა და არალეგალური ტყისსარგებლობა. ტყის მდგრადი და რაციონალური მართვის პრაქტიკის დანერგვაში, აგრეთვე ტყესთან დაკავშირებული არალეგალური საქმიანობების შემცირებაში საქართველოს მხარს უჭერს პროგრამა ENPI FLEG, რომელიც ხორციელდება ევროკავშირისა და ავსტრიის განვითარების სააგენტოს მხარდაჭერით მსოფლიო ბანკის (WB), ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (IUCN) და ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) მიერ ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის ქვეყნებში. ENPI FLEG პროგრამა მხარს უჭერს ტყის კოდექსის განახლებული ვერსიის შემუშავებას სატყეო პოლიტიკასთან ჰარმონიზაციის მიზნით, შეფასებების ჩატარებას ტყეების ნებაყოფლობითი სერტიფიცირებისა და FSC სტანდარტის ძირითადი პრინციპების დანერგვისათვის, დაცული ტერიტორიების ტყეების სანიტარული სიტუაციის შეფასებას, შერჩეულ საპილოტე სატყეო უბანში (თიანეთი) ტყის მართვის გეგმის შემუშავებას და განხორციელებას, თუშეთის დაცული ლანდშაფტის მაგალითზე ადგილობრივად მართული მრავალფუნქციური ტყის მართვის გეგმის შემუშავებას, აჭარაში სუბალპური ტყეების აღდგენას, სატყეო სექტორში უმაღლესი განათლების სისტემის გაძლიერებას. პროგრამის ფარგლებში განხორციელდება ბიომრავალფეროვნების და ეკოსისტემების ეკონომიკის (TEEB) კვლევა აჭარის ტყეებისათვის, ასევე, რეგიონული შეფასება (საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი).

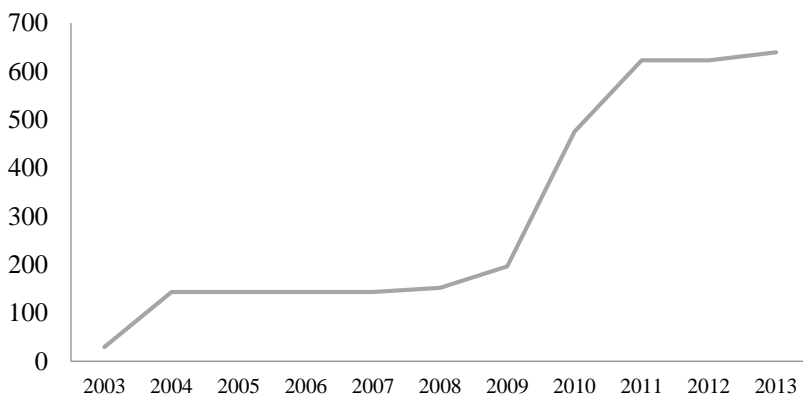
კლიმატის ცვლილების ზემოქმედების მიმართ ტყეების ადაპტაციის მიზნით, განხორციელდა რამდენიმე საპილოტე პროექტი. მათ შორის გაშენდა 250 ჰა ტყე ჭალისა და საშუალო მთების ტყეების ადგილობრივი სახეობების გამოყენებით WWF კავკასიის პროგრამ-ოფისის, გერმანიის რეკონსტრუქციის საკრედიტო ბანკის (KfW) მხარდაჭერით. 87 ჰა-ზე აღდგენილი იქნა დეგრადირებული არიდული ტყეები ადგილობრივი სახეობებით (იფანი, ელდარის ფიჭვი) ყოფილი სამოვრების ტერიტორიაზე პროექტის „კლიმატის მიმართ მდგრადი დეგრადირებული ლანდშაფტების აღდგენა საქართველოში“ ფარგლებში, რომელიც განხორციელდა გერმანიის გარემოს დაცვის, ბუნების კონსერვაციისა და ბირთვული უსაფრთხოების სამინისტროს (BMUB) მხარდაჭერით. სემიარიდულ ეკოსისტემებში ქარსაცავი ზოლების აღდგენა 92 ჰა ფართობზე განხორციელდა პროექტის „ბიომრავალფეროვნების მდგრადი მართვა სამხრეთ კავკასიაში“ ფარგლებში, რომელიც ხორციელდება GIZ-ის მხარსაჭერით.

ექსპერტების შეფასებით, საქართველოში დაახლოებით 60,000 ჰექტარი ფართობი დაფარულია ხელოვნურად გაშენებული ტყეებით. ეს ტყეები ნაწილობრივ მოიცავს ეგზოტიკურ და გარემოსთან არაადაპტირებულ სახეობებს (მაგალითად შავი ფიჭვი), რომლებიც ერთგვაროვან კორომებს ქმნიან. ეს მონოკულტურები გაცილებით ღარიბია ბიომრავალფეროვნების მხრივ, ვიდრე ბუნებრივი ტყეები, რომლებიც ადგილობრივი სახეობებისაგან შედგება. ასეთი ტყეების ტრანსფორმირება ბუნებრივთან მიახლოებულ ტყეებად (ადგილობრივი სახეობების დარგვითა და ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობით) გაამდიდრებს მათ ბიომრავალფეროვნებას და ასევე, მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს მათი მოწყვლადობის შემცირებას კლიმატის ცვლილების მიმართ. ამ მიმართულებით უკვე მიმდინარეობს 150 ჰა მონოკულტურული ტყის აღდგენა წავკისსა და ხაშურში ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) კავკასიის პროგრამ ოფისის ინიციატივით და ევროკავშირის მხარდაჭერით.

პროექტის „სოფლის მდგრადი განვითარება და გარემოს მიმართ პასუხისმგებლობა“ ხელშეწყობით, რომელიც ხორციელდება UNDP-სა და ფინეთის მთავრობის მხარდაჭერით, განხორციელდა ტყის გაშენების ღონისძიებები 80 ჰა ფართობზე, 2008 წლის კონფლიქტის დროს გადამწვარი ტყის აღდგენის მიზნით. პროექტი მხარს უჭერს 2008 წლის კონფლიქტის შედეგად დაზარალებული ბორჯომის მუნიციპალიტეტის სოფლების დაბისა და წაღვერის მდგრად განვითარებას, გარემოს მიმართ პასუხისმგებლობის გაზრდასა და კატასტროფების რისკების შემცირებას.

სულ 2003-2013 წლებში აღდგენილი იქნა 639 ჰა ტყე, რაც ტყის საერთო ფართობის 0,02%-ს შეადგენს.

დიაგრამა 2.4. ტყის ფონდის აღდგენილი ფართობები (ჰა) წლების მიხედვით, წყარო: ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ერთიანი სისტემის შედეგები, ინდიკატორი R5 – ტყის აღდგენა/გაშენება, 2014

ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგი

ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის, მასზე მოქმედი საფრთხეების ინტენსივობისა და განხორციელებული ღონისძიებების ეფექტიანობის შეფასების მიზნით 2008 წლიდან მიმდინარეობს ბიომრავალფეროვნების ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბება. შემუშავდა ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის კონცეფცია, შეირჩა სამი სხვადასხვა ტიპის

(მდგომარეობის, ზეწოლისა და რეაგირების) 25 ინდიკატორი, შემუშავდა ინდიკატორების მიხედვით მონაცემთა შეგროვებისა და ანალიზის მეთოდოლოგია. ასევე დაიწყო ცალკეული ინდიკატორების შესაბამისად მონაცემთა შეგროვება, შექმნილ იქნა სათანადო აღჭურვილობა, მომზადდა აღრიცხვის ფორმები, გამოიყო სამონიტორინგო ტაქსონები და სახეობები. შეიქმნა საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული სისტემის ვებ-გვერდი¹⁵, რომელზეც ქვეყნდება ინდიკატორების მიხედვით ჩატარებული კვლევების შედეგები ბიოტენდეციების სახით. უკვე ხელმისაწვდომია შედეგები შემდეგი ინდიკატორების მიხედვით: თევზჭერის ინტენსივობა, დაცული ტერიტორიების ქსელის საერთო ფართობი, ტყის ფონდის საერთო ფართობი, ტყის დაავადებები და ხანძრები, ტყის აღდგენა/გაშენება, ბიოლოგიურად მართული მეურნეობების (ბიომეურნეობების) საერთო ფართობი, ფინანსური რესურსები ბუნების კონსერვაციისათვის, ლანდშაფტის ფრაგმენტაცია.

ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის ფარგლებში 2012 წლიდან დაიწყო ცხოველთა საფრთხის წინაშე მყოფი ზოგიერთი სახეობის, ასევე სანადირო სახეობების აღრიცხვები რიცხოვნობის სწრაფი შეფასებისათვის საერთაშორისოდ მიღებული მეთოდების გამოყენებით.

განათლება, ცნობიერების ამაღლება და საზოგადოების მონაწილეობა

განათლების სფეროში გატარებული რეფორმების შედეგად ბიომრავალფეროვნების საკითხები ინტეგრირებულია ადრეულ ასაკში სწავლისა და განვითარების სტანდარტებსა და სკოლამდელი განათლების (6 წლამდე) პროგრამაში, ასევე ეროვნული სასწავლო გეგმის (2011-2016) სხვადასხვა საგანში სამივე - დაწყებით, საბაზო და საშუალო - საფეხურზე (7-დან 18 წლამდე ასაკი). ეროვნული სასწავლო გეგმის ერთერთი პრიორიტეტული მიმართულებაა მოსწავლეებში გარემოსდაცვითი ცნობიერებისა და გარემოსადმი პოზიტიური დამოკიდებულების ფორმირება, მოსწავლის მიერ პასუხისმგებლობის გაცნობიერება გარემოში მიმდინარე პროცესების მიმართ, რათა მან შეძლოს მონაწილეობა მის დაცვასა და აღდგენაში. არჩევით კურსებში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ბიომრავალფეროვნებისა და კონსერვაციული მიდგომების სწავლებას.

ბიომრავალფეროვნებასა და გარემოს დაცვის მომიჯნავე სპეციალობებში პროფესიული და უმაღლესი საგანმანათლებლო პროგრამები ისწავლება 11 უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში.

ბიომრავალფეროვნების საკითხებზე კომუნიკაცია გაცილებით ინტენსიური და საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებზე ფოკუსირებული გახდა ადგილობრივ დონეზე. 2009 წლიდან ბიომრავალფეროვნების სამსახური საქართველოს მასშტაბით ყოველწლიურად ატარებს გარემოსდაცვითი საგანმანათლებლო კამპანიას „ბადის ფირნველთა საათი“, რომელშიც ჩართულია 107 სკოლის მასწავლებლები და მოსწავლეები.

დაცული ტერიტორიების სააგენტო და დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციები ატარებენ სემინარებს, ტრენინგებს, ლექციებს, ორგანიზებას უწევენ კონკურსებს, მედია-ტურებსა და ეკობანაკებს, ასევე მომზადდა და ვრცელდება სხვადასხვა სახის საცნობარო მასალა საქართველოს ბიომრავალფეროვნებასა და დაცულ ტერიტორიებზე. მნიშვნელოვნად

¹⁵ <http://biomonitoring.moe.gov.ge/>

გაუმჯობესდა ინფრასტრუქტურა ვიზიტორებისათვის. ჩატარებული გამოკითხვის მიხედვით მოსახლეობის ცნობიერება დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებულ საკითხებში 15%-ით გაიზარდა 2009-2011 წლებში. შესაბამისად, მზარდი ტენდენციით ხასიათდება ვიზიტორთა რაოდენობა საქართველოს დაცულ ტერიტორიებზე.

მიუხედავად აღნიშნულისა, ექსპერტები საზოგადოებრივ ცნობიერებას ბიომრავალფეროვნების საკითხებში ჯერ კიდევ დაბალ შეფასებას აძლევენ¹⁶. ამის ძირითად მიზეზად მიჩნეულია ამ სფეროში განათლებისა და ინფორმირებულობის დაბალი დონე, საზოგადოების დაბალი სამოქალაქო პასუხისმგებლობა, მოტივაციის ნაკლებობა, სახელმწიფოსა და სამოქალაქო სექტორის ნაკლები ეფექტურობა. NBSAP-ის განახლების პროცესში ჩატარებული შეფასების თანახმად საზოგადოების ცნობიერების დაბალი დონე მიჩნეული იქნა ბიომრავალფეროვნების კარგვის ერთერთ გამომწვევ მიზეზად. მცირე საზოგადოების ინტერესი და ჩართულობა იმ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, რომლებმაც შესაძლოა ზეგავლენა იქონიონ ბიომრავალფეროვნებაზე, განსაკუთრებით ადგილობრივ დონეზე. არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციების ჩართულობის გაძლიერებას გარემოსდაცვითი პრობლემების გადაწყვეტაში მხარს უჭერს საქართველოში გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდის მცირე გრანტების პროგრამა, რომლის პორტფოლიოს 45% მიმართულია ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციაზე. დღეისათვის პროგრამის განხორციელებაში ჩართულია 32 არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაცია.

2.4 ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება შესაბამის სექტორებსა და სექტორთაშორის სტრატეგიებში, გეგმებსა და პროგრამებში

საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა გეგმა (NEAP), რომელიც დამტკიცდა 2012 წლის იანვარში, მოიცავს თავებს: (i) ბიომრავალფეროვნება და დაცული ტერიტორიები, (ii) ტყეები და სატყეო მეურნეობა და (iii) შავი ზღვა, რომლებიც უშუალო კავშირშია ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიასა და მოქმედებათა გეგმასთან. მნიშვნელოვანი იყო, რომ განახლებული NBSAP ყოფილიყო უკვე დამტკიცებულ NEAP-თან სრულად შესაბამისი. ეს ამოცანა წარმატებით იქნა გადაჭრილი NBSAP-ის შემუშავების პროცესში, რომელშიც, ბიომრავალფეროვნების სფეროში NEAP-ით განსაზღვრული პრიორიტეტული საკითხები განხილულია უფრო სიღრმისეულად. განახლებული NBSAP მოიცავს უფრო დეტალურ მოქმედებათა გეგმას NEAP-ით განსაზღვრული მიზნებისა და ამოცანების მისაღწევად, როგორცაა:

- გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი შერჩეული სახეობების სიცოცხლის უნარიანი პოპულაციებისა და ჰაბიტატების რეაბილიტაცია, დაცვა და კონსერვაცია;
- თევზჭერისა და ნადირობის მენეჯმენტის ეფექტიანობის გაზრდა ფაუნის რესურსების მდგრადი სარგებლობის უზრუნველსაყოფად;

¹⁶ გარემოსდაცვითი განათლების შეფასება საქართველოში, 2014, სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი, GIZ

- დაცული ტერიტორიების ერთიანი ეფექტიანი ქსელის შექმნა;
- დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის ეფექტიანობის გაზრდა ადმინისტრაციების შესაძლებლობების გაძლიერებით და ფინანსური მდგრადობის მექანიზმების დანერგვით;
- ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი მართვის სათანადო საინფორმაციო უზრუნველყოფა ბიომონიტორინგის ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბების გზით;
- მდგრადი სატყეო მეურნეობის სისტემის ჩამოყალიბებისთვის წინაპირობების შექმნა;
- არამდგრადი და უკანონო ტყითსარგებლობის შემცირება;
- შავი ზღვის კომერციული ცოცხალი რესურსების დაცვა და შენარჩუნება;
- შავი ზღვის და სანაპირო ზონის ბიომრავალფეროვნებისა და ჰაბიტატების დაცვა და მართვა;
- ეუტროფიკაციის შემცირება.

ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება სხვა სექტორებისა და ეროვნულ განვითარების გეგმებში საქართველოსთვის არის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევა. თუმცა ამ მიმართებით უკვე აღინიშნება გარკვეული პოზიტიური ძვრები. NEAP არის ერთერთი ინსტრუმენტი, რომლითაც გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო ერთვება სხვა სექტორების დაგეგმვის პროცესში. იგივე მიდგომა შეიძლება გამოყენებული იქნეს NBSAP-ით გათვალისწინებული საკითხების ინტეგრირებისათვის, რისი მაგალითებიც უკვე არსებობს. კერძოდ, NBSAP-ით განსაზღვრული პრიორიტეტები გარკვეულწილად ასახულია სოფლის მეურნეობისა და სატყეო სექტორის განვითარების გეგმებსა და პოლიტიკაში.

ქვემოთ წარმოდგენილია ინფორმაცია არსებულ განვითარების გეგმებსა და სტრატეგიულ დოკუმენტებში ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირების მდგომარეობის შესახებ.

საქართველოს სოციალური ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია „საქართველო 2020“¹⁷ და 2015-2017 წლების საქართველოს რეგიონული განვითარების პროგრამა¹⁸ ორიენტირებულია ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე, საინვესტიციო და ბიზნეს გარემოს გაუმჯობესებაზე, უმუშევრობის დაძლევაზე და ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე. ქვეყნის განვითარების ასეთი სცენარის პირობებში ბიომრავალფეროვნების დაცვის საკითხების ინტეგრირება ეროვნულ და ადგილობრივ განვითარების გეგმებსა და სივრცული განვითარების დაგეგმვაში, ასევე ბალანსის შენარჩუნება ეკონომიკურ განვითარებასა და ბიომრავალფეროვნების დაცვას შორის, გარკვეულ სირთულეებთან არის დაკავშირებული. მიუხედავად აღნიშნულისა, ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური და რეგიონული განვითარების სტრატეგიები მიუთითებენ გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების მნიშვნელობაზე. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ტყის რესურსების დაცვისა და მდგრადი სატყეო პრაქტიკის დანერგვას და აღინიშნება, რომ ტყეების ეკოსისტემური სერვისების შენარჩუნება

¹⁷ დამტკიცებულია საქართველოს მთავრობის დადგენილებით №400, 2014 წლის 17 ივნისი

¹⁸ დამტკიცებულია საქართველოს მთავრობის №1215 დადგენილებით, 2014 წლის 9 ივლისი

ხელს შეუწყობს მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებას და შეამცირებს ტყის დეგრადაციით გამოწვეულ ხარჯებს. შესაბამისად, 2015-2017 წლების რეგიონული განვითარების პროგრამით დაგეგმილია ტყეების ინვენტარიზაცია და სატყეო-სამეურნეო ღონისძიებების დაგეგმვის ეფექტიანი სისტემის შექმნა; ტყის მოვლისა და აღდგენის ღონისძიებების განხორციელება; სახელმწიფო ტყის ფონდის დარეგისტრირებით ტყის ფონდის ტერიტორიების დაზუსტება, რითაც თავიდან იქნება აცილებული ტყის ფონდის ფრაგმენტაცია და ტყის ფართობების შემცირება. ასევე ყურადღება ექცევა მყარი ნარჩენებისა და ჩამდინარე წყლების მართვის გაუმჯობესებასა და დაბინძურების შემცირებას, რაც ასევე მნიშვნელოვანია ბიომრავალფეროვნების დაცვისათვის.

საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფციის¹⁹ შესაბამისად ეროვნული სატყეო პოლიტიკის მიზანია ტყის მდგრადი მართვის სისტემის ჩამოყალიბება, რომელიც უზრუნველყოფს ტყეების ბიომრავალფეროვნების დაცვას და ტყეების ეკოლოგიური ფასეულობების გათვალისწინებით მათი ეკონომიკური პოტენციალის ეფექტიან გამოყენებას, ტყის მართვის საკითხებში საზოგადოების მონაწილეობას და მიღებული სარგებლის სამართლიან განაწილებას. უმთავრეს სახელმძღვანელო პრინციპად დოკუმენტით მიჩნეულია ტყეების მდგრადი მართვა, ასევე პრიორიტეტი ენიჭება ადგილობრივი მოსახლეობის მოთხოვნების დაკმაყოფილებას და ტყის რესურსებზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას. სატყეო პოლიტიკის პრიორიტეტულ მიმართულებად არის განსაზღვრული დეგრადირებული ტყეების აღდგენა და ტყით დაუფარავი ფართობების გაშენება.

ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნება არის საქართველოს **სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიის (2015-2020)** ერთ-ერთი მიმართულება²⁰. ამ მხრივ დაგეგმილია:

- „კარგი სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკის“ დამკვიდრება, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს ქიმიური სასუქებისა და პრეპარატების ოპტიმალური გამოყენების გზით გარემოს დაბინძურების შემცირებას,
- აგრარული ეკოსისტემებისა და ბუნებრივი სათიბ-სამოვრების მართვის სრულყოფა;
- ბიომეურნეობების შექმნის, წახალისების, მდგრადი მართვისა და მათი სერტიფიცირების სისტემების დანერგვა.

დოკუმენტი განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს აგრობიომრავალფეროვნების და ენდემური სახეობების შენარჩუნებაზე. ამ მხრივ განსაზღვრულია ეფექტიანად მართვადი გენეტიკური ბანკის შექმნა; ადგილობრივი სახეობებისა და ჯიშების დეტალური

¹⁹ დამტკიცებულია საქართველოს პარლამენტის 2013 წლის 11 დეკემბრის დადგენილებით, ეს დოკუმენტი საფუძვლად ედება სატყეო სექტორის კანონმდებლობისა და ინსტიტუციური მოწყობის შემუშავებას და არსებული დახვეწას.

²⁰ დამტკიცებულია საქართველოს მთავრობის განკარგულებით #167, 2015 წლის 11 თებერვალი

ინვენტარიზაცია და აღდგენა, ფერმერებისა და სხვა დაინტერესებული მხარეების ინფორმირება აგრობიომრავალფეროვნებისა და ენდემური სახეობების შესახებ.

სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია ითვალისწინებს თანამშრომლობის გაძლიერებას გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროსთან და მეზობელი ქვეყნების შესაბამის სტრუქტურებთან ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების საკითხებზე.

შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს სოფლის მეურნეობის სტრატეგიაში ძირითადად ინტეგრირებულია საქართველოს განახლებული NBSAP-ით განსაზღვრული ამოცანები აგრობიომრავალფეროვნების შენარჩუნებისა და მდგრადი სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკის დამკვიდრების მიმართულელებით.

აღსანიშნავია, რომ სოფლის და სატყეო მეურნეობები უდიდედ როლს ასრულებენ დღევანდელი საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში. ტყის ფონდს ეკუთვნის 3,007,6 ათასი ჰა ტერიტორია, ხოლო სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს უკავია 3,025.8 ჰა. შესაბამისად, დიდია ამ სექტორების გავლენა ბუნებრივ გარემოზე, განსაკუთრებით სატყეო სექტორისა, რომლის ხარჯზე ხდება საქართველოს მცირე და სოფლის მოსახლეობის უმეტესი ნაწილის შეძით უზრუნველყოფა, რომელიც ქვეყანაში ძირითად სათბობ საშუალებად რჩება.

საქართველოში უკვე არსებობს გარემოსდაცვითი საკითხების სხვა სექტორებში ინტეგრირების გარკვეული სქემები, მაგრამ არასაკმარისი ინსტიტუციური და საკანონმდებლო ჩარჩოს, ასევე მწირი ადამიანური და ფინანსური რესურსების პირობებში, ეს მექანიზმები ჯერჯერობით ვერ უზრუნველყოფს გარემოსდაცვითი პოლიტიკის, მათ შორის ბიომრავალფეროვნების საკითხების სათანადო დონეზე ინტეგრირებას. ასევე, არ შემუშავებულა მდგრადი განვითარების სტრატეგია, რაც შეიძლება იყოს ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირების მთავარი ინსტრუმენტი. განახლებული NBSAP მოიცავს ისეთ ქმედებებს, როგორცაა სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების სისტემის დანერგვა, ეროვნული სახელმძღვანელო მითითებების შემუშავება ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირებისათვის სექტორთშორის და სექტორულ პოლიტიკებში, სივრცული დაგეგმვის სისტემის მოდიფიკაცია, გარემოზე ზემოქმედების შეფასების სისტემის სრულყოფა, ემისიების ლიმიტების დადგენაში ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის საჭიროებების გათვალისწინება.

გარემოზე ზემოქმედების შეფასება განვითარების პროექტებში გარემოსდაცვითი ასპექტების გათვალისწინების უმნიშვნელოვანესი მექანიზმია. განსაკუთრებით სწრაფი ეკონომიკური განვითარებისა და სიღარიბის შემცირების საჭიროების პირობებში. მოქმედი კანონმდებლობა გზმ-ს პროცესში არასაკმარისად ითვალისწინებს ბიომრავალფეროვნების საკითხებს. გზმ-ს არსებული პროცედურები საჭიროებს გაუმჯობესებას: გადახედილი უნდა იქნეს გზმ-ს დაქვემდებარებული საქმიანობების ნუსხა და გზმ სავალდებულო გახდეს იმ განვითარების ყველა პროექტისათვის, რომლებსაც შესაძლოა ჰქონდეთ უარყოფითი ზემოქმედება ბიომრავალფეროვნებაზე. ამ მიმართებით მიზანშეწონილი იქნებოდა სკრინინგისა და სკოპინგის პროცედურების დადგენა, რასაც არ ითვალისწინებს მოქმედი კანონმდებლობა.

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სპეციფიკის გათვალისწინებით მიზანშეწონილი იქნებოდა შემუშავებულიყო გარემოზე ზემოქმედების შეფასებისას ბიომრავალფეროვნების ასპექტების გათვალისწინების თაობაზე მეთოდური მითითებები/სახელმძღვანელო, რომელიც მომზადებული იქნებოდა ბიომრავალფეროვნების კონვენციისა და სხვა ბიომრავალფეროვნების სფეროში სხვა მრავალმხრივი ხელშეკრულებების ეგიდით დამუშავებული სახელმძღვანელო პრინციპებისა და მეთოდური მითითებების საფუძველზე.

საქართველოში ეროვნული კანონმდებლობით არ მოითხოვება **სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასება**, რაც ბევრ ქვეყანაში გარემოს დაცვისა და ბიომრავალფეროვნების საკითხების განვითარების პროცესში ჩართვის ერთ-ერთი ქმედითი ინსტრუმენტია. NBSAP-ით განსაზღვრულია ეროვნული სამოქმედო გეგმების, პროგრამებისა და კანონმდებლობის სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების სისტემის დანერგვა და ამ პროცესში ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების ფუნქციების გათვალისწინება. საქართველოსა და ევროკავშირს შორის გაფორმებული ასოცირების შეთანხმების შესაბამისად, საქართველომ აიღო ვალდებულება დაუახლოვოს ეროვნული კანონმდებლობა ევროკავშირის მოთხოვნებს გარემოზე ზემოქმედების შეფასებისა და სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების სფეროში, ევროკავშირის დირექტივებისა და „ტრანსსასაზღვრო კონტექსტში გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესახებ“ კონვენციის (ესპოს კონვენციის) გათვალისწინებით. აღნიშნული ვალდებულებების შესრულების მიზნით, გაერთიანებული ერების ევროპის ეკონომიკური კომისიის მხარდაჭერით, პროექტის „მწვანე ეკონომიკა აღმოსავლეთ სამეზობლოში“ ფარგლებში, მიმდინარეობს გარემოზე ზემოქმედების შეფასების კანონმდებლობის განახლება. პროცესი სავარაუდოდ 2015 წლის ბოლოსთვის დასრულდება.

სივრცული დაგეგმვა ასევე წარმოადგენს ბიომრავალფეროვნების საკითხების სექტორულ და ინტერსექტორულ გეგმებში ჩართვის ეფექტიან საშუალებას. სივრცული დაგეგმვის პროცესი ქმნის სხვადასხვა სექტორის წარმომადგენლების და ყველა დაინტერესებული მხარის ერთმანეთთან კომუნიკაციის საშუალებას. საქართველოში საჭიროა სივრცული დაგეგმვის არსებული პროცესის ანალიზი და მასში ცვლილებების შეტანა, რათა უზრუნველყოფილი იყოს ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირება, რაც თავის მხრივ მოითხოვს ბიომრავალფეროვნებისთვის მნიშვნელოვანი ადგილების რუკების მომზადებას.

საზოგადოების მონაწილეობა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში არის მნიშვნელოვანი საშუალება ეროვნულ და ადგილობრივ განვითარების გეგმებში გარემოს დაცვისა და ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების საკითხების ასახვისათვის. არსებული პროცედურები და მექანიზმები ვერ უზრუნველყოფს საზოგადოების ეფექტიან მონაწილეობას გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში; კანონმდებლობით არ არის დადგენილი საჯარო კონსულტაციების ვალდებულება პოლიტიკური, საკანონმდებლო თუ სტრატეგიული დოკუმენტების მიღების წინ. არსებული რეგულაციები ვერ უზრუნველყოფს ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობის დაგეგმვაში (ტყითსარგებლობის, სამონადირეო და სათევზე მეურნეობების მართვის გეგმები) დაინტერესებული საზოგადოების მონაწილეობას (დადგენილი ვადები მცირეა, არ არსებობს საჯარო განხილვის საქმიანობის განხორციელების

ადგილზე ჩატარების ვალდებულება). განახლებული NBSAP-ით დასახულია ღონისძიებები საზოგადოების ჩართულობის გაძლიერებისათვის იმ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, რომლებმაც შესაძლოა ზეგავლენა იქონიონ ბიომრავალფეროვნებაზე, როგორცაა რეგიონებში პარტნიორების/ბიომრავალფეროვნების მხარდამჭერი ჯგუფების ჩამოყალიბება, საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელება საზოგადოების მონაწილეობის გაძლიერებისათვის, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების, არასამთავრობო და სათემო ორგანიზაციების გაძლიერება და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ჩართვის ხელშეწყობა, ბიომრავალფეროვნების შესახებ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა, განსაკუთრებით ადგილობრივ დონეებზე საზოგადოების მონაწილეობისა და ჩართულობის მონიტორინგი და დამოუკიდებელი შეფასებების განხორციელება.

გაუდაზნობასთან ბრძოლის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამა, რომელიც დამტკიცდა საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 29 დეკემბრის #742 დადგენილებით, განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს გაუდაზნობასთან ბრძოლის კონვენციით, ბიომრავალფეროვნების კონვენციითა და კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციით განსაზღვრული ვალდებულებები ურთიერთშეთანხმებულ განხორციელებას ეროვნულ დონეზე და ამ მხრივ ითვალისწინებს სამივე კონვენციის განხორციელების ერთობლივი ეროვნული მოქმედებების გეგმის შემუშავებას 2017 წლისათვის, ასევე ქმედებებს საზოგადოებისა და გადაწყვეტილებების მიმღები პირების ინფორმირებისათვის გაუდაზნობის/მიწის დეგრადაციის, ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებისა და კლიმატის ცვლილების ურთიერთკავშირზე. გაუდაზნობასთან ბრძოლის მოქმედებათა მეორე ეროვნული პროგრამაში ინტეგრირებულია ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებაზე ორიენტირებული ღონისძიებები, როგორცაა საძოვრების მდგრადი მართვა, გაუდაზნობის შედეგად საფრთხის წინაშე მყოფი მცენარეთა და ცხოველთა სახეობების დადგენა და კონსერვაცია, მცენარეთა ადგილობრივი ჯიშების კონსერვაციის ხელშეწყობა, ბიომეურნეობის განვითარებისა და დაბინძურებული ნიადაგების აღდგენის საპილოტე პროექტების განხორციელება.

საქართველოში უკვე შესამჩნევია კლიმატის ცვლილების ზეგავლენა ტყის ეკოსისტემებზე, რაც გამოიხატება ფიტოპათოლოგიურ დაავადებათა გავრცელების ზრდაში (აჭარა), მაღალი მთის ეკოსისტემებში (სვანეთი) ტყის ზედა საზღვარის გადანაცვლებასა და სახეობრივი შემადგენლობის ცვლილებაში, ხანძრების შემთხვევებისა და მავნებელ-დაავადებათა აფეთქების სიხშირის ზრდაში (ბორჯომ-ხარაგაული). ტყის ეკოსისტემებზე კლიმატის ცვლილების ზეგავლენის შეფასება განხორციელდა კლიმატის ცვლილებისადმი მესამე ეროვნული შეტყობინების მომზადების პროცესში. **საქართველოს კლიმატის ცვლილების სტრატეგია** (საქართველოს მესამე ეროვნული შეტყობინება კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენციისადმი) ითვალისწინებს ტყის ეკოსისტემების კლიმატის ცვლილების მიმართ მდგრადი მართვის სამოქმედო გეგმების მომზადებას. როგორც NBSAP, ასევე კლიმატის ცვლილების ეროვნული სტრატეგია მიზანშეწონილად მიიჩნევა საქართველოში ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის ხელშეწყობის მიზნით კლიმატის ცვლილების კონვენციის მიერ შემოთავაზებული შესაბამისი საერთაშორისო მექანიზმების (REDD+ და CO₂-ის საერთაშორისო ბაზარი) გამოყენების პოტენციალის შეფასებას და დანერგვას, ასევე კლიმატის ცვლილების ზეგავლენის შეფასებასა და მონიტორინგს დაცულ ტერიტორიებზე,

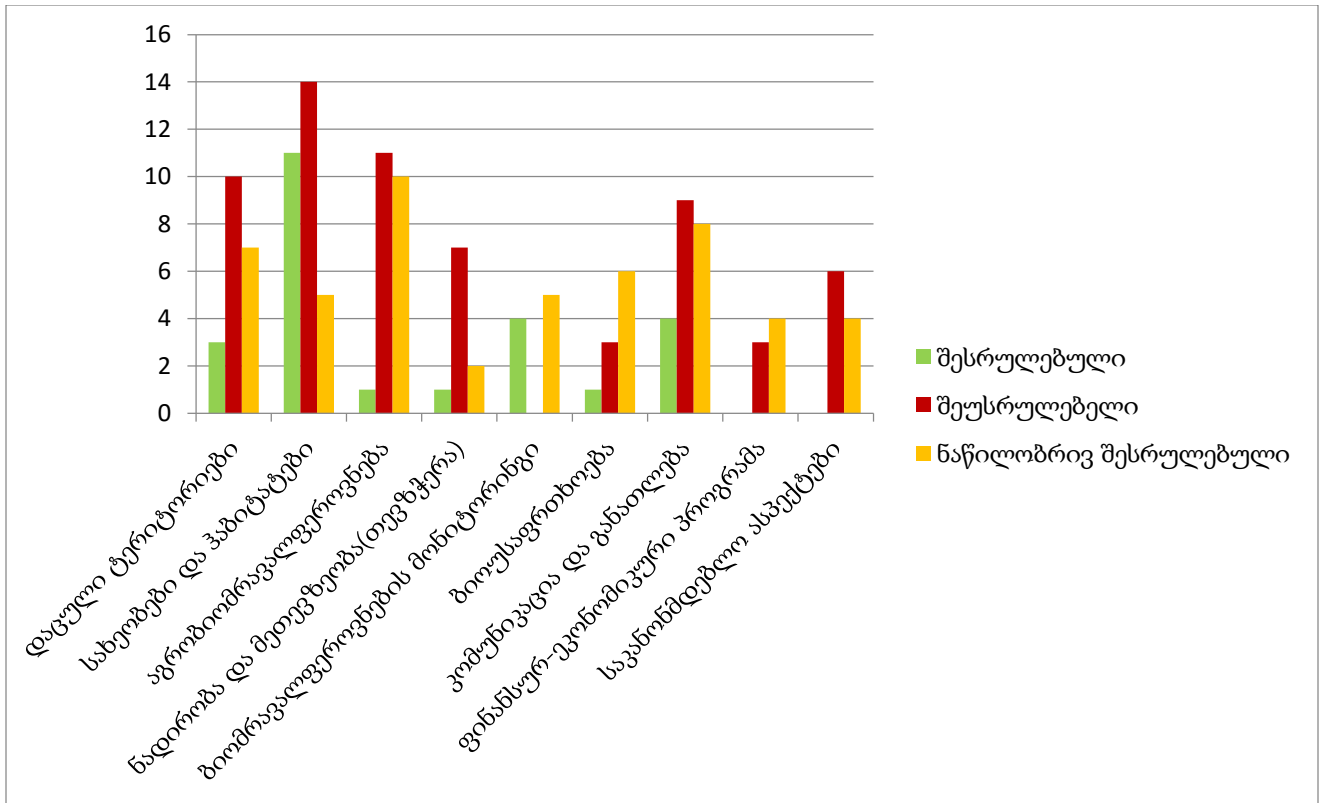
განსაკუთრებით კლიმატის ცვლილებისადმი მოწყვლად რეგიონებში (არიდული და სემიარიდული ეკოსისტემები, მაღალი მთა, შავი ზღვის სანაპირო ზონა).

2.5 ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის განხორციელება

დეტალური ინფორმაცია 2005-2010 წლებში საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის განხორციელების შესახებ წარმოდგენილია საქართველოს მეოთხე ეროვნულ ანგარიშში. ხოლო ინფორმაცია 2010-2014 წლებში განხორციელებული ღონისძიებების თაობაზე წარმოდგენილია წინამდებარე ანგარიშის 2.3 თავში.

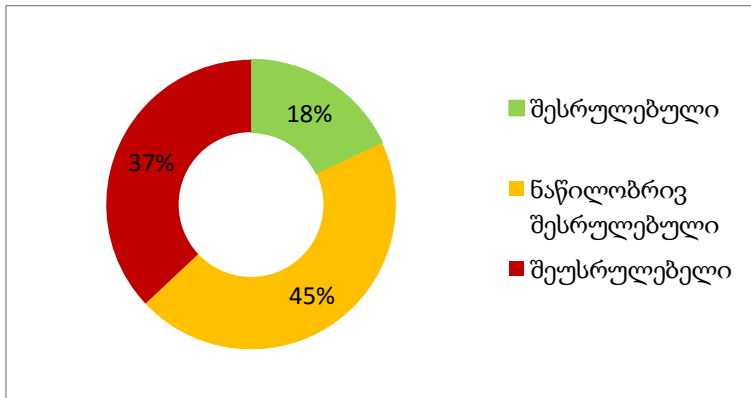
ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის განახლების პირველ ეტაპზე შეფასდა NBSAP 1-ით განსაზღვრული ქმედებების განხორციელების მდგომარეობა და მიღწეული შედეგები თემატური მიმართულების მიხედვით: დაცული ტერიტორიები, სახეობები და ჰაბიტატები, აგრობიომრავალფეროვნება, ნადირობა და მეთევზეობა, ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგი, ბიოუსაფრთხოება, გარემოსდაცვითი განათლება, საზოგადოების ცნობიერება და საზოგადოების მონაწილეობა, ფინანსურ-ეკონომიკური პროგრამა, საკანონმდებლო ასპექტები. დიაგრამაზე 2.5 წარმოდგენილია თემატური მიმართულებების მიხედვით დაგეგმილი ქმედებების შესრულების მდგომარეობა.

დიაგრამა 2.5 NBSAP 1-ის (2005-2010) განხორციელების მდგომარეობა თემატური მიმართულებების მიხედვით

სულ NBSAP 1-ით დაგეგმილი 140 ქმედებიდან განხორციელდა 25, ნაწილობრივ შესრულდა 52, ხოლო არ განხორციელებულა 63 ღონისძიება.

დიაგრამა 2.6. NBSAP 1-ის (2005-2010) განხორციელების მდგომარეობა

NBSAP 1-ის განხორციელებაში მთავარ მიღწევებად შეფასდა:

- დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარება;
- საერთაშორისო კრიტერიუმებსა და კატეგორიებზე დაფუძნებული წითელი ნუსხის დამტკიცება;

- საფრთხეში მყოფი სახეობებისა და სახეობათა ჯგუფებისთვის კონსერვაციის მართვის გეგმების განვითარება და განხორციელების დაწყება;
- ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემის ინიცირება;
- საფრთხის წინაშე მყოფი და ენდემური მცენარეების, ასევე ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო ჯიშებისა და ვარიაციების ex-situ და on-farm კონსერვაცია;
- ბიომრავალფეროვნების რესურს-ცენტრის ინიცირება.

NBSAP 1-ის განხორციელების შეფასებამ გამოავლინა, რომ მიუხედავად მნიშვნელოვანი მიღწევებისა, ამოცანების უმრავლესობა არ იყო გადაჭრილი. დაგეგმილი ქმედებები ძირითადად განხორციელებული იყო არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ დონორების მხარდაჭერით. დოკუმენტის მომზადების პროცესშიც იგულისხმებოდა, რომ მისი განხორციელება უმეტეს წილად მოხდებოდა არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და კვლევითი ინსტიტუტების მიერ. ხოლო სამთავრობო ინსტიტუტების, მათ შორის გარემოსა და ბუნებრივი სამინისტროს როლი გეგმის განხორციელებაში იყო მინიმალური და არამკაფიოდ ფორმულირებული. ეს საკითხები სრულად იქნა გათვალისწინებული სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმის განახლების პროცესში.

NBSAP 1-ის განხორციელებისათვის ძირითად დამაბრკოლებელ გარემოებებად იქნა მიჩნეულ იქნა: არასაკმარისი ფინანსური რესურსები, საზოგადოების მცირე ინფორმირებულობა, ცნობიერების დაბალი დონე და ჩართულობა, არასაკმარისი ინფორმაცია ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის შესახებ, რის გამოც გართულებული იყო ქმედებების პრიორიტეტიზაცია და დაგეგმვა, თანამშრომლობის სისუსტე სხვა სექტორებთან, არასაკმარისი ადამიანური რესურსები.

3. ბიომრავალფეროვნების აიტის 2015 და 2020 წლების მიზნების განხორციელების პროგრესი და წვლილი ათასწლეულის განვითარების 2015 წლის შესაბამისი მიზნების მიღწევაში.

3.1 პროგრესი ბიომრავალფეროვნების 2011-2020 წლების სტრატეგიული გეგმისა და აიტის ბიომრავალფეროვნების მიზნების მიღწევაში

საქართველოში გლობალური სტრატეგიული გეგმისა და აიტის მიზნების შესაბამისად ეროვნული მიზნებისა და შესაბამისი ღონისძიებების განსაზღვრა დასრულდა 2014 წლის დასაწყისში. შესაბამისად, ჯერჯერობით NBSAP 2-ით განსაზღვრული ღონისძიებების მხოლოდ მცირე ნაწილის განხორციელება არის ინიცირებული ან დაწყებული. მიუხედავად ამისა, საქართველოს უკვე აქვს გარკვეული პროგრესი აიტის მიზნების მიღწევაში, რაც შეჯამებულია ცხრილში 3.1.

აიტის მე-17 მიზნის შესაბამისად საქართველოს უკვე მიღებული აქვს ბიომრავალფეროვნების განახლებული ეროვნული სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა, როგორც პოლიტიკის განმსაზღვრელი ინსტრუმენტი და დაწყებული აქვს მისი განხორციელება.

ცხრილი 3.1. საქართველოს პროგრესი აიტის მიზნების მიღწევაში

გლობალური სტრატეგიული მიზნები	აიტის მიზნები	განხორციელებული ქმედებები და მიღწეული შედეგები	პროგრესის შეფასება
<p>გლობალური სტრატეგიული მიზანი A: ბიომრავალფეროვნების კარგვის გამომწვევი ძირეული მიზეზების წინააღმდეგ ბრძოლა სამთავრობო სტრუქტურებისა და საზოგადოების საქმიანობაში ბიომრავალფეროვნების საკითხების ინტეგრირების გზით</p>	<p>აიტის მიზანი 1: არაუგვიანეს 2020 წლამდე, საზოგადოებას გაცნობიერებული აქვს ბიომრავალფეროვნების ფასეულობები და ასევე იცის, რა ნაბიჯები შეიძლება გადადგას თვითონ ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მისი მდგრადი გამოყენების უზრუნველსაყოფად.</p>	<p>- ბიომრავალფეროვნების საკითხებზე კომუნიკაცია გაცილებით ინტენსიური და საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებზე ფოკუსირებული გახდა ადგილობრივ დონეზე. 2009 წლიდან ბიომრავალფეროვნების სამსახური საქართველოს მასშტაბით ყოველწლიურად ატარებს გარემოსდაცვითი საგანამანათლებლო კამპანიას „ბალის ფირნველთა საათი“, რომელშიც ჩართულია 107 სკოლის მასწავლებლები და მოსწავლეები.</p> <p>- დაცული ტერიტორიების სააგენტო და დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციები ატარებენ სემინარებს, ტრენინგებს, ლექციებს, ორგანიზებას უწევენ კონკურსებს, მედია-ტურებსა და ეკობანაკებს, ასევე მომზადდა და ვრცელდება სხვადასხვა სახის საცნობარო მასალა საქართველოს ბიომრავალფეროვნებასა და დაცულ ტერიტორიებზე. მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა ინფრასტრუქტურა ვიზიტორებისათვის. ჩატარებული გამოკითხვის მიხედვით მოსახლეობის ცნობიერება დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებულ საკითხებში 15%-ით გაიზარდა 2009-2011 წლებში. შესაბამისად, მზარდი ტენდენციით ხასიათდება ვიზიტორთა რაოდენობა საქართველოს დაცულ ტერიტორიებზე. 2007-2014 წლებში ვიზიტორთა რაოდენობა დაცულ ტერიტორიებზე გაიზარდა წელიწადში 8 ათასი ვიზიტორიდან 400 ათასამდე.</p>	

	<p>აიტის მიზანი 2: არაუგვიანეს 2020 წლამდე, ბიომრავალფეროვნების ფასეულობები ინტეგრირებულია განვითარებისა და სიღარიბის შემცირების სტრატეგიებსა და დაგეგმვის პროცესებში ადგილობრივ და ეროვნულ დონეზე და ასევე, ასახულია ეროვნული აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემებში.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - შეფასდა ეკონომიკურ განვითარებაში სამი დაცული ტერიტორიის წვლილი და გამოვლინდა მათი მნიშვნელობა ტურიზმის, ჰიდროენერგეტიკის, მინერალური წყლის წარმოებისა და სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის. ეროვნული პარკების დაარსებამ მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი ინვესტიციების მოზიდვას დამხმარე ზონაში და იმპულსის მისცა მათ სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას. - ეროვნულ დონეზე ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის (TEEB) საპილოტე კვლევის შედეგად მომზადებულია გზამკვლევი ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის სრულყოფილი კვლევისათვის, რისი განხორციელებაც იგეგმება 2015-2016 წლებში. 	
	<p>აიტის მიზანი 3: არაუგვიანეს 2020 წლამდე, ბიომრავალფეროვნებისათვის საფრთხის შემცველი წამახალისებელი მექანიზმები, სუბსიდიების ჩათვლით, ნეგატიური გავლენის შემცირების ან არიდების მიზნით თავიდან აცილებული, თანდათან შემცირებული ან შეცვლილია. შექმნილია და გამოყენებულია ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენებისაკენ მიმართული პოზიტიური წამახალისებელი მექანიზმები რომლებიც შეთავსებულია და ჰარმონიაშია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ კონვენციასა და სხვა შესაბამის საერთაშორისო</p>		

	ვალდებულებებთან და ამასთან, ითვალისწინებს ეროვნულ სოციალურ-ეკონომიკურ პირობებს.		
	<p>აიტის მიზანი 4: არაუგვიანეს 2020 წლამდე მთავრობებს, ბიზნესს სექტორს და ყველა დონეზე დაინტერესებულ მხარეებს გადადგმული აქვთ ნაბიჯები ან განხორციელებული აქვთ გეგმები მდგრადი წარმოებისა და მოხმარებისათვის და ბუნებრივი რესურსების გამოყენებით გამოწვეული ზემოქმედება გარანტირებულად მოქცეული აქვთ ეკოლოგიურად უსაფრთხო საზღვრებში.</p>	<p>გარკვეული პროგრესი იქნა მიღწეული სერტიფიცირებისა და მარკირების სქემების განვითარებასთან დაკავშირებით, რაც მომხმარებელს საშუალებას აძლევს შეარჩიოს მდგრადი წარმოების პრინციპების შესაბამისად წარმოებული პროდუქტი. 2011 წელს ევროპული აკრედიტაცია მიიღო შპს „კავკასერტმა“, რომელიც გასცემს ორგანული წარმოების სერტიფიკატს. 2011 წლისათვის სერტიფიცირებული იყო 71 ფერმერი/წარმოება. შპს „ჰიპს“ ბიონედლეულით ამარაგებს 1103 მცირე ფერმერი. ამოქმედდა ველური მცენარეების მდგრადი შეგროვების სერტიფიცირების სქემა “Fairwild” და დაარსდა ველური მცენარეების სერტიფიცირების ცენტრი.</p> <p>გადაიდგა ნაბიჯები ტყეების ნებაყოფლობითი სერტიფიცირებისა და FSC სტანდარტის ძირითადი პრინციპების დანერგვისათვის. მომზადდა ტყის მდგრადი მართვის ეროვნული სტანდარტი (WWF-CauPO, GIZ).</p> <p>CITES-ის სამდივნოსთან მჭიდრო თანამშრომლობით ჩამოყალიბდა თეთრყვავილას (<i>Galanthus woronowii</i>) შეგროვებისა და კულტივირების მდგრადი სისტემა, რამაც უზრუნველყო ამ სახეობაზე საერთაშორიო ვაჭრობის ზეგავლენის მინიმიზაცია.</p>	
<p>გლობალური სტრატეგიული მიზანი B: ბიომრავალფეროვნებაზე პირდაპირი ზეწოლის შემცირება და ბიოლოგიური რესურსების მდგრადი გამოყენების ხელშეწყობა</p>	<p>აიტის მიზანი 5: 2020 წლამდე, ყველა ბუნებრივი ჰაბიტატის, მათ შორის, ტყეების, კარგვის ტემპი, მინიმუმ განახევრებულია და სადაც შესაძლებელია, ნულამდეა დაყვანილი; ჰაბიტატების დეგრადაცია და ფრაგმენტაცია საგრძნობლად შემცირებულია</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 2014 წლის მონაცემებით დაცული ტერიტორიების (IUCN-ის კატეგორიები) ფარგლებშია 256.8 ათასი ჰა ფართობი ტყის ეკოსისტემები. - 2003-2013 წლებში აღდგენილი იქნა 639 ჰა ტყე, რაც ტყის საერთო ფართობის 0,02%-ს შეადგენს. - მტკნარის წყლების ეკოსისტემების შეფასების საფუძველზე გამოვლენილი იქნა 18 კრიტიკული ჰაბიტატი, საერთო ფართობით 2 422 241 ჰა. მათგან სხვადასხვა კატეგორიის დაცულ ტერიტორიებში მოქცეულია 625 081 ჰა (25,81%). 	

		<p>- ფშავ-ხევსურეთისა და მაჭახელას ეროვნული პარკების დაარსებით დაცული ტერიტორიების ფარგლებში შეტანილი იქნა აღმოსავლეთ კავკასიონის მაღალი მთის ეკოსისტემები (75,842.7) და მცირე კავკასიონის ტყის ეკოსისტემები (8,733 ჰა).</p> <p>- ჯავახეთის ზეგანის ჭარბტენიანი ტერიტორიების (ხანჩალის, მადატაფას, ბულდაშენის ტბები, კარწახისა და სულდას ჭაობები, ჭარბტენიანი მდელოები) შეტანილი იქნა ჯავახეთის დაცული ტერიტორიებში (16 209, 42 ჰა).</p>	
	<p>აიტის მიზანი 6: 2020 წლისთვის ხორციელდება თევზისა და უხერხემლო ცხოველთა მარაგებისა და წყლისმცენარეების მართვა და მოხმარება მდგრადად, კანონიერად და ეკოსისტემაზე დაფუძნებული მიდგომებით, ისე რომ: არ ხდება გადაჭარბებული თევზჭერა; შემუშავებულია აღდგენის გეგმები და ღონისძიებები ყველა რაოდენობრივად შემცირებული სახეობისათვის; თევზჭერას აქვს უმნიშვნელო არახელსაყრელი გავლენა გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფ სახეობებზე და მოწყვლად ეკოსისტემებზე და თევზჭერის გავლენა მარაგებზე, სახეობებსა და ეკოსისტემებზე მოქცეულია ეკოლოგიურად უსაფრთხო საზღვრებში.</p>	<p>- შავ ზღვაში თევზჭერისათვის ყოველწლიურად ფასდება სარეწი თევზის მარაგები, რის საფუძველზეც განისაზღვრება თევზჭერის კვოტა – კონკრეტული რაოდენობა, რომელის მოპოვებაც თევზჭერის სეზონის განმავლობაში შეუძლიათ ლიცენზიის მფლობელებს. შავ ზღვის საქართველოს აკვატორიაში მიმდინარეობს 14 სახეობის თევზის მოპოვება, მათგან ძირითადია ქაფშია, რომლის მოპოვებაც დაახლოებით 7-ჯერ გაიზარდა უკანასკნელი 5 წლის მანძილზე, მაგრამ არ აჭარბებს კველვის საფუძველზე დადგენილ ლიმიტს. ასევე, დადგენილი ლიმიტების ფარგლებში ხდება სხვა სახეობის თევზების ჭერა;</p> <p>- საქართველოს შიდა წყალსატევებში თევზსამეურნეო საქმიანობა დაშვებულია 5 ტბასა და 4 ხელოვნურ წყალსაცავზე. მათგან მართვის გეგმა თევზსამეურნეო საქმიანობის მდგრადი წარმართვისათვის შემუშავებულია 4 ტბისა და 1 წყალსაცავისათვის;</p> <p>- სარეწაო თევზის მარაგები შეფასებულია საქართველოს 30 ტბასა და ხელოვნურ წყალსაცავში;</p> <p>- შეფასებული იქნა ზუთხისებრთა სამიგრაციო და საქვირითე ჰაბიტატების მდგომარეობა ასევე საქართველოში ზუთხისებრთა კონსერვაციის გაძლიერების დამატებითი შესაძლებლობები და მუშავდება ზუთხისებრთა კონსერვაციის გეგმა.</p>	

	<p>აიტის მიზანი 7: 2020 წლისთვის ხორციელდება სასოფლო-სამეურნეო ტერიტორიების, აკვაკულტურებისა და სატყეო სექტორის მდგრადი მართვა, რითაც უზრუნველყოფილია ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნება</p>	<ul style="list-style-type: none"> - მიმდინარეობს სატყეო სექტორის რეფორმა, რომლის მიზანია ტყეების მდგრადი მართვის დამკვიდრება, ბიომრავალფეროვნების დაცვა და ტყეების ეკოლოგიური ფასეულობების გათვალისწინებით მათი ეკონომიკური პოტენციალის ეფექტიანი გამოყენება. 2013 წელს დამტკიცდა „საქართველოს ეროვნული სატყეო კონცეფცია“ და მიმდინარეობს სატყეო კოდექსის შემუშავება, რომლის დასრულებაც 2015 წლის ბოლოსთვისაა დაგეგმილი. - მუშავდება ტყის მდგრადი მართვის გეგმის შემუშავების სახელმძღვანელო, ასევე ტყის მდგრადი მართვის გეგმები თიანეთის სატყეოსთვის და თუშეთის დაცული ლანდშაფტისთვის; დედოფლისწყაროში განხორციელდა 400 ჰა ტყის ინვენტარიზაცია და მომზადდა მართვის გეგმა (GIZ), იგეგმება ტყის ინვენტარიზაციის საფუძველზე მართვის გეგმის მომზადება ახმეტის სატყეოში. - მიმდინარეობს სამართლებრივი ბაზის შემუშავება აკვაკულტურის მდგრადი მართვის უზრუნველსაყოფად; - სერტიფიცირებული ბიომეურნეობების ფართობი საქართველოში გაიზარდა 130 ჰა-დან (2005 წელი) 1.999 ჰა-მდე (2011 წელი). 2011 წელს ბიომეურნეობების ფართობის წილმა ქვეყნის სასოფლო-სამეურნეო მიწების 0,8% შეადგინა (წყარო: www.biomonitoring.moe.gov.ge) - 2014 წელს მიღებული იქნა კანონი „გენმოდულირებული ორგანიზმების შესახებ“ და შესაბამისი მარეგულირებელი აქტები, რომელთა თანახმად საქართველოში აკრძალულია გენმოდულირებული ორგანიზმების გარემოში განზრახ ინტროდუცირება, გმო-ს გამოყენება დაიშვება სურსათად და ცხოველთა საკვებად, ასევე სამეცნიერო მიზნებისთვის. ჯერჯერობით არ რეგულირდება გმო ფარმაცევტული პროდუქტები. 	
	<p>აიტის მიზანი 8: 2020 წლისთვის, გარემოსდაბინძურება, ჭარბი ნუტრიენტებით გამოწვეული</p>	<p>საქართველოს ზედაპირული მტკნარი წყლის რესურსების დაბინძურების მთავარ წყაროდ კვლავ გაუწმენდავი მუნიციპალური ჩამდინარე წყლები რჩება, რაც მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების შემკრები და გამწმენდი</p>	

	<p>დაბინძურების ჩათვლით, დაყვანილია იმ დონეზე, როცა საფრთხე არ ექმნება ეკოსისტემების ფუნქციონირებას და ბიომრავალფეროვნებას.</p>	<p>სისტემების გაუმართაობით არის განპირობებული. 2010-2013 წლებში განხორციელდა და ამჟამადც მიმდინარეობს ჩამდინარე წყლების შემკრები სისტემების რეაბილიტაციის სამუშაოები. ასევე, იგეგმება ახალი გამწმენდი ნაგებობების მშენებლობა. თუმცა, დიდი საინვესტიციო ხარჯებიდან გამომდინარე, ეს პროცესი ეტაპობრივად განხორციელდება მთავრობის მიერ მოწონებული ჩამდინარე წყლების მართვის სტრატეგიის (მთავრობის განკარგულება #638, 10.04.14) შესაბამისად.</p> <p>შავი ზღვის რეგიონის სხვა ქვეყნებთან ერთად საქართველო ახორციელებს ქმედებებს „შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენციისა“ (ბუქარესტის კონვენცია) შავი ზღვის ფარგლებში. საქართველო ჩართულია შავი ზღვის წყლის ხარისხისა და მონიტორინგის ქსელში, რომელიც მოიცავს მონიტორინგს 120 სადგურს, მათ შორის საქართველოს 5 სადგურს. 2010 წლიდან აჭარის სანაპირო ზოლში დაიწყო აგრეთვე წყლის ბაქტერიოლოგიური პარამეტრების რეგულარულად გაზომვაც.</p>	
	<p>აიტის მიზანი 9: 2020 წლისთვის, ინვაზიური უცხო სახეობები და მათი ინტროდუქციის გზები იდენტიფიცირებული და პრიორიტეტიზირებულია. პრიორიტეტული სახეობები კონტროლის ქვეშ არის ან საერთოდ აღმოფხვრილია; მათი გავრცელების გზების მართვასთან დაკავშირებით, შემუშავებულია შემოღწევისა და დამკვიდრების თავიდანსაცლილებელი ღონისძიებები.</p>	<p>შესწავლილი იქნა მცენარეთა 12 ინვაზიური სახეობის (ბიომრავალფეროვნებისათვის ყველაზე საშიში 50 სახეობიდან) გავრცელების დინამიკა საქართველოს 5 დაცულ ტერიტორიაში და შეფასდა ბიომრავალფეროვნებაზე მათი ზემოქმედება. შეგროვილი მონაცემების საფუძველზე შეფასდება ინვაზიური სახეობების შემოჭრის დონე და შემუშავდება კონტროლის შესაბამისი ღონისძიებები.</p>	
<p>გლობალური სტრატეგიული მიზანი C: ბიომრავალფეროვნების სტატუსის გაუმჯობესება</p>	<p>აიტის მიზანი 11: 2020 წლისთვის, სახმელეთო და შიდა წყლების მინიმუმ 17 პროცენტისა და სანაპირო</p>	<p>2010 წლის შემდგომ დაცული ტერიტორიების ფართობი გაიზარდა 104 643 ჰა-ით და 2014 წლის მდგომარეობით დაცული ტერიტორიების წილი ქვეყნის საერთო ფართობის 9%-ს მიუახლოვდა (2001 წელთან</p>	

<p>ეკოსისტემური, სახეობრივი და გენეტიკური მრავალფეროვნების დაცვის გზით</p>	<p>ზოლისა და ზღვის ტერიტორიების - 10 პროცენტის, კერძოდ კი, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემის მომსახურების თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობის ტერიტორიების, კონსერვაცია ხორციელდება ეფექტიანი და გონივრული მართვით, ეკოლოგიურად წარმომადგენლობითი და კარგად დაკავშირებული დაცული ტერიტორიების სისტემებით, ტერიტორიის მიხედვით, სპეციფიური კონსერვაციული ღონისძიებებით და ისინი ინტეგრირებულია ფართო სახმელეთო და საზღვაო ლანდშაფტებში.</p>	<p>შედარებით დაცული ტერიტორიების წილი ქვეყნის საერთო ფართობში გაიზარდა 4%-დან 9%-მდე).</p> <p>იდენტიფიცირებულია კონსერვაციისათვის პრიორიტეტული დაცული ტერიტორიების დამაკავშირებელი დერეფნები. მცირე კავკასიონზე მიმდინარეობს ეკოლოგიური დერეფნების ჩამოყალიბება.</p> <p>5 დაცული ტერიტორია (თუმეთის, ვაშლოვანისა და ჯავახეთის დაცული ტერიტორიები, ბორჯომ-ხარაგაულისა და მტირალას ეროვნული პარკები) იმართება მენეჯმენტის გეგმების შესაბამისად.</p> <p>მიმდინარეობს „ზურმუხტის ქსელის“ ჩამოყალიბება. უკვე გამოვლენილია ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი 21 ადგილი, მომზადებულია მათ შესახებ სამეცნიერო მონაცემები და რუკები.</p>	
	<p>აიტის მიზანი 12: 2020 წლისთვის, გადაშენების პირას მყოფი სახეობების გადაშენების საშიშროება აღკვეთილია და კონსერვაციული სტატუსი, განსაკუთრებით რაოდენობრივად ძალზედ შემცირებული სახეობებისა, არის გაუმჯობესებული და სტაბილური.</p>	<p>შეფასდა კავკასიის ფლორის 1200 ენდემური სახეობის (მათ შორის საქართველოს ფლორის ენდემურ სახეობათა 60%-ის) სტატუსი; გამოქვეყნდა კავკასიის ენდემურ მცენარეთა წითელი ნუსხა;</p> <p>შემუშავდა კავკასიის მცენარეთა კონსერვაციის რეგიონული სტრატეგია (2012-2020);</p> <p>თბილისის ეროვნულ ბოტანიკურ ბაღში შექმნილია „კავკასიის რეგიონული თესლის ბანკი“, სადაც დაცულია 800-ზე მეტის სახეობის (საქართველოს ფლორის დაახლოებით 20%). კიუს ბოტანიკურ ბაღთან (დიდი ბრიტანეთი) თანამშრომლობით გრძელდება ველურ მცენარეთა თესლის კოლექციების შექმნა ex-situ კონსერვაციისათვის საქართველოსა და ათასწლეულის თესლის ბანკებში.</p>	

		<p>2012 წლიდან დაიწყო საქართველოს ეროვნულ წითელ ნუსხაში შეტანილი 14 სახეობის მონიტორინგი (მათ შორის: ზღვის ძუძუმწოვრები, ხელფრთიანები, ორივე სახეობის ჯიხვი, არჩვი, ნიამორი, ირემი, მურა დათვი, კავკასიური როჭო, კავკასიური შურთხი, კალმახი).</p> <p>აღინიშნება ირმის რიცხოვნების მატება ლაგოდეხისა და ბოჯომ-ხარაგაულის დაცულ ტერიტორიებში, სახეობის საერთო რიცხოვნება 800 ინდივიდს აღწევს.</p> <p>მიმდინარეობს ჯეირნის რეინტროდუქციის პროგრამა ვამლოვანის დაცულ ტერიტორიებში. ასევე ნიამორის აღდგენის პროგრამა ბორჯომ-ხარაგაული ეროვნულ პარკში.</p>	
	<p>აიტის მიზანი 13: 2020 წლისთვის, გენეტიკური მრავალფეროვნება კულტურული მცენარეების, შინაური ცხოველებისა და მათი მონათესავე ველური სახეობებისა, ასევე, სოციალურ-ეკონომიკური თუ კულტურული ფასეულობების მატარებელი სახეობებისა, შენარჩუნებულია. გაუმჯობესებულია დახორციელება სტრატეგიები გენეტიკური ეროზიების შემცირებისა და გენეტიკური მრავალფეროვნების დასაცავად.</p>	<p>აგრარული უნივერსიტეტის ლომოურის მიწათმოქმედების ინსტიტუტის გენბანკის ბაზაზე ხორციელდება მინდვრისა და ბოსტნეულის კულტურების ნიმუშების კონსერვაცია და დოკუმენტირება.</p> <p>მებაღეობის, მევენახეობისა და მეღვინეობის ინსტიტუტში შექმნილია ვაზის, თესლოანი და კურკოვანი ხეხილის, კაკლოვნებისა და კენკროვნების კოლექცია.</p> <p>სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში განხორციელდა ხორბლის ადგილობრივი ჯიშების 6 ლენდრასის (<i>Triticum carthlicum Nevsky, Triticum aestivum L., Hordeum vulgare var. nudum, Secale cereale (L.) M. Bieb, Panicum miliaceum L. and Setaria italica (L.) Beauv</i>), პარკოსნების სხვადასხვა ჯიშების 5 ლენდრასის (<i>Cicer arietinum L., Vicia faba L., Lens culinaris Medic., Vigna unguiculata L. Walp. and Lathyrus sativus L.</i>) და სელის (<i>Linum usitatissimum L.</i>) on-farm კონსერვაცია.</p> <p>ფერმაზე ცხოველთა ადგილობრივი ჯიშების (ქართული მთის ძროხა, თუშური ცხვარი, მეგრული თხა, კახური ღორი, ქათმის ხუთი ადგილობრივი პოპულაცია) კონსერვაციის მიზნით კახეთის რეგიონში დაარსდა საცდელ-სადემონსტრაციო მეურნეობა.</p>	

		<p>გამოიცა საქართველოს აგრარული ბიომრავალფეროვნების ელექტრონული კატალოგი, რომელშიც შეტანილია კულტურული მცენარეებისა და შინაური ცხოველების 824 აბორიგენული და ასევე ადგილობრივი სელექციური ჯიში.</p>	
<p>გლობალური სტრატეგიული მიზანი D: ბიომრავალფეროვნებისგან და ეკოსისტემური სერვისებისაგან თითოეული ადამიანის მიერ მიღებული სარგებლის გაზრდა</p>	<p>აიტის მიზანი 15: 2020 წლისთვის, ეკოსისტემის მოქნილობა და ბიომრავალფეროვნების წვლილი ნახშირბადის აკუმულაციისათვის გაუმჯობესებულია ბუნების კონსერვაციისა და აღდგენის მეშვეობით, რომელიც მოიცავს დეგრადირებული ეკოსისტემების მინიმუმ 15 პროცენტს, რაც ხელს შეუწყობს კლიმატის ცვლილების გავლენის შერბილებას, ადაპტაციას და გაუდაბნობასთან ბრძოლას.</p>	<p>კლიმატის ცვლილების შედეგების შერბილებისა და სამოვრების მართვის ახალი, ინოვაციური მეთოდების დანერგვის მიზნით საქართველოში Clima East ხელს უწყობს ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მართვის გაუმჯობესებასა და სამოვრების შენარჩუნებას. პროექტის ფარგლებში ხორციელდება 4,000 ჰექტარზე მეტი სამოვრებისა და 300 ჰექტარი ცხვრის გადასარეკი ტრასის რეაბილიტაცია.</p> <p>87 ჰა-ზე აღდგენილი იქნა დეგრადირებული არიდული ტყეები ადგილობრივი სახეობებით (იფანი, ელდარის ფიჭვი) ყოფილი სამოვრების ტერიტორიაზე პროექტის „კლიმატის მიმართ მდგრადი დეგრადირებული ლანდშაფტების აღდგენა საქართველოში“ ფარგლებში (GIZ).</p> <p>სემიარიდულ ეკოსისტემებში ქარსაცავი ზოლების აღდგენა 92 ჰა ფართობზე განხორციელდა პროექტის „ბიომრავალფეროვნების მდგრადი მართვა სამხრეთ კავკასიაში“ ფარგლებში, რომელიც ხორციელდება GIZ-ის მხარსაჭერით.</p> <p>კლიმატის ცვლილებისადმი მდგრადობის ამაღლების მიზნით მიმდინარეობს 150 ჰა მონოკულტურული ტყის აღდგენა წავკისსა და ხაშურში ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) კავკასიის პროგრამ ოფისის ინიციატივით და ევროკავშირის მხარდაჭერით.</p> <p>UNFCCC-ის მესამე ეროვნული შეტყობინების მომზადების ფარგლებში შემუშავდა საპროექტო წინადადებები საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში ტყეების აღდგენისათვის, მათ შორის:</p> <ul style="list-style-type: none"> - აჭარაში დეგრადირებული სუბალპური ტყის მასივებისა აღდგენა და ტყეების ნახშირორჟანგის შთანთქმის უნარის გაზრდა; 	

		- ეროზირებულ ფერდობებზე ნიადაგდაცვითი ტყის გაშენება და სატყეო სანერგეების მოწყობა ზემო სვანეთში.	
	<p>აიტის მიზანი 16: 2015 წლისთვის, „ნაგოიას ოქმი“ გენეტიკური რესურსების ხელმისაწვდომობასა და მათი მოხმარებით მიღებული სარგებლის სამართლიანი და თანაბარი განაწილების შესახებ ძალაშია და მოქმედებს ეროვნულ კანონმდებლობასთან შესაბამისობაში.</p>	<p>მიმდინარეობს ნაგოიას ოქმის რატიფიცირების პროცედურა.</p> <p>მომზადებულია და დაინტერესებულ მხარეებთან ერთად განიხილება კანონპროექტი „ბიომრავალფეროვნების შესახებ“, რომელიც ასევე მოიცავს გენეტიკური რესურსების ხელმისაწვდომობისა და მისგან მიღებული სარგებლის სამართლიანი განაწილების საკითხებს.</p>	
<p>გლობალური სტრატეგიული მიზანი E: ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიის განხორციელების გაუმჯობესება თანამონაწილეობითი დაგეგმვის, ცოდნის მენეჯმენტისა და შესაძლებლობების გაძლიერების გზით</p>	<p>აიტის მიზანი 18: 2020 წლისთვის, მკვიდრი და ადგილობრივი თემების ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციასა და მდგრად გამოყენებასთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნა, ინოვაციები და პრაქტიკული გამოცდილება, მათი წეს-ჩვეულებების მიხედვით, ბუნებრივი რესურსების მოხმარება აღიარებულია ყველა შესაბამის დონეზე; წარმოადგენს ეროვნული კანონმდებლობისა და შესაბამისი საერთაშორისო ვალდებულებების საგანს და სრულად არის ინტეგრირებული და ასახული კონვენციაში, ხორციელდება მკვიდრი და</p>		

	ადგილობრივი თემების სრულყოფილი და ეფექტიანი მონაწილეობით.		
	<p>აიტის მიზანი 19: 2020 წლისთვის, ბიომრავალფეროვნებასთან, მის ფასეულობებთან, ფუნქციონირებასთან, სტატუსთან, ტენდენციებთან, ასევე, ბიომრავალფეროვნების კარგვით გამოწვეულ შედეგებთან დაკავშირებული ცოდნა, სამეცნიერო ბაზა და ტექნოლოგიები გაუმჯობესებულია, ფართოდაა გაზიარებული, გადაცემული და გამოყენებული</p>	<p>- ბიომრავალფეროვნებასა და გარემოს დაცვის მომიჯნავე სპეციალობებში პროფესიული და უმაღლესი საგანმანათლებლო პროგრამები ისწავლება 11 უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში.</p> <p>- შექმნილია ინტერნეტრესურსი - საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მონაცემთა ბაზა www.biodiversity-georgia.ge, რომელზეც განთავსებულია ინფორმაცია საქართველოს ხმელეთისა და მტკნარი წყლის ეკოსისტემებში აღწერილი სახეობების შესახებ. ვებ-გვერდს მასპინძლობს ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი.</p> <p>- მიმდინარეობს ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ეროვნული სისტემის ჩამოყალიბება, შერჩეული 25 ინდიკატორის მიხედვით შედეგები უკვე ხელმისაწვდომია 8 ინდიკატორისათვის (www.biomonitoring.moe.gov.ge/)</p>	
	<p>აიტის მიზანი 20: არაუგვიანეს 2020 წლისათვის, ბიომრავალფეროვნების 2011-2020 სტრატეგიული გეგმის ეფექტიანად განხორციელებისათვის ფინანსური რესურსების მობილიზაცია ყველა წყაროდან არსებითად უნდა გაძლიერდეს, რესურსების მობილიზაციის სტრატეგიის ერთიანი და შეთანხმებული პროცესის შესაბამისად. აღნიშნული მიზანი შეიძლება შეიცვალოს მხარეთა მიერ განხორციელებული რესურსის საჭიროებების</p>	<p>დაგეგმილია რესურსების მობილიზაციის სტრატეგიის შემუშავება NBSAP-ს განხორციელებისათვის.</p> <p>2011-2013 წლებში ბუნების კონსერვაციისათვის სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხა გაიზარდა 9640,3 ათასი ლარით, თუმცა შემცირებულია 2010 წლის ასიგნებასთან შედარებით.</p> <p>2006-2013 წლებში ბუნების კონსერვაციისათვის გამოყოფილი ფინანსური რესურსები მცირედით აღემატებოდა ქვეყნის ბიუჯეტის 0,2%-ს.</p> <p>ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დონორი ქვეყნებიდან და ორგანიზაციებიდან მიღებული დახმარება, რაც ამ მიზნით გაწეული ხარჯების დაახლოებით 20%-ს შეადგენს.</p>	

	შეფასებისა და ანგარიშის წარდგენის შედეგად.	(წყარო: ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ერთიანი სისტემის შედეგები, ინდიკატორი R7: ფინანსური რესურსები ბუნების კონსერვაციისათვის; http://biomonitoring.moe.gov.ge/)	
--	--	---	--

3.2 წვლილი ათასწლეულის განვითარების 2015 წლის მიზნების მიღწევაში

საქართველომ, როგორც ათასწლეულის დეკლარაციის ხელმძღვრმა სახელმწიფომ, თავის ეროვნულ სტრატეგიებში მოახდინა ათასწლეულის განვითარების მიზნების ინტეგრირება. 2004 წელს საქართველომ ათასწლეულის განვითარების მიზნების (MDG) საბაზისო ანგარიში მოამზადა, რომლითაც მოხერხდა გლობალური მიზნებისა და ამოცანების ქართულ კონტექსტზე მორგება. 2014 წელს შეფასდა საქართველოს მიღწევები MDG-ს ფარგლებში დასახული მიზნების შესრულების თვალსაზრისით, თუ როგორ გაართვა თავი საქართველომ არსებულ გამოწვევებს და როგორია ამჟამად ეროვნული კონტექსტი²¹.

გასული ათწლეულის განმავლობაში MDG-ის მე-7 მიზნის - ეკოლოგიური მდგრადობის უზრუნველყოფისათვის საქართველოში განსაზღვრულია შემდეგი ამოცანები:

- 7.1. ამოცანა 14: მდგრადი განვითარების პრინციპების ინტეგრირება ქვეყნის პოლიტიკასა და პროგრამებში და ბუნებრივი რესურსების შემცირების (დეგრადაციის) ტენდენციის შეჩერება;
- 7.2. ამოცანა 15: იმ მოსახლეობის წილის განახევრება, ვისაც სტაბილურად არ მიუწვდება ხელი ჯანმრთელობისთვის უსაფრთხო წყალზე;
- 7.3. ამოცანა 16: საბინაო სექტორის ჰარმონიზაცია საერთაშორისო სტანდარტებთან, მათ შორის სოციალური საცხოვრებლის კომპონენტის დანერგვა.

ამოცანა 14 -ის მიღწევის ინდიკატორებია:

- ტყით დაფარული ტერიტორიების წილი ქვეყნის საერთო ფართობში;
- ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შენარჩუნების მიზნით შექმნილი დაცული ტერიტორიების საერთო ფართი (ჰა);
- ენერჯის მოხმარება მშპ-ს ერთეულზე (კვ.ნავთ.ეკვ/ 1000 \$) (მშპ ნომინალურ ფასებში);
- ნახშირორჟანგის ემისია ერთ სულ მოსახლეზე (ტ/სული);
- ოზონის შრის დამშლელი ნივთიერებების მოხმარება ერთ სულ მოსახლეზე (კვ/სული).

დაცული ტერიტორიების ფართობი 2004 წელს არსებულთან შედარებით (265,85 ჰა) გაორმაგდა და 2014 წელს შეადგინა 600.59 ჰა, რაც ქვეყნის ტერიტორიის 8.62%-ია. ამჟამად საქართველოში 87 დაცული ტერიტორია არსებობს, რომელთა შორისაა 14 ბუნებრივი ნაკრძალი, 11 ეროვნული პარკი, 19 ნაკრძალი, 41 ბუნების ძეგლი და 2 დაცული ლანდშაფტი.

²¹ ათასწლეულის განვითარების მიზნები საქართველოში, ეროვნული ანგარიში, UNDP, 2014, <http://www.ge.undp.org/content/georgia/en/home/library/mdg/millennium-development-goals-in-georgia--2014.html>

არსებითად გაუმჯობესდა არსებული დაცული ტერიტორიების მართვა (დეტალური ინფორმაცია იხ. თავი 2.3).

ტყეები საქართველოს ტერიტორიის დაახლოებით 40%-ს იკავებს. ეს მაჩვენებელი ბოლო 10 წლის განმავლობაში შედარებით სტაბილურად ნარჩუნდება. 2013 წელს საქართველოს პარლამენტმა დაამტკიცა სატყეო სექტორის განვითარების კონცეფცია. ეს დოკუმენტი საფუძვლად ედება სატყეო სექტორის კანონმდებლობის, ინსტიტუციური მოწყობისა და სხვა პოლიტიკური ინსტრუმენტების შემუშავებას და არსებულის დახვეწას (დეტალური ინფორმაცია იხ. თავი 2.3).

3.3 ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციის განხორციელების ეროვნული გამოცდილება

საქართველო ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციას მიუერთდა 1994 წელს. ქვეყანამ ბიომრავალფეროვნების დაცვის პირველი სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა მიიღო 2005 წელს, ხოლო 2014 წელს საქართველოს მთავრობის მიერ დამტკიცებული იქნა განახლებული სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა 2014-2020 წლებისათვის. 2005 წლის შემდგომ საქართველომ წარადგინა მე-2, მე-3 და მე-4 ეროვნული ანგარიშები ბიომრავალფეროვნების კონვენციისადმი, ასევე მოამზადა დაცულ ტერიტორიებზე სამუშაო პროგრამის განხორციელების მიმოხილვა (*A Review of the Implementation of the Programme of Work on Protected Areas (PoWPA)*).

მნიშვნელოვანი პროგრესი იქნა მიღწეული დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარების მხრივ. დღეის მდგომარეობით დაცული ტერიტორიები ქვეყნის საერთო ფართობის თითქმის 9%-ს შეადგენენ.

საქართველო ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების ეკონომიკის (TEEB) წინასწარი კვლევის საპილოტე ქვეყანა გახდა. კვლევამ გამოავლინა ეკონომიკის 5 სექტორი, რომლებიც მნიშვნელოვნად არიან დამოკიდებული ბუნებრივ კაპიტალსა და ეკოსისტემურ სერვისებზე. დაგეგმილია აღნიშნული სექტორებისათვის ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემური სერვისების ეკონომიკური ღირებულების სრულყოფილი კვლევის ჩატარება.

განვლილი 20 წლის განმავლობაში მნიშვნელოვნად განვითარდა გარემოსდაცვითი კანონმდებლობა და გაუმჯობესდა ინსტიტუციონალური შესაძლებლობები. ბიომრავალფეროვნების სფეროში საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის დირექტივებთან ჰარმონიზების მიზნით მზადდება შესაბამისი სამართლებრივი ცვლილებები. მუშავდება კანონმდებლობა გენეტიკურ რესურსების ხელმისაწვდომობისა და სარგებლის სამართლიანი განაწილების სისტემის ჩამოყალიბებისათვის.

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვასა და შენარჩუნებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ საერთაშორისო და ეროვნული არასამთავრობო ორგანიზაციები. საქართველომ არაერთხელ აჩვენა სამთავრობო და არასამთავრობო სექტორს შორის წარმატებულია თანამშრომლობის მაგალითი ბიომრავალფეროვნების დაცვის სფეროში. NBSAP-ის განახლების პროცესში ჩართული იყო ექსპერტებისა და დაინტერესებული მხარეების ფართო სპექტრი, რომლებიც წარმოადგენდნენ სხვადასხვა სამინისტროებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, უნივერსიტეტებს, კერძო სექტორს, საერთაშორისო ორგანიზაციებს.

ბიომრავალფეროვნების დაცვის სფეროში საქართველო აქტიურად თანამშრომლობს კავკასიის ეკორეგიონის ქვეყნებთან. 2011-2012 წლებში ექსპერტებისა და დაინტერესებული მხარეების ფართო მონაწილეობით, აიტის ბიომრავალფეროვნების მიზნების შესაბამისად განახლდა კავკასიის ეკორეგიონის კონსერვაციის გეგმა.

ეროვნულ დონეზე კონვენციის განხორციელების გაძლიერებას მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს შემდეგი ღონისძიებების განხორციელება:

- NBSAP-ის განხორციელებისათვის რესურსების მობილიზაციის სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც გაითვალისწინებს დაფინანსების ყველა არსებულ წყაროს, მათ შორის სახელმწიფო ბიუჯეტს, დონორ ქვეყნებსა და ორგანიზაციებს, ასევე დაფინანსების ახალ, ინოვაციურ ხერხებს, მაგალითად პარტნიორობას კერძო სექტორთან;

- ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემური სერვისების ეკონომიკური ღირებულებების შეფასება და მათი შედეგების ინტეგრირება საქართველოს ეკონომიკის 5 მნიშვნელოვანი სექტორის განვითარების სტრატეგიაში;

- დაცული ტერიტორიების სისტემის შემდგომი განვითარება, დაცული ტერიტორიების ქსელის ჩამოყალიბება, მართვის ეფექტურობის გაძლიერება და ფინანსური მდგრადობის უზრუნველყოფა;

- სატყეო სექტორის რეფორმის განხორციელება, ტყის მდგრადი მართვის სისტემის ჩამოყალიბება;

- ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის სისტემი შემდგომი განვითარება და სრულყოფა, რაც ხელს შეუწყობს ბიომრავალფეროვნების დაცვის ეფექტიან დაგეგმვას;

- ფართო საზოგადოების ინფორმირებულობის, ცნობიერების დონისა და განათლების ამაღლება ბიომრავალფეროვნების, არსებული საფრთხეებისა და მათი გადაჭრის გზების ასევე, ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემური სერვისების ეკონომიკური ღირებულებების შესახებ.

დანართი 1. მეხუთე ეროვნული ანგარიშის მომზადების პროცესი

ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციისადმი საქართველოს მეხუთე ეროვნული ანგარიში მომზადდა გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ GIZ-ის პროექტის „ბიომრავალფეროვნების მდგრადი მართვა სამხრეთ კავკასიაში“ ტექნიკური დახმარებით. ეროვნული ანგარიში ძირითადად ეყრდნობა ქვემოთ მითითებულ თემატურ ანგარიშებს ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების სხვადასხვა ასპექტის შესახებ, ასევე მათ სინთეზურ ანალიზს, რომლებიც მომზადდა ბიომრავალფეროვნების სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის განახლების პროცესის საწყის ეტაპზე:

1. საქართველოს დაცული ტერიტორიები, სიტუაციური ანალიზი, WWF კავკასიის პროგრამ ოფისი, 2012;
2. აგრარული ბიომრავალფეროვნება, არსებული მდგომარეობის ანალიზი, ბიოლოგიურ მეურნეობათა ასოციაცია „ელკანა“, 2012;
3. ბიოლოგიური რესურსების შეფასება და მდგრადი გამოყენება, სახეობათა კონსერვაციის ცენტრი ნაკრესი, 2012;
4. ბიომრავალფეროვნება და კლიმატის ცვლილების საკითხები, სახეობათა კონსერვაციის ცენტრი ნაკრესი, 2012;
5. ბიომრავალფეროვნების მართვა/მენეჯმენტი, კავკასიის რეგიონული გარემოსდაცვითი ცენტრი (REC Caucasus), 2012;
6. სახეობებისა და ჰაბიტატების კონსერვაცია, სიტუაციის ანალიზი, სახეობათა კონსერვაციის ცენტრი ნაკრესი, 2012
7. საქართველოს ტყის ბიომრავალფეროვნება, სიტუაციის ანალიზი, WWF კავკასიის პროგრამ-ოფისი, 2012;
8. შავის ზღვის ბიომრავალფეროვნება. სიტუაციის ანალიზი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკოლოგიის ინსტიტუტი, 2012;
9. საქართველოს შიდა წყლების ბიომრავალფეროვნება სიტუაციის ანალიზი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკოლოგიის ინსტიტუტი, 2012;
10. ბიოუსაფრთხოება, სიტუაციის ანალიზი, კავკასიის რეგიონული გარემოსდაცვითი ცენტრი (REC Caucasus), 2012;
11. საზოგადოების მონაწილეობა და განათლება, სიტუაციის ანალიზი, Ecovision, 2012.
12. Synthesis of the situation analyses prepared for the purpose of elaborating the second National Biodiversity Strategy and Action Plan, Mike Garforth, Sustainable Management of Biodiversity, South Caucasus, GIZ, 2013.

ეროვნულ ანგარიშის მომზადებისას, ასევე, გამოყენებული იქნა შემდეგი დოკუმენტები:

1. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და მოქმედებათა გეგმა 2014-2020;
2. Ecoregion Conservation Plan for the Caucasus, 2012 revised and updated edition, WWF, KfW,
3. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგის ერთიანი სისტემა, ბიოტენდეციები, www.biomonitoring.moe.gov.ge

4. Zazanashvili, N. and Mallon, D. (Editors) 2009. Status and Protection of Globally Threatened Species in the Caucasus,. Tbilisi: CEPF, WWF;
5. ათასწლეულის განვითარების მიზნები საქართველოში, ეროვნული ანგარიში, 2014;
6. Assessment of Environmental Education in Georgia, Environmnetal Information and Education Center, GIZ, 2014;
7. Climate Change Strategy of Ajara, Georgia's Third National Communication to the UN Framework Conventionon on Climate Change, UNDP in Georgia, 2013;
8. Upper Svaneti's Adaptation Strategy to the Climate Change, Georgia's Third National Communication to the UN Framework Conventionon on Climate Change, UNDP in Georgia, 2013;
9. I. Shavgulidze, NBSAP Revision Process in Georgia, MoENRP of Georgia, GIZ, IUCN and the Secretariat of the CBD, 2014;
10. UNEP and WWF, 2013. TEEB Scoping Study for Georgia. United Nations Environment Programme (UNEP), Geneva, Switzerland, A digital copy of this report can be downloaded at <http://www.teebweb.org>
11. Flores M., Adeishvili, M., 2012. Economic Valuation of the Contribution of Ecosystems in Protected Areas to Economic Growth and Human Well-Being in Georgia. Prepared by ECFDC/GCCW/AMECO, UNDP/GEF project Catalyzing Financial Sustainability of Georgia's Protected Areas System.
12. Flores,M., Adeishvili, M., 2011. Valuation of the Contribution of Borjomi-Kharagauli and Mtirala National Parks Ecosystem Services to Economic Growth and Human Well-being. Prepared for WWF Caucasus.
13. გურიელიძე ზ, კოპალიანი ნ, დევძე ნ, დეკანოიძე დ, ნინუა ლ, ჯავახიშვილი ზ, ქერდიყოშვილი ნ, პაპოშვილი ნ. 2014. შავი ზღვის ვეშაპისწაირების მონიტორინგის პროგრამა. მომზადებულია კოლხეთის დაცული ტერიტორიების განვითარების ფონდის მხარდაჭერით;
14. ხელფრთიანთა მონიტორინგის ანგარიში, ველზე მომუშავე მეცნიერთა კავშირი, CAMPESTER, 2012;
15. კალმახის და ორაგულის საბაზო კვლევა საქართველოში მონიტორინგის პროგრამის შემუშავების მიზნით, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2014;
16. ზურაბ გურიელიძე, ალექსანდრე გავამელიშვილი, ზურაბ ჯავახიშვილი, მარინა მურცხვალაძე, ლევან ნინუა, დავით დეკანოიძე, გიორგი რაჯებაშვილი, ნიკოლოზ ქერდიყოშვილი, ნიკოლოზ პაპოშვილი, მირზა მოდებაძე, ნათია კოპალიანი, ცხოველთა სამყაროს მონიტორინგიდ მიზნით აღრიცხვების ჩატარება საქართველოს ტერიტორიაზე, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ეკოლოგიის ინსტიტუტი, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო, 2013.

დოკუმენტის ტექსტი მომზადებასა და რედაქტირებაზე მუშაობდნენ ანა რუხაძე, იოსებ ქარცივაძე, მარიამ ურდია.

დანართი 2: ინფორმაციის დამატებითი წყაროები

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების შესახებ ინფორმაცია განთავსებულია შემდეგ ვებ-გვერდებზე:

[http://www.moe.gov.ge/;](http://www.moe.gov.ge/)

<http://www.apa.gov.ge/ge/;>

<http://forestry.gov.ge/;>

<http://www.biomonitoring.moe.gov.ge/;>

<http://www.biodiversity-georgia.net/;>

[http://www.chm.moe.gov.ge/.](http://www.chm.moe.gov.ge/)

